

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Rosita Račkauskaitė

Švietimo kokybės vadybos magistrantūros studentė

**SOCIALINĘ ATSKIRTĮ PATIRIANČIŲ ŽMONIŲ POŽIŪRIS Į MOKYMAŠI VISĄ
GYVENIMĄ**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. R. Pocevičienė

Šiauliai, 2012

Darbas originalus.....Rosita Račkauskaitė
(studento parašas)

Darbo turinys

SANTRAUKA	
SUMMARY	
ĮVADAS	5
1. TEORINIAI MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ PAGRINDAI.....	9
1.1. Mokymosi visą gyvenimą samprata Lietuvoje	9
1.2. Mokymosi visą gyvenimą arba nuolatinio mokymosi idėja	11
2. MOKYMAŠI VISĄ GYVENIMĄ REGLAMENTUOJANTYS DOKUMENTAI	20
3. ŠVIETIMAS IR SOCIALINĖ ATSKIRTIS	28
4. ŠVIETIMO PRIEINAMUMAS IR KOKYBĖ	40
4.1. Švietimo kokybė	40
4.2. Švietimo prieinamumas	44
5. SOCIALINĘ ATSKIRTĮ PATIRIANČIŲ ŽMONIŲ POŽIŪRIO Į MOKYMAŠI VISĄ GYVENIMĄ TYRIMAS	47
5.1. Tyrimo metodika, organizavimas ir tyrimo imties charakteristika	47
5.2. Tyrimo duomenų analizė	53
IŠVADOS	67
REKOMENDACIJOS	68
LITERATŪRA	70
PRIEDAI	73

SANTRAUKA

SOCIALINĘ ATSKIRTŲ PATIRIANČIŲ ŽMONIŲ POŽIŪRIS Į MOKYMĄSI VISĄ GYVENIMĄ

Magistro darbas

Globalizacija, informacijos plėtra, sparti kaita, visuomenės išsiskaidymas – tai iššūkiai, į kuriuos pirmoji turi atsakyti švietimo sistema, nes kaip teigiama LR švietimo įstatyme (2011), Švietimo gairėse, visuomenines priedermes švietimas atliks tik tuomet, kai jo raida lenks bendrąją visuomenės raidą. Mokymasis visą gyvenimą tampa pagrindiniu švietimo principu. Lietuvos švietimo sistema sudaro galimybes mokytis visą gyvenimą. Taigi, mokymasis visą gyvenimą privalo būti prieinamas visiems žmonėms, nepaisant jų socialinės padėties. Valstybė turi užtikrinti, kad visi turėtų galimybę į mokymąsi ir jo kokybę. Mokantis visą gyvenimą ugdomas kūrybiškumas, remiamos naujovės ir atsiranda galimybė visapusiškai dalyvauti ekonominiame ir socialiniame gyvenime.

Šiandieniniai europiečiai gyvena sudėtingame socialiniame ir politiniame pasaulyje. Iš jų tikimasi, kad jie bus aktyvūs visuomeninėje veikloje. Jie privalo mokytis gyventi kultūrinės, etninės ir kalbinės įvairovės sąlygomis.

Nuolatinis suaugusio žmogaus mokymasis yra naudingas ir jam pačiam, ir visuomenei, kurioje gyvena. Asmeniui mokymasis padeda adaptuotis kintančioje aplinkoje, dalyvauti socialiniame gyvenime, sveikiau gyventi bei išlikti ekonomiškai saugiam, be to, teikia saviugdą džiaugsmo.

Mokymasis visą gyvenimą turi mažinti žmonių socialinę atskirtį. Mokymasis visą gyvenimą iš dalies sprendžia ir darbo jėgos stygiaus problemą: kiekviena visuomenė gali racionaliai naudoti šalia esančių brandžių žmonių žinias ir gebėjimus, užuot juos negailestingai atskiriant. Darbo tikslas – ištirti socialiai atskirtų žmonių požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą.

Anketinė apklausa buvo atliekama Šiaulių psichiatrijos ligoninės dienos stacionare. Anketos respondentams buvo pateikiamos tiesiogiai. Respondentai turėjo galimybę atsakyti į anketos klausimus jiems patogiu laiku bei išvengti tyrėjo įtakos ir išsaugoti informacijos privatumą. Su respondentais iš anksto buvo aptartas savanoriškas dalyvavimas tyrime, anketos konfidencialumas. Visi tyrime dalyvavę asmenys savanoriškai sutiko dalyvauti apklausoje. Tyrime dalyvavo dienos stacionarą lankantys ir užsiėmimuose dalyvaujantys asmenys. Pagrindiniai kriterijai, kuriais remiantis buvo pasirinkti tyrimo dalyviai: tai, kad jie dalyvauja įvairiuose užsiėmimuose, terapijose. Šiame magistro darbe remtasi humanizmo, socialinio konstruktyvizmo, į asmenį orientuota, inkliuzinės pedagogikos teorijomis ir mokymosi visą gyvenimą koncepcija.

SUMMARY
ATTITUDES TOWARDS LIFE-LONG LEARNING IN SOCIAL EXCLUSION
EXPERIENCING PEOPLE
Master's Thesis

Globalization, development and rapid change of information, fragmented society: these are the challenges to be responded the first of all by the educational system, because as stated in the Law on Education (2011), Education Guidelines, education will perform the public obligations only when its development goes in front of overall development of society. Lifelong learning is becoming the key educational principle. Lithuanian education system creates opportunities for lifelong learning. Thus, lifelong learning must be accessible to all people, regardless of their social status. The state must ensure that everyone had access to education and its quality. Lifelong learning supports creativity and innovation and enables full participation in the economic and social life.

Today's Europeans live in a complex social and political world. It is expected that they will be active in public life as well. They must learn to live under cultural, ethnic and linguistic diversity conditions.

Constant adult learning is a useful both for himself/herself, and for the society in which he/she lives. Learning helps a person to adapt to a changing environment, to participate in the social life, to live healthier and remain economically secure, in addition to providing self-development pleasure.

Lifelong learning is to reduce the social exclusion of people. Lifelong learning partly addresses the labour shortage problem: each society can rationally use the adjacent matured people's knowledge and skills, rather than separating them mercilessly. The study is aimed to explore the socially marginalized people's attitudes to lifelong learning.

Questionnaire survey was conducted in Siauliai psychiatric hospital day inpatient department. Questionnaires were served to the respondents directly. Respondents had the opportunity to respond to the questionnaire at their own time and to avoid the influence of investigator and preserve the privacy of information. The respondents were previously informed about the voluntary participation in the study, questioning confidentiality. All persons who participated in the study voluntarily agreed to participate in the survey. The study included day hospital attending persons involved in the coursework. The main criteria for selecting study participants: the fact that they participate in various workshops, therapies. This thesis was based on humanism, social constructivism, person-oriented, inclusive pedagogical theories and lifelong learning concept.

IVADAS

Aktualumas. Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniiais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą. Jis yra prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011).

Taigi, labai svarbu, kad švietimas būtų prieinamas visiems, taip pat ir socialinę atskirtį patiriantiems, skurdžiai gyvenančių šeimų, pabėgėlių, nesimokantiems mokykloje vaikams, bedarbiams, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, taip pat asmenims, kurie gydomi nuo alkoholizmo ir narkomanijos, ir prie visuomenės nepritampantiems asmenims. Švietimo prieinamumas užtikrinamas teikiant jiems socialines paslaugas ir švietimo pagalbą.

Lietuvoje suaugusiųjų mokymasis taip pat tirtas. Daugiausia tokio pobūdžio darbų atsirado po Nepriklausomybės atkūrimo, nors realiai suaugusiųjų mokymo (-si) idėja pradėta įgyvendinti gerokai anksčiau. Juose aptariamas fenomenas nusakomas kaip nuolatinis mokymasis ir apibūdinamas įvairiais aspektais. Jo svarbą pabrėžia A. Bitinas (2000); L. Jovaiša (2001); V. Rajeckas (1999) ir kt. Psichologinius tokio mokymo (-si) aspektus įvairiais atžvilgiais tiria D. Beresnevičienė (1995, 2000); V. Butkienė, A. Kepalaitė (1996); V. Černius (1992, 1997) ir kt. Istorinius suaugusiųjų švietimo klausimus nagrinėja A. Kuprys (1996); E. Trečiokienė (1998); E. Trečiokienė, A. Kuprys (1998). Šios idėjos įgyvendinimo laimėjimus bei probleminius aspektus analizuoja R. Želvys, V. Žilinskaitė (2004); G. Gedvilienė (2004) ir kt. Visą gyvenimą trunkančio mokymosi nuostatų formavimosi svarbą ir įtaką profesinės veiklos, darbo rinkos aspektu tyrė R. Laužackas (1999); P. Normantas (1996); K. Pukelis (1998); S. Ališauskienė (2003); L. Ušeckienė (2003); R. Pocevičienė, A. Malakauskas (2003); J. Ruškus, N. Mažeikienė (2003) ir kt. Nemažai darbų skiriama neformaliajam suaugusiųjų švietimui ir nevyriausybinėms organizacijoms (A. Juozaitis, R. Vilimienė 2000; I. Žemaitaitytė 2003 ir kt.), vadybos problemoms, neapeinant nuolatinio mokymosi problemų (P. Jucevičienė (1996); V. Targamadžė (2001); R. Želvys (2001) ir kt.).

Suaugusiųjų švietimą kaip socialinį reiškinį tyrė M. Knowles (1980). Jis teigia, kad suaugusiųjų švietimas gali būti suprantamas kaip procesas, kurio eigoje suaugę žmonės tobulina patirtis ir jų pagalba įgyja naujas žinias, supratimą, įgūdžius, požiūrius, interesus ar normas. Šio

proceso iniciatoriais gali būti patys suaugusieji arba įvairių tipų institucijos, siekiančios įtraukti į jį savo darbuotojus ir klientus.

Europa patiria didžiulių socialinių, ekonominių ir demografinių iššūkių, įskaitant regionų skirtumus, senstančias visuomenes, didelį menkos kvalifikacijos suaugusiųjų ir bedarbių jaunuolių skaičių ir kt. Į besimokantįjį orientuoto švietimo paradigma turėtų paremti novatoriškumo visuomenėje ir ekonomikoje šalininkai. Šios paradigmos pagrindą sudaro kognityvinės teorijos, akcentuojančios aktyvų besimokančiųjų dalyvavimą, refleksijos, interpretacijos ir savarankiško vertinimo procesuose. (Bart, Schindler, 2001).

Žinios ir įgūdžiai įgyjami tyrinėjant, stebint realų pasaulį ir pritaikant tai, kas išmokta, praktikoje. Mokymasis yra socialus – jis sąveikauja, kartu su kitais diskutuojant ir kūrybingai keičiant socialinę praktiką. Į besimokantįjį orientuotas švietimas skatina gilumines žinias ir kūrybiškumą. Tačiau keičiant socialinę praktiką taip pat dažnai susiduriama su pasipriešinimu ir institucija bei pagrindiniai proceso dalyviai gali jausti grėsmę.

Švietimas būtinas diegiant naujoves ateityje, tačiau naujovės taip pat reikalingos tobulinant pačias švietimo sistemas. Kūrybiškumas ir naujovės turi tapti strategine priemone siekiant šių su švietimu susijusių tikslų: visuomenės gerovė per supratingumo didinimą bei ekonominio augimo skatinimą, visuomenės socialinės sanglaudos gerinimas ir socialinės nelygybės mažinimas. Nauji metodai ir kūrybiškas naujų technologinių galimybių panaudojimas sukuria naujų, geresnių darbo vietų naujose pramonės šakose ir gali padėti spręsti viešųjų paslaugų, socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros sistemų kokybės, priežiūros ir tvarios plėtros problemas, tapti gerovės ir ekonominės plėtros pagrindu (Sutron, 1999).

Norint sudaryti sąlygas, kad ateityje Europos švietimas ir mokymas galėtų patenkinti visų socialinių grupių poreikius, būtinas naujas postūmis. Vadinasi, reikia skatinti mokymąsi visą gyvenimą, o tai daug sudėtingesnis uždavinys nei žinių bazės ir palyginti nesunkiai pamatuojamų akademinų disciplinų, mokymosi rezultatų gerinimas. Tyrėjai (P. Jarvis, G. P. Ščedrovickij) pabrėžia, kad nuolatinis mokymasis yra svarbus visoms žmogaus veiklos sritimis ir visiems žmonėms, taip pat – kad visi žmonės yra kūrybingi. Daugelis tyrėjų kritikuoja švietimo sistemas už tai, kad jos nepakankamai dėmesio skiria kūrybiniam pajėgumui ir kūrybiškumo įgūdžiams ugdyti. Kūrybiškumas yra prielaida naujovėms kurti ir, kaip teigia Kenas Robertsonas (1998), švietime jam turi būti skiriama tiek pat dėmesio kiek ir raštingumui.

Mokymasis visą gyvenimą jau nėra tik vienas iš švietimo ir mokymo aspektų; jis turi tapti svarbiausiu principu. Mokymosi, gyvenimo ir darbo modeliai labai sparčiai keičiasi. Vadinasi, individai privalo prisitaikyti prie vykstančių pokyčių. Ši vizija privalo būti įgyvendinta. Visiems Europos gyventojams be išimties turi būti suteiktos lygios galimybės

prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių sąlygų ir aktyviai dalyvauti kuriant Europos ateitį.

Problema. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikto tyrimo „Suaugusiųjų mokymo galimybių plėtra Mokymosi visą gyvenimą strategijos kontekste“ (Mokymosi visą gyvenimą strategija, 2003. [Žiūrėta 2012– 07– 17]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/veiklos_planai_ir_programos/strategijos.htm) duomenimis, 16–74 metų amžiaus asmenų grupėje, per paskutinius metus jokiaje mokymosi veikloje nedalyvavo apie 83 proc. šalies gyventojų. Ypatingai didelę dalį nesimokančiųjų sudaro socialinę atskirtį patiriantys asmenys. Kalbant apie kūrybinės visuomenės kūrimą yra labai svarbu, kad naujausios informacijos ir žinių prieinamumas, motyvacija ir įgūdžiai padėtų naudotis šiais resursais, kurių turėjimas didina Europos kompetenciją žmonių darbingumą, gyvenimo kokybę ir pritaikomumą.

Tyrimo objektas. Socialinę atskirtį patiriančių žmonių mokymasis visą gyvenimą bei to mokymosi kokybė ir jos užtikrinimas.

Hipotezė. Socialinę atskirtį patiriantys žmonės turi teigiamą požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą.

Tikslas – ištirti socialinę atskirtį patiriančių žmonių požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą.

Uždaviniai.

- Atlikti mokslinę literatūros analizę ir pagrįsti mokymosi visą gyvenimą reikšmingumą, galimybes.
- Atlikti lyginamąją analizę, kaip reglamentuojamas suaugusiųjų švietimas Lietuvoje ir Europoje.
- Išsiaiškinti, socialinę atskirtį patiriančių žmonių požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą pagal amžių ir lytį.
- Parengti rekomendacijas, kaip šios grupės žmonėms organizuoti mokymąsi visą gyvenimą mažinant socialinę atskirtį.

Tyrimo metodologija. *Humanizmo teorija.* Šią teoriją nagrinėjo: A. Maslow (2006), G. Rogers (2006), E. Erikson (2004). Didžiausia vertybė – tai laisvas ir išsilavinęs žmogus.

Socialinio konstruktyvizmo teorija. Kaip teigia P. Jarvis, F. Holford ir G. Griffin (2004), socialinis mokymasis yra individo adaptacija visuomenėje. Visuomenės turi išmokti funkcionaliai adaptuotis, kad išgyventų besikeičiančioje aplinkoje. Individai turi išmokti atlikti savo socialinius vaidmenis, kad galėtų būti tokios visuomenės nariai.

Inkliuzinės pedagogikos teorija. M. Watkins (2007) teigia, kad atsižvelgiama į visų vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų poreikių įvairovę, vis labiau juos įtraukiant į ugdymąsi, kultūrinį ir bendruomenės gyvenimą, mažinant ir išgyvendinant atskirtį švietimo sistemoje. Visi žmonės yra skirtingi, turi teisę tokie būti. Nepaisant skirtybių, piliečiai turi lygias teises naudotis tais pačiais visuomenės intelektualiais ir finansiniais ištekliais, teisingai juos paskirsčius.

Tyrimo metodai. Dokumentų analizė, anketa, pokalbis. Duomenys buvo koduojami ir apdorojami naudojant darbo su statistiniais duomenimis paketą SPSS 10 / Windows. Surinktų duomenų analizė remiasi aprašomąja statistika.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas vyko Šiaulių psichiatrijos ligoninės dienos stacionare, tyrime dalyvavo: 198 asmenys, kurie lanko dienos stacionarą, dalyvauja užsiėmimuose, stebimi užsiėmimai. Anketos respondentams buvo pateikiamos tiesiogiai. Respondentai turėjo galimybę atsakyti į anketos klausimus jiems patogiu laiku bei išvengti tyrėjo įtakos ir išsaugoti informacijos privatumą. Su respondentais iš anksto buvo aptartas savanoriškas dalyvavimas tyrime, anketos konfidencialumas, atskirų duomenų viešinimas. Visi tyrime dalyvavę asmenys savanoriškai sutiko dalyvauti apklausoje.

Tyrimo etapai.

- Nuo 2012 – 05 – 05 iki 06 – 08 d. vykdoma dokumentų analizė. Analizuojami asmenų dokumentai, išsiaiškinama užsiėmimuose padaryta pažanga, ar jie naudingi.
- Nuo 2012 – 05 – 09d. iki 14 d. stebimi užsiėmimai.
- Nuo 2012 – 05 – 14d. iki 20 d. atliekami individualūs pokalbiai su dienos stacionaro lankytojais ir darbuotojais.
- Nuo 2012 – 08 – 02d. iki 09 – 25 d. išdalunami klausimynai.

Darbo naujumas / reikšmingumas. Šiame magistro darbe empiriškai nustatytas, socialiai atskirtų žmonių mokymosi visą gyvenimą, požiūris. Remiantis moksline literatūra, sudarytas tyrimo instrumentas, padėjęs nustatyti mokymosi visą gyvenimą problemines sritis socialinę atskirtį patiriančiams asmenims, išryškinti privalumus ir ribotumus. Remiantis gautais duomenimis, parengtos rekomendacijos socialinę atskirtį patiriančių asmenų mokymosi visą gyvenimą kokybės tobulinimui.

Darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: pratarmė, santrauka lietuvių kalba ir anglų kalba, įvadas, 5 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (56 šaltiniai), priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 10 lentelių, 14 diagramų. Prieduose pateikiama anketa, rekomendacijos, dokumentų pavyzdžiai. Darbo apimtis – 72 psl.

1. TEORINIAI MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ PAGRINDAI

1.1. Mokymosi visą gyvenimą samprata Lietuvoje

Vis greitesnės kaitos pasaulyje kiekvienas suaugusysis privalo mokytis. Nebeliko privilegijos mokytis tada, kai turime tam laiko ar kai mums atrodo, kad tai puikus būdas praleisti laisvalaikį. Dabarties žmogus mokosi, kad įveiktų buitines, profesines veiklas, net asmeninio ar valstybės gyvenimo pokyčius.

Beveik iki pat Mokymosi visą gyvenimą memorandumo (2001) aptarimo laikotarpio, mokymosi visą gyvenimą terminas buvo vartojamas daugiausiai akademinėje aplinkoje ir darbuose, tuo tarpu oficialiuose dokumentuose buvo vartojami terminai „tęstinis mokymas“, „permanentinis mokymas“. Išleidus Mokymosi visą gyvenimą memorandumą lietuvių kalba (2001) ir vykstant jo aptarimui, terminas „mokymasis visą gyvenimą“ tapo plačiai vartojamas. Tačiau nepaisant to, mokymosi visą gyvenimą apibrėžimas tebėra diskusijų objektu. Diskusijos vyksta remiantis naujausiu Europos Bendrijos apibrėžimu: visa mokymosi veikla, vykstanti visą gyvenimą, siekiant tobulinti žinias, kompetencijas bei gebėjimus asmeninėje, pilietinėje, socialinėje ir / arba su darbu susijusioje perspektyvoje. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos projekte (2003) taip pat vartojamas minėtas Europos Komisijos pateikiamas mokymosi visą gyvenimą apibrėžimas.

Šiuolaikinė visuomenė apibūdinama kaip besimokanti visuomenė (Stehr, 2001). Žinios nuolat keičiasi, yra lengvai prieinamos, todėl atsiranda daug galimybių mokytis. Siekiama sudaryti sąlygas asmeniui išsiugdyti bendruosius gebėjimus, mokymosi visą gyvenimą įgūdžius, kad jis būtų pajėgus prisitaikyti prie besikeičiančios visuomenės. Žmogus rengiamas ne kaip tautos atstovas, o kaip pasaulio pilietis, universalas. Norint išlikti, pritaikyti ir siekti karjeros šiame rizikos, pavojų kupiname, tačiau ir naujas patirtis ir galimybes kaupiančiame pasaulyje, būtina sąlyga – mokymasis. Žinių visuomenės susiformavimą, jos teikiamas galimybes bei švietimo svarbą išryškina ir Europos Sąjungos švietimo, ypač – suaugusiųjų švietimo - politika. (Zuzevičiūtė, Teresevičienė, 2008).

Sąvoka mokymasis visą gyvenimą (MVG) šiuo metu mūsų šalyje, Europos Sąjungoje ir pasaulyje tapo kasdienio, ne tik politinio ar mokslinio, diskurso dalimi. Sutinkama, kad nuolatinės akivaizdžios mokslo ir technologijų, pastebimos ekonominės ir socialinės bei politinės kaitos aplinkoje turime keistis – mokytis. Mokymasis yra sudėtingas reiškinys, ir tai, kad visą gyvenimą mokomės tokioje kaitos bei įtampos kupinoje situacijoje, kelia mums papildomų reikalavimų (Teresevičienė, 2008).

Įvairių sričių mokslininkai tyrė suaugusiųjų mokymosi procesus. Surinktą informaciją apibendrino M. Knowles. Jis 1980 m. šią mokslo sritį pavadino andragogika ir ji tapo XX amžiaus edukologijos mokslo naujovė.

Viena iš pagrindinių Lietuvos švietimo reformos idėjų – sukurti nuolatinio mokymosi sistemą. Nuolatinis mokymasis padeda neatsilikti nuo visuomenės mokslinės, techninės ir kultūrinės raidos, išsaugoti savo kvalifikaciją, tolydžiai tobulinti profesijos žinias ir gebėjimus, savo asmenybę. Vis daugėja aukštąjį siauros specializacijos išsilavinimą turinčių darbuotojų. Pramonės ir gamybos technologijų tobulėjimas sukuria naujas darbo vietas, o kai kurios senosios tampa nebereikalingomis. Tai nulemia persikvalifikavimo, kvalifikacijos tobulinimo bei nuolatinio mokymosi būtinumą (Beresnevičienė, 1995).

Žmonės yra pagrindiniai veikėjai žinių visuomenėje. Vertingiausia – žmogaus gebėjimas nuolat besikeičiančioje aplinkoje naudoti žinias veiksmingai ir protingai. Siekdami pilnai išvystyti šį gebėjimą, žmonės turi norėti ir galėti imti gyvenimą į savo rankas – trumpai tariant, tapti aktyviais piliečiais. Nuolatinis švietimas ir mokymas yra geriausias būdas priimti permainų iššūkius (Švietimas – aktyviam pilietiškumui Europos Sąjungoje, OPOCE, Liuksemburgas, 1998).

Kuriant neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sistemą, svarbu žmonėms sudaryti sąlygas tobulėti kaip asmenybėms, integruojantis į pasaulio kultūrą, išlaikant savo unikalumą ir tautinį identitetą (Jackūnas, 1993).

Į suaugusiųjų mokymąsi verta atkreipti dėmesį ir tyrinėti šią sritį ne vien dėl to, kad žmonės, suprasdami jį, gali veiksmingiau mokytis, bet ir todėl, kad mokymasis yra žmogaus būties pamatas (Jarvis, 2001).

Nuolatinio mokymosi sąvoka yra vartojama ir gana plačiai, tik skirtingai yra suprantama ir interpretuojama mūsų mokslinėje literatūroje, o ir užsienio autoriai traktuoja ją nevienodai, nėra griežtai apibrėžta jos vartojimo sritis. Vieni traktuoja kaip idėją, kiti ją priskiria tik suaugusiųjų švietimui, treči ją nagrinėja kaip psichologinę mokymosi nuostatą. Kai kas bando šia sąvoka susieti visą švietimo sistemą, laiduojančią visą gyvenimą trunkantį mokymąsi.

Nuolatinis mokymasis, tai galimybė suaugusiam žmogui pagerinti savo gyvenimo kokybę, padeda žmogui neišsiskirti iš visuomenės, prisitaikyti prie visuomenėje kintančių reikalavimų, gauti geresnį darbą, aukštesnę kvalifikaciją.

1.2. Mokymosi visą gyvenimą arba nuolatinio mokymosi idėja

Mokymosi visą gyvenimą diskursas kurtas paskutiniaisiais dešimtmečiais. Prieš penkiasdešimt metų pradėta diskutuoti apie nuolatinio mokymosi būtinumą, paskutinį dešimtmetį aktualesni mokymosi visą gyvenimą klausimai (Teresevičienė ir kt., 2006).

Vienas kaitos aspektų, akivaizdžių Vakarų pasaulyje, ir globaliai besikeičiantis gyventojų profilis (ilgesnė gyvenimo trukmė, mažesnis gimstamumas, santykinai didesnis vyresnių žmonių skaičius) keičia ir švietimo veiklų orientacijas; viena ryškiausių – didesnis dėmesys suaugusiųjų švietimui tiek formalioje, tiek neformalioje sistemoje (Žemaitaitytė, 2001).

Globalizacija, integracija, lygių galimybių siekis, konkurencingumas verčia švietimo darbuotojus mokytis atliepti neįgalųjų, įvairių tautybių, įvairaus amžiaus žmonių mokymosi reikmes. Vyresnių žmonių intensyvesnis dalyvavimas švietimo sistemoje yra vienas ryškiausių reiškinių ir švietimo strategijos darbu su šia grupe yra vienos universaliausių.

XX a. pokyčiai turėjo įtakos požiūriui į švietimo sampratą kaitą. Mokymasis suprantamas kaip procesas, trunkantis visą gyvenimą ir apimantis visas žmogaus raidos fazes. Švietimo institucijoms ir mokslininkams pateikiamas naujas iššūkis pritaikyti ir įtraukti į švietimo sistemą suaugusiuosius kaip lygiaverčius mokymosi proceso dalyvius. Mokslininkų diskusijų objektu tampa suaugusiųjų mokymosi patirtis. 1929 m. JAV pradėto leisti žurnalo *Journal of Adult Education* straipsniuose suaugusiųjų švietimas tampa tyrimo objektu. XX a. septintajame dešimtmetyje pasirodė pirmieji moksliniais tyrimais pagrįsti teoriniai darbai, kuriuose buvo apibendrinama suaugusiųjų mokymosi analizės patirtis (Linkaitytė, 2012). Tuo metu suaugusiųjų mokymasis sudomino ir kitus mokslininkus: psichologus, antropologus, gerontologus, sociologus, kurie savo darbais praturtino suaugusiųjų švietimą kaip tyrimo objektą.

Suaugusiųjų mokymosi teorijas apibendrinio ir andragogikos, kaip mokslo šakos, pradininku laikomas JAV mokslininkas M. Knowles (1970), kuris sujungė progresyvios pedagogikos idėjas su humanistine psichologija. Suaugusiųjų švietėjas visais savo veiklos aspektais vykdo andragoginę veiklą. Suaugusiųjų švietėjo veiklos paskirtis – padėti suaugusiajam mokytis. Taip apibrėžus suaugusiojo švietėjo veiklą, iškyla filosofinių problemų: kokia prasmė turėtų būti suteikiama žodžiui „pagalba“. Šią problemą buvo bandoma spręsti skirtinguose sociokultūriniuose kontekstuose, išskyrus susiformavusio požiūriui į suaugusiųjų švietimą filosofinius pamatus (Elias, Merriam, 1980), t.y. ieškant atsakymo į klausimą „Kaip galima padėti suaugusiems mokytis?“. Filosofiniai – metodologiniai suaugusiųjų švietimo pagrindai atskleisti P. Freire (2000), I. Illich (1973), C. Rogers, H. J. Freiberg (1994), J. Elias, S. Merriam (1980), M. W. Galbraith, (1990) (cit. Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2006) ir kitų autorių veikaluose. Apibendrinus mokslinius tyrimus, išskiriamos šešios suaugusiųjų

švietimo filosofinės kryptys, kurios nusako andragoginės veiklos funkcijas: *liberalusis* – lavinant suaugusiųjų mąstymo efektyvumą; *progresyvusis* – remiantis suaugusiojo patirtimi ir ryšiais su socialine aplinka; *biheivoristinės krypties* – lavinant įgūdžius ir gebėjimus; *humanistinis* – kuriant galimybes savarankiškai apsispręsti dėl dalyvavimo mokymosi procese; *radikalusis* – ugdant kritinį sąmoningumą ir pasirengimą dalyvauti socialinėje kaitoje; *analitinis* – ryškinant suaugusiųjų švietimo koncepcijų, argumentų ir politikos prasmę (Zuzevičiūtė, Teresevičienė, 2008).

M. Knowles (1913 – 1997) naudojo mažiausiai tris suaugusiųjų švietimo sampratas ir išskyrė pagrindinius elementus:

1. Procesas, kurio metu suaugusieji tobulina patirtį ir taip įgyja naujų žinių, pagilina supratimą, įgūdžius, išplečia požiūrį, interesus ir konkrečios srities normas. Šio proceso iniciatoriai gali būti suaugusieji arba įvairių rūšių institucijos, siekiančios įtraukti darbuotojus ir klientus. Jiems turėtų rūpėti suaugusiųjų požiūris į mokymąsi, mokymosi poreikiai, tikslai, barjerai ir t.t.
2. Edukacinės veiklos formos (t.y. studijų grupės, paskaitos, seminarai, suplanuotos skaitymo programos, valdomos diskusijos, konferencijos), kuriose dalyvauja suaugusieji. Taigi, toks suaugusiųjų švietimas apima renginius, kuriuos įvairios institucijos organizuoja specialiai suaugusiesiems. Šiuo atveju svarbiausia – sukurti suaugusiesiems galimybes mokytis, parinkti darbo būdus ir metodus.
3. Socialinės praktikos laukas, kuris apima suaugusiųjų švietimą kaip procesą ir kaip veiklą. Siekdami bendro tikslo, jame darbuojasi individai, institucijos ir įvairios asociacijos. Taip suvokiamas suaugusiųjų švietimas tampa judėjimu, skirtu bendram kultūros lygiui kelti. Šia samprata dažniausiai remiasi švietimo politikai, ji pasitelkiama besimokančios visuomenės scenarijams kurti.

Suaugusiųjų švietimo raiška nagrinėjama, remiantis profesiniais ir asmenybės tobulėjimo aspektais, nevyriausybiinių organizacijų veikla. Neformalusis suaugusiųjų švietimas apima dirbančiųjų, bedarbių, neįgaliųjų, imigrantų, kareivių, kalinių švietimą, jų kvalifikacijos tobulinimą ir perkvalifikavimą. Svarbią neformaliojo švietimo vietą užima švietimas, susijęs su asmens tobulėjimu, galių, gebėjimų ugdymu, mokymusi gyventi šiuolaikinėje greitai besikeičiančioje visuomenėje. Atsižvelgiant į asmenybės tobulinimąsi, šiai švietimo daliai apibūdinti dar vartojamos sąvokos kultūrinis, asmenybinis, pilietinis. Mokymasis išėina už švietimo ribų bei skatina asmens ir organizacijos dalyvavimą besimokančioje visuomenėje.

Suaugusiųjų priklausymas įvairioms organizacijoms ir aktyvus dalyvavimas jose lėmė mokslininkų susidomėjimą mokymo(si) santykiu su organizacija ir visuomene. Dėl to imta tyrinėti besimokančios organizacijos ir besimokančios visuomenės reiškinį (Boschier, 1980; Drucker, 1992; Hake, 1997; Pedler, Aspinwall, 1998; Senge, 1990). Pelno ir ne pelno siekiančių organizacijų bendradarbiavimas tobulinant darbuotojų profesinę kvalifikaciją padeda išlikti konkurencijos pasaulyje. Todėl nuolatinis mokymasis yra būtina organizacijų ir visuomenių išlikimo sąlyga. Suaugusiajam tenka nuolat mokytis, kad spėtų atliepti kaitos reikalavimus bei daryti poveikį aplinkai, tapti savo veiklos srities profesionalu, gebėti padėti artimiesiems ir sau kritiniu metu, žinoti, kaip ginti savo interesus įtampų kupiname pasaulyje.

Anglijoje šio šimtmečio pradžioje (1929) mokytojo B. Jekslio darbe „Nuolatinis ugdymas“, reiškia bendruomenės narių mokymąsi ir gyvenimą, darbą ir poilsį bei jos gyvenamąją erdvę. Pasak autoriaus, švietimas – tai priemonė išugdyti tokiai asmenybei, kuri galėtų gyventi vienybėje su savimi, visuomene, visata ir Dievu.

B. Jekslio (1929) manymu, kiekvienas asmuo turi savo filosofiją, o filosofija visatą traktuoja kaip harmoningą visumą, kuri su švietimo pagalba padeda jaunimui ir suaugusiesiems išplėtoti savo asmenybę, iškelia gyvenimo tikslus, parodo jo vertę ir prasmę. Asmenybės tikslas – siekti savirealizacijos, transcendencijos, nuolatinio augimo, refleksiškai suvokiant savo prigimtį ir gyvenimo tikslą.

Suaugusiųjų švietimas, B. Jekslio (1929) teigimu, turėtų būti daug platesnis ir visapusiškesnis nei universitetinis lavinimas. Jis padėtų asmenybei augti, siekti laisvės ir atsakomybės, ieškoti gyvenimo kokybės, o tai daugiau negu jo pilnatvė. Suaugusiųjų mokymasis padėtų jiems siekti harmonijos su pasauliu ir susidaryti demokratiškesnį gyvenimo stilių, be to, humanistinės studijos padėtų jiems labiau džiaugtis gyvenimu ir jos truktų visą gyvenimą.

Tuo pat metu Jungtinėse Amerikos Valstijose E. Lindemanas (1929) taip pat kėlė nuolatinio mokymosi idėją, kartu pateikdamas suaugusiųjų švietimo principus ir jų mokymosi programą. Jo nuomone, nuolatinis mokymasis – tai grupinis suaugusiųjų mokymasis, kurio centrą sudaro asmeninis patyrimas ir pasidalijimas šiuo patyrimu su kitais per diskusiją. Suaugusiųjų mokymosi grupės vadovas turįs būti jos stimulatorius, o ne atitinkamų įstatymų leidėjas. Suaugusiųjų švietimas turįs remtis 4 principais:

- 1) tai visą gyvenimą trunkantis procesas, pasirengimas nežinomai ateičiai;
- 2) tai ne profesijos mokymas, o savanoriškas gero, džiaugsmingo, prasmingo gyvenimo patyrimo bei galimybių plačiau atsiskleisti individo asmenybei ieškojimas;
- 3) mokymo procese svarbu orientuotis ne į situaciją, dalyką, o į mokinius;

- 4) suaugusiųjų mokymosi esmę sudaro jų patyrimas, nes suaugusieji viską įsisąmonina refleksiškai ir įvertina savo išgales, išmoksta keisti savo įpročius, vadovautis naujais motyvais (Jarvis 1990).

Pasak E. Lindemano (1944), suaugusieji turi tada motyvą mokytis, kai jaučia interesą ir poreikį, kurį mokymasis gali patenkinti. Suaugusiųjų nuostata mokymosi atžvilgiu yra orientuota į gyvenimą, ir jie turi poreikį būti savarankiški, nors didėjant amžiui, išryškėja vis daugiau individualių skirtumų, pasireiškiančių mokymosi stiliumi, jiems priimtinu laiku, vieta ir tempu.

Nuolatinio mokymosi idėja atsispindi ir amerikiečių filosofo bei pedagogo, propagavusio pragmatinę filosofiją ir pažangųjį švietimą, Dž. Diuji (1980) darbuose, kurie turėjo didžiulę įtaką visai suaugusiųjų švietimo teorijai. Ypač svarbi jo augimo teorija.

Dž. Diuji (1980) teigimu, suaugusieji tęsia savo mokymąsi visą gyvenimą, jei jų ankstesnis mokymasis „sudaigino“ mokymosi tęstinumo procesą, kiekvienam suteikdamas galimybę veikti kaip žmogui, pasitikinčiam geresniu gyvenimu. Todėl švietimas, būdamas susijęs su augimu, yra visą gyvenimą trunkantis procesas, nes žmonės geba intelektualiai „augti“ visą gyvenimą (nuo ikimokyklinio amžiaus, mokyklinių metų iki pat senatvės) ir apima visą žmogaus patyrimą ir mokykloje, ir už jos sienų. Žmonės mokosi ir iš paties gyvenimo. Nuolat mokydami, jie auga intelektualiai, socialiai ir tobulėja kaip asmenybės. Šis augimas, pasak Diuji, – tai lavinamojo patyrimo rezultatas, įgalinantis individą asimiliuoti kiekvieną naują patyrimą ir šitaip patobulinti savo požiūrius bei veiksmus.

Diuji teorijoje nuolatinis mokymasis paremtas idėja, kad besitęsiantis žmogaus vystymasis suformuoja integralią jo egzistencijos dalį. Parengti vaiką ateities gyvenimui – tai išmokyti jį duoti sau pačiam komandą panaudoti visus savo sugebėjimus. Švietimas turi sudaryti sąlygas skatinti individo augimą, gyvenimo adekvatumo suvokimą neatsižvelgiant į amžių, nes tai – aktyvus procesas. Svarbi ir aplinka, kurioje jis vyksta. Aplinka veikia individo poreikius, troškimus, tikslus bei sugebėjimus, ji gali skatinti jo kūrybiškumą, todėl mokymasis nuo 14 iki 22 metų yra palyginti trumpa normalaus gyvenimo dalis. Geriausia, ką švietimas gali duoti per šiuos metus, – tai sužadinti intelektinius interesus (P.Jarvis 1990).

Mokymasis gali būti apibūdinamas kaip visa apimantis procesas, kurio metu besimokantysis sau kelia atitinkamus tikslus (pvz.: ar įgyti žinių ir tobulėti, ar patenkinti smalsumą, ar užsidirbti ir kt.). G. Butkienė (1997) akcentuoja, kad mokymasis yra aktyvi, tikslinga besimokančiojo veikla, sukianti esminius jo psichikos ir elgesio pakitimus, mokymasis – tai visų savo gebėjimų ir vis naujų įgūdžių formavimas, pasitelkus savo valios pastangas; mokymasis – tai nenutrūkstamas vertybių sau atradimo procesas.

Vadovaujantis šiuolaikine mokymosi samprata akcentuojama, kad mokymosi procese svarbiausios yra mąstymo struktūros, kurios plėtojamos remiantis asmens veikla ir patirtimi. Besimokantieji plečia asmeninį žinojimą apie įvykius ir atvejus remdamiesi savo patirtimi ir ankstesnėmis žiniomis. Mokymasis – tai patirtimi pagrįsto žinojimo kūrimas, kuriame besimokantysis aktyviai dalyvauja. Tokio mokymosi tikslas yra ne perimti žinias apie išorinį pasaulį, bet, remiantis patirtimi, susikurti individualius pasaulio atspindžius. Žinojimas yra formuojamas remiantis vidiniu asmeniniu aktyvumu ir informacija, pasiekiančia mus iš išorinio pasaulio. Besimokantieji susikuria sau subjektyvias realybes ir savo asmenines teorijas. (Leliūgienė, 1997).

Mokymasis priklauso nuo daugelio skirtingų veiksnių, iš kurių reikšmingiausi yra: besimokančiųjų turimos žinios ir ankstesnė patirtis, informacijos ir žinių pobūdis, kontekstas, kuriame vyksta mokymasis, savęs pažinimas, teigiama vidinė motyvacija ir kt. Mokymasis yra informacijos apdorojimo, formavimo ir prasmės kūrimo procesas, kurį atlikti turi pats besimokantysis.

Svarbiausia yra sukurti mokymosi aplinką, kurioje besimokantieji galėtų aktualizuoti ankstesnę patirtį, žinias ir būtų aktyvūs informacijos priėmėjai. Mokymosi aplinka turi būti draugiška, neformali, pagrįsta tarpusavio pagarba, bendru darbu, visų mokomosios veiklos dalyvių palaikymu ir atsakingumu. Anot A. Juozaičio (2005), svarbiausi andragoginės orientacijos ypatumai yra: besimokantysis aiškiai suvokia mokymosi tikslą; pats kuria ir plėtoja mokymosi motyvus; modulinė mokymo(si) programa yra lanksti; aktualizuoja turimą gyvenimišką bei profesinę patirtį; palaiko glaudų teorijos ir praktikos ryšį (Petruolytė, 2008).

Mokymąsi verta tirti ne vien dėl to, kad žmonės, jį suprasdami, gali efektyviau mokytis, bet ir todėl, kad mokymasis yra žmogaus būties pamatas. Individai gali mokytis iš gyvenimo patirties arba nesvarstydami priimti gyvenimo patirtį.

Mokymasis yra arba sudėtinė formaliųjų švietimo struktūrų dalis, arba pranyksta kasdieninio gyvenimo neformaliose ir atsitiktinėse patirtyse (Marsick, Watkins, 1990).

Nuolatinis mokymasis yra painus terminas. H. Petersonas (1983) teigia, kad „nuolatinis mokymasis – tai sampratė aprėžtis, nusakanti planavimo, įgyvendinimo ir koordinavimo veiklas, palengvinančias amerikiečių mokymąsi“. Tai ne mokymosi, o galimybės šviestis visą gyvenimą apibrėžimas – teiginys apie amerikiečiams suteikiamą galimybę mokytis visą gyvenimą. Jame švietimas tolygus mokymuisi.

Kiekvienam asmeniui turi būti suteikta daugybė galimybių mokytis. Žmonės mokosi ne tik švietimo institucijose, bet ir įvairiausiose gyvenimo situacijose. Net ir visos kartu paimtos socialinės institucijos negali aprėpti mokymosi, nes mokymasis yra žmonių bei paties gyvenimo ypatybė. Gyvenimas – tai žmogaus patirtis, nes be patirties neįmanoma būti žmogumi.

Todėl mokymasis ir prasideda nuo tos patirties. Tačiau mokymasis nėra gyvenimas, nes gyvenime pasitaiko atvejų, kai sąmoningai nesuvokiama patirtis ir dėl to sunkiau mokytis. Miegantis, be sąmonės ar į kokią nors veiklą įsitraukęs žmogus vargu ar suvokia aplinką. Visais šiais atvejais mokymasis būtų tik minimalus.

Manoma, kad mokymasis yra sąmoningas patirties rezultatas. Mokymasis yra kasdienio gyvenimo ir sąmoningos patirties esmė; tai procesas, kai patyrimas transformuojamas į žinias, įgūdžius, požiūrius, vertybes ir įsitikinimus, kai kasdienis patyrimas yra nuolat įprasminamas, nes sąmoningo žmogaus patyrimas vyksta laike, erdvėje, visuomenėje ir tarpusavio santykiuose. Taigi mokymasis yra procesas, suteikiantis gyvenimo patirtims prasmę, ar siekis jas suprasti. Tačiau jis nėra vien atsakas šioms patirtims, nes jis dažnai yra proaktyvus, pats siekia sukurti patirtis ir taip atrasti naują žinojimą, įgūdžius, požiūrius ir t.t.

Gyvenimas yra su laiku sietinas reiškinys, taigi laikas – vienas iš veiksmų, turintis įtakos žmogaus mokymuisi. Kol žmonijai pakanka jos iš patirties sukauptų žinių ir įgūdžių, gyvenimas, atrodo, slenka sklandžiai ir mąstyti beveik nereikia. Žmonės dažnai nesuvokia bėgančio laiko. Laikas yra svarbus asmens biografijai. Laikui bėgant yra pildoma biografinė žinių saugykla. Nuo turinio priklauso žmogaus reakcijos į būsimus patyrimus bei ko iš jų išmokta. Aišku, kad daugeliui žmonių šis procesas tęsiasi visą gyvenimą. Mokymasis yra natūralus visą gyvenimą trunkantis procesas, ir žmonės mokosi nepriklausomai nuo to, ar jiems teikiamos švietimo paslaugos, ar ne. Bet, kai nėra švietimo paslaugų, o kasdieniame gyvenime nėra įvairios patirties, mokymasis susiaurėja iki pirminių gyvenimo potyrių. (Petkevičiūtė, (2001).

Kasdienis gyvenimas vyksta ne vien laike, bet ir visuomenėje, ir tarpusavio santykiuose. R. Heller (2000) pastebėjo, kad gyvenimas vyksta visuomenės struktūroje, kurioje žmonės reprodukuoja save bei savo socialinę sistemą, nors tą socialinę sistemą jie randa ir palieka. Taigi, individai yra verčiami mokytis nereflektuodami; tačiau, tuo pačiu metu skleidžiantis kūrybingai žmogaus esmei, kuriamos situacijos, kuriose įmanomas refleksyvus mokymasis. Tai yra žmogaus socialinės būties, kurioje ir rasime mokymąsi, įtampa ir paradoksas.

Svarbu pažymėti, kad nors neabejojama, jog mokymasis visą gyvenimą yra vienas reikšmingų būdų įveikti gyvenimo, technologijų ir profesijų kaitos keliamus iššūkius, jo reikšmė neturėtų būti pervertinama; atvirkščiai, atsakinga mokslinė analizė įgalina atskleisti, kad mokantis visą gyvenimą galima ne tik nespręsti aktualių kiekvieno žmogaus socialinių ar kitų klausimų, – tai net gali paskatinti tolesnę problemų gilėjimą. Mokymasis visą gyvenimą nėra traktuojamas kaip vienareikšmiškai pozityvus reiškinys. Pasak A. Field (2002), nors mokymasis visą gyvenimą suteikia naujų įgūdžių ir žinių, tačiau ir sukuria nelygybę, nes padidina atskirų

asmenų ar žmonių grupių, ištisu regionų ir net tautų, neįtrauktų į mokymosi visą gyvenimą procesus, izoliaciją nuo žinių ekonomikos ir besimokančios visuomenės, kadangi:

- nelieka pasirinkimo tiems, kurie neturi įgūdžių, t.y. nelieka darbo neturintiems pripažintų įgūdžių (ypač nekvalifikuotiems), didėja skirtumai tarp labai kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos. Tai patvirtina ir tyrimai, rodantys, kad į mokymąsi labiau įsitraukia asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą;
- išaugo socialiniai lūkesčiai, t.y. pakilo bendrojo lavinimo mokyklose įgyjamo išsilavinimo standartai, o neraštingumas tapo iššūkiu visuomenei;
- pakito skurdo ir gerovės politika, t.y. XX a. išsivysčiusiose Vakarų valstybėse buvo pripažinta būtinybė visus piliečius integruoti į darbo pasaulį ir suteikti finansinę pagalbą tiems, kurie negali dirbti. Žinių visuomenėje kalbama apie socialinį atskirimą ir įtraukimą, t.y. nėra keliamas tikslas kovoti su struktūrinės nelygybės priežastimis, bet siekiama įtraukti žmones į egzistuojančią tvarką, kurios gerovės modelis reformuojamas atsakomybę nuo valstybės pečių perkėlus individui;
- mokymasis visą gyvenimą tapo mechanizmu, įteisinančiu nelygybę, kurios pagrindas – asmens nesugebėjimas priimti naujus įgūdžius ir idėjas, nes nedalyvaujama naujoje mokymo kultūroje, t.y. į nedalyvaujančius galima žiūrėti kaip aktyviai save atskiriančius, nes daugeliui mokymasis visą gyvenimą jau tapo išorinės prievartos kuriama pasekme (įstatymais nustatyti ir norminiai reikalavimai, įsidarbinimo sutarčių sąlygos, klientų bei profesinių asociacijų reikalavimai, organizacijų nustatyti vidiniai reikalavimai mokytis).

Atsiranda vis didesnis poreikis mokytis, siekiant išvengti atskirties, konkurencijos ir pagerinti savo gyvenimo kokybę, bei sąlygas. Žmogus priverstas nuolat tobulėti, kad neatsiliktų nuo sparčiai tobulėjančios visuomenės.

Nuolatinis mokymasis suprantamas kaip interaktyvus, dinamiškas, permanentinis ieškojimo procesas, kuriame tyrinėjant bei sąveikaujant su aplinka gimsta naujas supratimas apie save patį ir supantį pasaulį (Jarvis, 2006).

Suaugusiųjų mokymosi principai:

- ❖ Tai visą gyvenimą trunkantis procesas, nežinomai ateičiai.
- ❖ Tai ne profesijos mokymasis, o savanoriškas gero džiaugsmingo, prasmingo gyvenimo patyrimo bei galimybių plačiau atsiskleisti individo asmenybei ieškojimas.
- ❖ Mokymosi procese svarbu orientuotis ne į situaciją, dalyką, o į mokinius.

- ❖ Suaugusiųjų mokymosi esmę sudaro jų patyrimas, nes suaugusieji viską įsisąmonina refleksiškai ir vertina savo išgales, išmoksta keisti savo įpročius, vadovautis naujais motyvais (Jucevičienė, 2007).

Tikslas: garantuoti kuo visapusiškesnę žmogaus psichinių ir fizinių galių plėtotę, sudaryti galimybes mokytis bei per saviauklą, tobulėti, ugdytis savo asmenybę bet kurio amžiaus, išsilavinimo ir sveikatos būklės žmonėms (Jucevičienė, 2007).

Nuolatinio mokymosi *principai*:

- mokymo tęstinumo ir perimamumo;
- nuolatinio mokymosi sistemos lankstumo, žinių ir įgūdžių atvirumo;
- nacionalumo;
- mokymo humaniškumo;
- mokymo demokratiškumo;
- mokymo individualizavimo ir diferencijavimo (Jucevičienė, 2007).

Nuolatinio mokymosi *gebėjimai*:

- *bendradarbiavimas*, kaip vienas iš svarbiausių nuolatinio mokymosi sąlygų;
- *refleksyvus ir kritinis mąstymas*, kaip gebėjimas pasirinkti protingą ir pagrįstą poziciją, įvairiapusisškai analizuoti ir įvertinti situaciją;
- *gebėjimas mokytis savarankiškai*, nes tik pats žmogus žino ko ji nori išmokti ir kaip j am tai išmokti;
- *asmeninis žinojimas*, nes tik įsiskverbę į daiktus galime juos suprast, įdėti daugiau ar mažiau savęs;
- *gebėjimas kelti tikslus*, o ne tik veikti pagal kitų nuorodas, juolab, kad savo tikslus išskeldamas sieki jų;
- *problemų sprendimo gebėjimas*, jas rasti ir įgyvendinti (Jucevičienė, 2007).

Tęstinio ugdymo/si bruožai:

- tęstinio ugdymo prieinamumas visiems individams bei socialinėms grupėms;
- tęstinio ugdymo struktūrų ir turinio įvairovė bei formų lankstumas;
- dėmesys tiek individų, tiek visuomenės tęstinio ugdymo poreikiams;
- tęstinio mokymo efektyvumas, racionalus išteklių panaudojimas (Jucevičienė, 2007).

Suaugusiųjų švietimą kaip socialinį reiškinį įvardijęs M. Knowles (1980) jam numatė tris galimas reikšmes:

1. Suaugusiųjų švietimas gali būti suprantamas kaip procesas, kurio eigoje suaugę žmonės tobulina patirtis ir jų pagalba įgyja naujas žinias, įgūdžius, požiūrius, interesus ar normas. Šio proceso iniciatorius gali būti patys suaugusieji arba įvairių tipų institucijos,

siekiančios įtraukti į jį savo darbuotojus ir klientus. Jiems turėtų rūpėti suaugusiųjų požiūris į mokymąsi, mokymosi poreikiai, tikslai, barjerai ir t.t.

2. Suaugusiųjų švietimas suprantamas kaip tam tikros edukacinės veiklos formos (t.y. studijų grupės, paskaitas, seminarus, suplanuotas skaitymo programas, valdomas diskusijas, konferencijas), kuriose dalyvauja suaugusieji. Taigi šioje sampratoje suaugusiųjų švietimas yra specialiai suaugusiems įvairių institucijų organizuojami renginiai. Todėl šiuo atveju dėmesys sutelkiamas į galimybių suaugusiems mokytis sukūrimą ir darbo būdų bei metodų parinkimą.
3. Trečioji samprata sujungia dvi pirmąsias (suaugusiųjų švietimą kaip procesą ir kaip veiklą) į specifinį socialinės praktikos lauką, kuriame bendro tikslo vedini darbuojasi individai, institucijos ir įvairios asociacijos. Šioje sampratoje suaugusiųjų švietimas tampa judėjimu, nukreiptu į bendro kultūros lygio kėlimą.

Nuolatinis mokymasis tampa vis svarbesniu ir beveik neišvengiamu reiškiniu žmogaus gyvenime.

2. MOKYMAŠI VISĄ GYVENIMĄ REGLAMENTUOJANTYS DOKUMENTAI

Memorandumas (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas). Lisabonoje, Europos Taryboje buvo lemiamas momentas, numatant Europos Sąjungos politiką ir veiksmus. Jos išvados patvirtina, kad Europa neginčijamai įžengė į Žinių amžių ir kad tai turi įtakos kultūriniam, ekonominiam bei socialiniam gyvenimui. Mokymosi, gyvenimo ir darbo modeliai labai sparčiai keičiasi. Vadinasi, ne tik individai privalo prisitaikyti prie pokyčių, bet turi keistis ir veiklos būdai.

Lisabonoje Europos Taryba priėjo išvadą, kad sėkmingą perėjimą prie žiniomis pagrįsto ūkio ir visuomenės turi lydėti perėjimas prie mokymosi visą gyvenimą. Todėl Europos švietimo ir mokymo sistemų laukė permainos. Jos taip pat privalo prisitaikyti. Europos Tarybos Feiroje išvados kviečia „šalis nares, Tarybą ir Komisiją imtis naujų strategijų ir praktinių priemonių savo kompetencijos srityse, kad būtų skatinamas visą gyvenimą mokymasis kiekvienam“. Šis Memorandumas prisiima Lisabonos ir Feiros Europos Tarybų įgaliojimą įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą. Jo tikslas – pradėti visos Europos diskusiją apie išsamią mokymosi visą gyvenimą strategiją individualiu ir instituciniu lygiu visose visuomeninio ir asmeninio gyvenimo srityse.

Europos Sąjungos Tarybos dokumentuose įteisintas visą gyvenimą trunkantis mokymasis tapo pagrindinis švietimo ir mokymo principas. Europos Taryba Lisabonoje 2000 m. kovo mėnesį numatė svarbius Europos Sąjungos politikos etapus žengiant į žinių amžių. Europos Komisija 2000 m. spalio 30 d. paskelbė „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“. Šio memorandumo tikslas:

- garantuoti mokymosi galimybę siekiant įgyti naujų įgūdžių ir atnaujinti ankstesnius, kurių reikės žinių visuomenėje;
- didinti investicijas į žmonių išteklius, kad prioritetą įgytų brangiausias turtas – žmogus;
- kurti ir taikyti veiksmingus mokymo ir mokymosi metodus;
- užtikrinti, kad kiekvienam būtų lengvai prieinama kokybiška apie mokymosi galimybes informacija.

Nuolatinio mokymosi memorandumas. Šis Memorandumas prisiima Lisabonos ir Feiros Europos Tarybų įgaliojimą įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą. Jo tikslas – pradėti visos Europos diskusiją apie išsamią mokymosi visą gyvenimą strategiją individualiu ir instituciniu lygiu visose visuomeninio ir asmeninio gyvenimo srityse. Jame teigiama, kad mokymasis visą

gyvenimą jau nėra tik vienas iš švietimo ir mokymo aspektų; jis turi tapti svarbiausiu principu, dalyvaujant pilname mokymosi kontekstų kontinuume. Ši vizija privalo būti įgyvendinta. Visiems Europos gyventojams be išimties turi būti suteiktos lygios galimybės prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių sąlygų ir aktyviai dalyvauti kuriant Europos ateitį. Patvirtintas Lisabonoje Europos Taryboje 2001 metais.

Nuolatinio mokymosi memorandume:

- pateikiami nauji baziniai gebėjimai: gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis, užsienio kalbos, technologinė kultūra, verslo pagrindai ir socialiniai gebėjimai;
- kalbama apie formaliojo, neformaliojo ir informinio mokymosi integracijos svarbą ir naudojami tokie terminai, kaip "visą gyvenimą trunkantis mokymasis" (*lifelong*) ir "viso gyvenimo mokymasis" (*lifewide*), kaip integruojantis visas tris mokymosi sferas.

Svarbiausios tezės sako, kad įvairiapusiu ir nuosekliu mokymusi visą gyvenimą reiktų siekti:

- ❖ Garantuoti universalią ir nenutrūkstamą mokymosi galimybę, siekiant įgyti naujų įgūdžių ir atnaujinti senosius, kurių reikės žinių visuomenėje.
- ❖ Padidinti investicijas į žmogiškuosius resursus, kad prioritetą įgytų brangiausias Europos turtas – jos žmonės.
- ❖ Kurti veiksmingus mokymo ir mokymosi metodus bei sąlygas mokymosi visą gyvenimą kontinuumui.
- ❖ Užtikrinti, kad kiekvienam būtų lengvai prieinama kokybiška informacija ir patarimai apie mokymosi galimybes visoje Europoje per visą gyvenimą.
- ❖ Sudaryti mokymosi visą gyvenimą sąlygas kuo arčiau besimokančiųjų – jų bendruomenėse ir, kai tik įmanoma, suteikti informacinėmis kompiuterinėmis technologijomis aprūpintas patalpas (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001).

Šie principai yra aktualūs ir šiandien. Dauguma siekia išsilavinimo, kad išgyventų žinių visuomenėje ir pagerintų savo gyvenimo kokybę.

Žinių, įgūdžių ir sąvokų, kurias įgyjame vaikystėje ir jaunystėje šeimoje, mokykloje, kolegijoje ar universitete, neužteks visam gyvenimui. Siekiant įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą, labai svarbu integruoti mokymąsi į suaugusiųjų gyvenimą. Tačiau tai tik viena reikalo pusė. Kalbant apie mokymąsi visą gyvenimą, visas mokymasis laikomas vientisu kontinuumu „nuo lopšio iki karsto“. Esminis pagrindas – aukštos kokybės pagrindinis išsilavinimas visiems. Pagrindinis išsilavinimas, po jo sekantis profesinis mokymas ir lavinimas turi suteikti jaunuoliams pagrindinius įgūdžius, kurių jiems prireiks žiniomis grindžiamoje ekonomikoje. Būtina, kad jie išmoktų mokytis ir teigiamai žiūrėtų į mokymąsi.

Mokymosi visą gyvenimą idėja Lietuvos visuomenėje buvo pradėta analizuoti tik 2001 m. svarstant Mokymosi visą gyvenimą memorandumą, o formaliai buvo įteisinta tik 2004 m., patvirtinus Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategiją. Tikslas – numatyti ir apibrėžti mokymosi visą gyvenimą plėtros kryptis ir jų įgyvendinimo priemones, akcentuojant profesinio mokymo ir suaugusiųjų tęstinio mokymo sritis.

Strategija (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija). Lietuvos kaip savarankiškos šalies švietimo sistema pokyčiams atsivėrė 1992 m., kai buvo sukurta Švietimo koncepcija, kurioje suaugusiųjų švietimui buvo priskirtas suaugusiųjų bendrasis ir profesinis lavinimas.

Švietimo ir mokslo ministerijos pastangomis Lietuvoje vykdoma kryptinga Mokymosi visą gyvenimą (MVG) plėtros politika. 2008 m. spalio mėn. patvirtinus atnaujintą Mokymosi visą gyvenimą strategiją, nubrėžtos naujos veiklos kryptys bei nustatytos plėtros gairės. Viena iš užsibrėžtos vykdyti politikos krypčių – didinti suaugusiųjų švietimo prieinamumą įvairioms visuomenės grupėms visoje šalyje, plėtoti suaugusiųjų bendruosius gebėjimus.

- Mokymasis visą gyvenimą – visa mokymosi veikla, vykstanti bet kuriame amžiaus tarpsnyje siekiant tobulinti asmeninės, pilietinės, socialinės ir profesinės srities kompetencijas.
- Neformalusis neprofesinis mokymas – asmens bendrosios kultūros ugdymas ir jo bei visuomenės poreikius atitinkantis mokymas (-is) gyvenimo kokybę gerinančiose srityse.
- Profesinis rengimas – nuolatinis asmens ugdymas (-is), kurio tikslas – suteikti ir nuolat palaikyti jam tinkamą ir visuomenei reikalingą profesinę kvalifikaciją (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004).

Strategija prisideda prie komunikato Suaugusiųjų mokymasis (2004): mokytis niekada nevēlu įgyvendinimo, kuriame akcentuojama suaugusiųjų švietimo plėtros svarba bei įtvirtinti penki svarbiausi tikslai: šalinti dalyvavimo suaugusiųjų švietime kliūtis, didinti jo kokybę ir veiksmingumą, paspartinti neformaliuoju būdu įgytų kompetencijų pripažinimą, užtikrinti pakankamas investicijas ir vykdyti stebėseną.

Paskutinių metų situacija skatina labiau išryškinti svarbią suaugusiųjų švietimo sritį – neformalųjį neprofesinį suaugusiųjų švietimą. Pastarasis yra svarbus ne tik užimtumui ar ekonominei gerovei pasiekti, bet ir socialinei sanglaudai, aktyviam pilietiškumui, individų asmeninei gerovei plėtoti. Tai ypač aktualu socialinę atskirtį patiriantiems asmenims. Neformalusis švietimas glaudžiai susijęs su asmenų bendrųjų gebėjimų lavinimu. Dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų bendrieji gebėjimai apibrėžiami kaip žmonių

asmeniniam pasitenkinimui ir vystymuisi, aktyviam pilietiškumui, socialinei integracijai ir užimtumui reikalingi gebėjimai, apimantys bendravimą gimtąja ir užsienio kalbomis, matematinius gebėjimus ir pagrindinius gebėjimus mokslo ir technologijų srityse, skaitmeninį raštingumą, mokymąsi mokyti, socialinius ir pilietinius gebėjimus, iniciatyvumą ir verslumą, kultūrinį sąmoningumą ir raišką (Beresnevičienė, 2000).

Lietuvoje nepakankamai dėmesio skiriama socialiniams, tarpasmeniniams, tarpkultūriniais, pilietiniams ir kultūrinės raiškos gebėjimams lavinti (Beresnevičienė, 2000).

Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos gyventojų dalyvavimas visuomeninėje veikloje yra vienas žemiausių. Apklausos rodo, kad beveik pusė šalies gyventojų nedalyvauja visuomeninių organizacijų ar judėjimų veikloje, nes jiems tai neįdomu. Vyrauja tendencija, kad dalyvavimas visuomeninių ir savanoriškų organizacijų veikloje priklauso nuo išsilavinimo ir amžiaus. Daugumos suaugusių šalies gyventojų nesidomėjimą ir nedalyvavimą galima sieti su teigiamos dalyvavimo šiose organizacijose patirties trūkumu, kiti nedalyvauja dėl didelio užimtumo darbe, skurdo, šeiminių pareigų (Mokymosi visą gyvenimą strategija, 2008).

Koncepcija (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija). Pirmasis formalus dokumentas, įteisinęs suaugusiųjų švietimą kaip lygiateisę švietimo sistemos dalį buvo Lietuvos švietimo koncepcija (1992 m.). *Lietuvos švietimo koncepcija* (1992) – pirmasis ir vienas iš svarbiausių švietimo sistemos reformos dokumentų. Koncepcijoje (6 str.) teigiama, kad: „Suaugusiųjų švietimas yra didžiausia permanentinės švietimo sistemos dalis, apimanti asmenis, paprastai vyresnius kaip 18 metų ir nesimokančius nuosekliojo švietimo mokyklų sistemoje“ (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 1992). Kaip pažymima, suaugusiųjų švietimui būdingas savanoriškas lavinimosi sričių pasirinkimas ir specifiniai ugdymo metodai. Suaugusiųjų švietimas, asmeniui apsisprendus ir pasirengus, leidžia pradėti nuo bet kurio išsilavinimo lygio lavintis nauja kryptimi ir tą lavinimąsi tęsti. Ši sistema turinti dvejopą paskirtį: viena vertus, plėtojant asmenybės fizines, dvasines ir psichines galias, suaugusiųjų švietimas leidžia asmeniui tobulinti savo galimybes pasirinktoje profesinės veiklos srityje, kita vertus, jis leidžia suaugusiam žmogui dėl visuomeninių aplinkybių arba dėl individualių paskatų keisti savo veiklos kryptį, profesiją. Valstybės atsakomybė yra sukurti palankias tokios plėtotės sąlygas.

Lietuvoje Mokymosi visą gyvenimą (MVG) koncepcija (2003) įsigalėjo palyginus neseniai: ekonominiai, politiniai, socialiniai ir kultūriniai žmonių gyvenimo pokyčiai paskatino ir požiūrio šiuolaikinėje visuomenėje į mokymąsi kaitą: jį imta suvokti kaip visą gyvenimą trunkančią kryptingą veiklą.

Mokymosi visą gyvenimą koncepcijoje (2003) pabrėžiama nenutrūkstamo mokymosi reikšmė, gebėjimas ir nuostata mokyti visą gyvenimą, todėl suaugusiųjų mokymo(si) strategijos turėtų padėti plėtoti, įtvirtinti šias nuostatas.

Koncepcijoje pabrėžiami du formalus ir neformalus suaugusiųjų švietimo tipai: pirmasis tiesiogiai siejasi su darbo rinkos poreikiais (bedarbių mokymas ir darbuotojų mokymas darbdavio iniciatyva), antrasis susijęs su valstybės remiamų socialinių grupių mokymu – neįgaliųjų, privalomosios karinės tarnybos šauktinių, imigrantų ir kalinių. Lietuvos švietimą reglamentuojantis strateginis dokumentas Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatai, numatantys mokymosi visą gyvenimą principo įgyvendinimą. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1991) nustatė mūsų šalies švietimo sistemos sandaros, švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) veiklos ir valdymo pagrindus. Vienas iš įstatymo 1 straipsnyje nurodomų tikslų buvo ir tikslas – sudaryti Lietuvos gyventojams tęstinio lavinimosi galimybes. Įstatymo 2 straipsnyje apibrėžiamos Lietuvos švietimo sistemos ribos, apimančios ikimokyklinį ugdymą, bendrąjį vaikų ir jaunimo lavinimą, profesinį ir aukštesnįjį mokymą, aukštąjį mokslą ir suaugusiųjų švietimą, įgyvendinamą šių tipų švietimo įstaigose:

- 1) ikimokyklinio ugdymo įstaigose;
- 2) bendrojo lavinimo mokyklose;
- 3) profesinio mokymo įstaigose, įmonėse;
- 4) aukštesniosiose mokyklose;
- 5) aukštosiose mokyklose;
- 6) papildomo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigose.

Minėtoji koncepcija dabar turi savo naują atitikmenį, o Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas yra pataisytas. Tačiau akivaizdu, kad šie dokumentai, įteisinę suaugusiųjų švietimą Lietuvoje iki 2003 m., iš tiesų suaugusiųjų švietimui skyrė tiek mažai dėmesio, jog beveik būtų galima teigti, kad suaugusiųjų švietimui buvo sudarytos prielaidos egzistuoti, jo nedraudžiant (Mokymosi visą gyvenimą koncepcija, 2000).

UNESCO. Mokymosi visą gyvenimą strategijos centrinė institucija yra UNESCO mokymosi visą gyvenimą institutas, aktyviai bendradarbiaujantis su tarptautiniais partneriais, siekiant padėti valstybėms narėms diegti mokymosi visą gyvenimą nuostatas nacionalinėse švietimo sistemose. Svarbiausi UNESCO ir partnerių siekiai šioje srityje: skatinti žinių partnerystę besiplečiančioje tarptautinėje visuomenėje, stiprinti minėto instituto funkciją, kaip tarptautinio centro, tarpdisciplininių žinių, tyrimų ir gerosios patirties visame pasaulyje platformos, demonstruoti geruosius naujovių taikymo mokymuisi visą gyvenimą kaip darnaus vystymosi proceso sąlygai skatinti pavyzdžius, kurti dinamiškus forumus, kuriančius sąlygas formuoti tyrimų rezultatais grįstas strategijas ir praktiką, skatinti keitimąsi idėjomis ir tyrimų įžvalgomis bei dialogą ir bendradarbiavimą tarp regionų ir valstybių (Beresnevičienė, 1995).

UNESCO siekia bendradarbiauti su atitinkamomis valdžios įstaigomis ir institucijomis, remdama visą gyvenimą trunkančias studijas visiems.

Nors nuolatinio mokymosi idėja atsirado jau šio šimtmečio pradžioje, tačiau tik 1960 m. ji buvo iškelta vienoje UNESCO sesijoje ir įtraukta į jo programą, tiksliau – ji prikelta P. Lengrando, tapusio UNESCO suaugusiųjų švietimo skyriaus vadovu, dėka. Ypač šią idėją išpopuliarino jo knyga „Nuolatinio mokymosi ugdymo įvadas“ (An introduction to lifelong learning education, 1970), kuri buvo išversta į 17 kalbų.

Įtraukta į UNESCO programas, nuolatinio mokymosi idėja tapo įvairių apibrėžimų objektu. Jai suteikiamos įvairios reikšmės.

UNESCO nuolatinio mokymosi idėja:

- "nuolatinis švietimas" – turint omenyje švietimo sistemos teikiamas galimybes mokytis visą gyvenimą;
- "nuolatinis mokymasis" – akcentuojant galimybių sudarymą individo potencialo vystymui.

1979 m. UNESCO „nuolatinio mokymosi“ (lifelong learning) sąvoka pasiūlė vartoti kaip sinonimą kitų analogiškų reiškinių: „suaugusiųjų švietimo“ („adult education“), „integruoto nuolatinio mokymosi“ („lifelong integrated learning“), „tęstinio ugdymo“ („permanent education“). Visos šios sąvokos kilusios iš UNESCO koncepcijos, kad išsilavinimas nėra duodamas vieną kartą laikui, o yra nuolatinio mokymosi, trunkančio visą gyvenimą, rezultatas. Švietimas neapsiriboja vaikystėje įgytu nuoseklaus mokymosi patyrimu; tai ilgalaikis procesas. Gyvenimas pats savaime yra nenutrūkstantis mokymosi procesas, bet kiekvienas asmuo ieško specifinių galimybių tikslingai ir nuosekliai mokytis toliau, norėdamas neatsilikti nuo visuomenės techninės ir socialinės raidos, prisitaikyti prie pakitusių gyvenimo aplinkybių (vedybų, tėvystės, profesinės situacijos, senatvės ir kitais atvejais) ar siekdamas visapusiškai išplėtoti savo potencines galias. Visą gyvenimą trunkantis mokymasis aprėpia atsitiktinį (pasąmoninį) ir sąmoningą individo mokymosi patyrimą.

„Nuolatinio mokymosi“ sąvoka gali turėti ir kitas dvi reikšmes: a) kai kuriuose kontekstuose ji kartais vartojama kaip „suaugusiųjų švietimo“ sinonimas; b) kituose kontekstuose ši sąvoka gali būti vartojama apibūdinant sukūrimą galimybių, laiduojančių visą gyvenimą trunkantį individo mokymąsi. Be vidinio poreikio mokytis neįmanoma pati nuolatinio mokymosi sistema; kitaip žmogus bus autoritariškai verčiamas mokytis. Tokiu atveju mokymasis būtų beprasmiškas. (Jarvis, 2001)

Aktyviai keldama kiekvieno žmogaus nuolatinio mokymosi idėją, UNESCO teigia, kad „tik nuolatinis žmonijos mokymasis sudaro prielaidas tarptautiniam laisvės, teisingumo,

savitarpio pagalbos ir bendradarbiavimo supratimui, garantuoja žmogaus teisę į mokslą, nurodytą tarptautinėje žmogaus teisių deklaracijoje, skatina žmogaus kaip asmenybės augimą, išlaikant savo unikalumą, nacionalinį identiškumą, istorinę ir kultūrinę tautos bei civilizacijos atmintį (Beresnevičienė, 2000m. p. 32 - 37).

„Suaugusiųjų švietimo“ sąvoka seniai prigijusi mūsų kalboje, ji taip pat gali būti vartojama dviem reikšmėmis. Plačiąja reikšme suaugusiųjų švietimas yra procesas, kai asmenys, baigę pirminį nenutrūkstamo mokymosi ciklą, pradeda nuoseklią ir organizuotą veiklą, turėdami sąmoningą tikslą pagerinti savo išprusimą, įgyti platesnę informaciją, patobulinti savo mokėjimą ir įgudimą. Siaurąja reikšme „suaugusiųjų švietimas“ yra procesas, kai asmenys, baigę pirminį nenutrūkstamo mokymo ciklą, siekia aktyviai ir nuosekliai mokytis, skatinami neprofesinių tikslų (Beresnevičienė, 1995).

Jei žmonės norės mokytis, jie susiplanuos nuoseklią mokymosi veiklą. Tačiau jie nenorės mokytis, jeigu ankstesnė mokymosi patirtis buvo nesėkminga ir asmeniškai neigiama. Jie nenorės tęsti mokslo, jei galimybės praktiškai neprieinamos laiko, spartumo, vietos ar pasiūlos prasme. Jie neturės mokymosi motyvų, jeigu jo turinys ir metodai neatitinka jų kultūrinių perspektyvų ir gyvenimiškos patirties. Jie nenorės gaišti laiko, dėti pastangų ir pinigų į tolesnį mokymąsi, jei anksčiau įgytos žinios, įgūdžiai ir patyrimas tinkamai nepripažįstamas dėl asmeninių priežasčių ar neįvertinamas darbe. Individuali mokymosi motyvacija ir įvairios mokymosi galimybės yra esminės sąlygos mokymuisi visą gyvenimą sėkmingai vykti. Būtina didinti mokymosi poreikį ir plėsti pasiūlą, ypač tiems, kurie iki šiol iš švietimo ir mokymo pelnę mažiausiai. Kiekvienam turi būti sudarytos sąlygos siekti mokslo pagal pasirinkimą, o ne prievarta parenkant dalykus. Vadinasi, švietimo ir mokymo sistemos turi prisitaikyti prie individualių poreikių ir reikalavimų, o ne atvirksčiai.

Štai dvi pagrindinės tikslingos mokymosi veiklos kategorijos (Normantas, 2003):

- Formalusis mokymasis vyksta švietimo ir mokymo įstaigose. Moksleiviai gauna pripažintus diplomus ir kvalifikacijas.
- Neformalus mokymasis vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Moksleiviai paprastai negauna formalizuotų sertifikatų. Neformalusis mokymas gali būti teikiamas darbo vietose, juo gali užsiimti pilietinės visuomenės organizacijos ir grupės (pvz., jaunimo organizacijos, profsąjungos, politinės partijos), taip pat organizacijos bei tarnybos, įkurtos formalioms sistemoms papildyti (meno, muzikos, sporto užsiėmimai ar privačios pamokos, ruošiantis egzaminams). Informalusis mokymasis – tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo formaliojo ir neformaliojo informalusis mokymasis nebūtinai tyčinis, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir įgūdžius.

Iki šiol politiniame mąstyme dominavo formalusis mokymasis. Jis lėmė kelius, kuriais teikiamas švietimas ir mokymas, taip pat žmonių supratimą, ką reiškia mokymasis. Mokymosi visą gyvenimą kontinuumas padidina neformaliojo ir informaliuojo mokymosi svarbą. Pagal apibrėžimą neformalusis mokymasis vyksta už mokyklos, koledžo, mokymo centro ir universiteto ribų. Jis retai laikomas „tikru“ mokymusi. Jo rezultatai neturi konkurencinės vertės darbo rinkoje. Neformalusis mokymasis paprastai nepakankamai vertinamas.

Terminu „nuolatinis“ mokymasis atkreipiamas dėmesys į laiką: į mokymąsi per visą gyvenimą, be perstojo arba periodiškai. Naujai sukurtas terminas visaapimantis (lifewide) mokymasis atskleidžia daugiau mokymosi sklaidą – mokymąsi per visą gyvenimą visose srityse (Mokymasis visą gyvenimą ir visaapimantis mokymasis, Nacionalinė švietimo agentūra, Stokholmas, 2000 m.). Visaapimantis reiškia, kad formalusis, neformalusis ir informalusis mokymasis papildo vienas kitą. Jis primena mums, kad naudingas ir smagus mokymasis gali vykti ir vyksta šeimoje, laisvalaikiu, bendruomenės gyvenime ir kasdieniniame darbe. Visaapimantis mokymasis padeda suprasti, kad pats mokymas ir mokymasis yra vaidmenys ir veikla, kuriuos įvairiu laiku ir įvairiose vietose galima keisti.

Mokymasis visą gyvenimą – svarbiausias UNESCO švietimo ir mokymosi principas.

Suaugusiųjų švietimą Lietuvoje reglamentuojančiuose dokumentuose terminų kaita pereinant nuo suaugusiųjų švietimo prie mokymosi visą gyvenimą įvyko, lyginant su užsienio šalimis, labai staigiai. Švietimo praktikoje šių pokyčių įgyvendinimas tapo iššūkiu visiems dirbantiems suaugusiųjų švietimo srityje.

3. ŠVIETIMAS IR SOCIALINĖ ATSKIRTIS

Pažeidžiamumas siejamas su ataka ir fiziniu arba emociniu pažeidimu. Fenomenas suprantamas kaip rizikas sukeliantys ryšiai tarp žmonių juos supančioje aplinkoje, kuriuos sukuria kultūrinės vertybės, institucijos ir kitos žmogaus būseną determinuojančios socialinės jėgos. Pažeidžiamumas gali būti siejamas ir su žmogaus būseną, kai šis pasiduoda aplinkybėms dėl įsitikinimų arba vilionių (Binkauskienė, 2004).

Socialinio pažeidžiamumo sąvokos terminą 1970 m. sukūrė K. Keefe ir B. Wisner (1976), kurie teigė, kad natūralių socialinių rizikų ir socialinių problemų priežastys yra socialinės – ekonominės sąlygos. Tai šiuolaikinė sąvoka, siejama su rizika būti fiziškai arba psichologiškai sužeistam, pažeistam. Dažniausiai naudojama rizikos arba nelaimingo atsitikimo kontekste.

Socialinis pažeidžiamumas yra viena iš pažeidžiamumo sričių, siejama su kompleksinėmis žmonių bendravimo problemomis, su kai kurių žmonių grupių integracijos į visuomenę kliūtimis, su rizikomis, kylančiomis dėl natūralių aplinkybių (globalizacijos, žinių visuomenės plėtros, klimato atšilimo ir kt.), kitais gyvenimą visuomenėje trikdančiais veiksniais. (Neverauskienė, Česnuitytė, 2009).

Žmonės nuolat yra tapsmo procese – jie savo biografiją papildo naujausia mokymosi patirtimi ir taip sukuria naują socialinę būtį. Dėl to buvimas yra visą laiką besikeičiantis. Laikas nestovi, todėl tapsmo procesas tęsiasi tol, kol yra gyvybė. Tapsmas reiškia ne vien ateitį, bet ir galimybę virsti kažkuo daugiau, nei esi dabar.

Individai gyvena ir veikia socialiniame pasaulyje; jame, mokantis iš dviejų patirčių, susiformuoja savastis. Be sociokultūrinės aplinkos neįmanoma savastis, neįmanoma būti asmenybe. Socialinis pasaulis asmenybės tobulėjime vaidina pagrindinį vaidmenį, o kai kurios religinės ir politinės ideologijos taip pat skatina asmenis tobulėti.

Socialinis pasaulis suskaldytas į klases, lytis, rases ir kalbas, kiekvienas turi skirtingas vertybes, požiūrius, lūkesčius. Šiame pasaulyje žmonės nėra laisvi tobulėti bet kuria norima linkme; ženkliai mastu jie išmoksta ir tampa tokiu asmenybės tipu, kokį diktuoja jų socialinė aplinka. Pinigais grįstą ekonomiką ir intelektą sieja esminis ryšys: jiems abiem būdingas dalykiškas požiūris į žmones ir reiškinius. Pinigai sietini tik su visiems bendrais dalykais; svarbūs mainai, o vertė ir kokybė bei individualumas redukuojami klausiant „Kiek kainuoja?“ Betarpiški asmenų tarpusavio santykiai glūdi jų individualybėje, o kai santykiai racionalūs – žmogus prilyginamas skaičiui.

Savastis yra visuomenės produktas, o ne atvirkščiai. Kai kuriais atvejais žmonės neišvengiamai reprodukuoja tokią visuomenę, kurioje gimė. Tai neapriboja žmogaus laisvės galimybes; tik reiškia, kad esame mažiau laisvi, nei manome esą. Bet kuriuo atveju, žmonės

pirmiausia turi suprasti pasaulį, o tik po to jį reprodukuoti. Moderni visuomenė žymiu mastu nulemia jai tinkantį asmens tipą.

Nedaugelis mokymosi teorijų šalininkų mokymąsi susiejo su buvimu, tačiau verta pažymėti kai kurias išimtis: dvi suaugusiųjų švietime – G. Kiddas (1973) ir K. Rodžersas (1969) tvirtina, kad buvimas ir tapsmas yra pats gyvenimas ir kad jiedu yra pagrindiniai mokymosi tikslai. Pasak K. Rodžerso (1969), mokymasis neturi apsiriboti švietimu, nes idealios asmenybės, susiformuojančios besimokant terapijoje. Optimaliai psichologiškai subrendęs individas – asmenybė, laisvai funkcionuojanti ir optimaliai panaudojanti organizmo galimybes; sociali, tobulėjanti asmenybė, sugebanti tinkamai elgtis; kūrybinga, kurios elgesys išskirtinis; asmenybė nuolat besikeičianti, atrandanti save iš naujo. Savastis skleidžiasi visuomenėje, tačiau yra jos ribojama. Žmonės mokosi tarpusavy sąveikaudami. Žmogus išsilavinusiu netampa vien įgijęs specialiųjų įgūdžių. Be abejo, jis išmano specializuotas technologijas ir turi pakankamai žinių. Bet svarbiausia, kad jis yra išpuoselėjęs gebėjimą protauti, pagrįsti savo įsitikinimus bei poelgius. Jis moka paaiškinti, kodėl yra taip, o ne kitaip, nes išsilavinęs asmuo pasaulį mato kitaip. Jis mėgaujasi gyvenimu, naudoja sistemiškas schemas savo įsitikinimams ir poelgiams pagrįsti bei jomis remdamasis tvarko savo patirtį.

Žmonės gali mokytis ne tik švietimo, bet ir kitose institucijose, tačiau visa yra socialiai apribota.

Spartėjant gyvenimo tempui, sugebėjimas keistis, aktyviai prisitaikyti, drąsiai priimti iššūkius ir veržtis į priekį tampa vertybėmis, kurios atrodo kur kas svarbesnės už pastovumą, išmintingą nuosaikumą ir tradicijų laikymąsi. Būtent dėl to vyresnioji karta dabartinėje besikeičiančioje visuomenėje dažnai jaučiasi atstumta. Vaikai vis labiau linkę gyventi atskirai nuo tėvų, miestų bendruomenės yra susiformavusios dirbtinai ir pagyvenę žmonės negali patenkinti poreikio būti naudingi ir svarbūs.

Europos Sąjungos valstybėse nėra plačiai kalbama apie socialiai atskirtų žmonių padėtį ir jų socialinių ryšių atkūrimo būdus. Kanadoje ir JAV šioms problemoms skiriama kur kas daugiau dėmesio. Nepaisant akivaizdaus savitarpio pagalbos įgūdžių poreikio, kursų ir mokymų, kaip grąžinti šeimyninius ir socialinius ryšius praradusius žmones į bendruomenę, nėra (Binkauskienė, 2004).

Socialinės struktūros, kaip ir kultūra, neegzistuoja: jų negalima pačiuopinėti ar pasidėjus apžiūrėti, nes jos žmonių atžvilgiu nėra išoriškos. Skirtingi žmonių atliekami vaidmenys ir skirtinga vienu kitiems daroma įtaka yra akivaizdūs ir nereikalauja įrodymų. Taigi egzistuoja diferenciacija, o socialinės sistemos struktūros išryškėja tik socialinės grupės narių tarpusavio sąveikos sistemose. Elgsenos modeliai yra akivaizdūs, tarpusavio sąveikos procesas yra habitualizuotas. Ilgalaikius tarpusavio santykius sukūrę žmonės naudojami įprastais elgsenos

modeliais, kurie įpareigoja tęstinumui. Valdžios ar įtakos žmonės turi tam tikrų lūkesčių, kaip mažiau valdžios turintys žmonės privalo elgtis jų akivaizdoje, o šie, mažiau valdžios turintieji, elgiasi taip, kaip supranta. Šią socialinę sąveikos formą įžvalgiausiai analizavo E. Goffmanas (1983). Jo analizė parodė, kad žmonės dažnai savo elgesį paverčia ritualu, jie sukuria savo elgesio formas ir modelius, kurių laikosi patys bei tikisi, kad kiti juos supras ir reikiamais atvejais laikysis jų. Žmonės yra linkę laikyti pačių išplėtotus elgsenos modelius savaimė suprantamais ir dėl to dažnai nesupranta, kad tai – ritualas. Ši situacija yra paradoksali, nes žmonės žino esą laisvi elgtis kitaip, bet jaučiasi priversti paklusti, dažnai dėl santykių, kuriuos patys ir sukūrė.

Buvo manoma, kad ritualu paversta elgsena trukdo mokytis. Tačiau elgsenos modeliai vaidina esminį vaidmenį funkcionuojant įvairialypėje ir išsklaidytoje modernioje visuomenėje. Daugelį žmonių viešas ir privatus gyvenimas įpareigoja, taigi jie beveik neturi laisvės veikti ir privalo paklusti, net jeigu mano, kad nebūtų galėję pasielgti kitaip. Visuomenės struktūros ir nacionaliniai papročiai, pasireiškiantys socialinėje veikloje ir santykiuose, garantuoja, kad žmonių veikla bus kartotinė ir ritualinė. Jie gali jausti tarp savos biografijos ir savojo pasaulio, tačiau dėl asmeninių ar kitų žmonių lūkesčių jie atmeta galimybę elgtis kitaip ir mokytis. Būna atvejų, kai atotrūkis virsta disonansu ir žmonės privalo spręsti dilemą, kurioje patys atsiduria. Akivaizdu, jei jie yra priklausomi nuo kitų valdžios, tuomet jie to negali daryti. Valstybės įrankiai dažnai naudojami regresyviai: kartais tam, kad įtikintų žmones, jog paklusti jiems yra naudinga, o kitais atvejais tiesiog priversti juos elgtis taip, kaip norima (Goffman, 1981).

Dėl įvairių priežasčių žmonės dažnai atsiduria situacijose, kuriose patiria atotrūkį ir kuriose mokymasis būtų įmanomas, bet mokosi ne visi. Vienus varžo socialinės struktūros ir jie netenka entuziazmo. Kiti ima kovoti su sunkumais ir situaciją pakeičia. Šis procesas dažnai reiškia, kad seni įsipareigojimai jau atlikti ir atsirado naujos galimybės. Tai priklauso nuo žmonių socialinių įgūdžių, arba nuo to, kiek tvirtai laikosi poloniškojo principo (siekia būti ištikimi savo biografijai).

Kaita yra būdinga moderniajai visuomenei, dėl to socialinės situacijos kinta. Žmonės tampa vyresni, keičia savo statusą ir darbovietę, iš vienos miesto seniūnijos persikelia gyventi į kitą ir pan. Taip pat kinta vadovai, keičiasi vyriausybės, nuverčiami vadovai, reiškia, keičiasi valdžios santykiai. Staiga išnyksta trukdžiai ir žmonės gali laisviau elgtis ir kalbėti, tačiau ne visada tuo pasinaudoja. Kai kurie žmonės ir toliau elgiasi sau įprastu būdu. Tokie žmonės laikosi savo tradicijų. Kai kuriems laisvės stoka suteikia saugumo jausmą, jie nori nugrimzti išoriniame pasaulyje. Kai kurie žmonės sugeba pasinaudoti naujai atrasta laisve ir elgiasi kitaip bei mokosi iš savo naujų pirminių patirčių.

Patiriamas atotrūkis dažnai paskatina žmones planuoti eksperimentinę ar kūrybišką veiklą, atlikti jos monitoringą, po to apmąstyti ir iš to pasimokyti. Jie įgyja praktinių žinių; gal eksperimentinės elgsenos modelį jie pastebėjo kito asmens veiksmuose ir jį nukopijavo, gal jo vengė. Jie taip pat gali eksperimentuoti be jokio anksčiau stebėto pavyzdžio. Kai kurie žmonės yra labiau linkę laikytis sykių priimtų dalykų ir baiminasi naujos informacijos, ypač jei ji priešinga jų turimai, o kitiems patinka svarstyti naujas idėjas.

Žmonių reakcija į tuos pačius socialinių sąlygų pokyčius gali būti skirtinga. Labai greitai socialiniai pokyčiai gali reikšti, kad atotrūkis tarp kai kurių individų biografijų ir jų sociokultūrinės aplinkos yra didesnis nei jie gali išverti. Jie žino, kad jiems reikia atstatyti pusiausvyrą, bet nepajėgia ir dėl to jaučia stresą. Stresas yra dar vienas moderniosios visuomenės aspektų; jo veikiami kai kurie žmonės nedalyvauja modernaus gyvenimo žiaurioje tarpusavio konkurencijoje, kiti ieško terapijos ar kokių kitų sprendimų. Nenuostabu, kad padaugėjo besigydančių žmonių skaičius bei pradėta siūlyti daug daugiau švietėjiškų ir terapinių kursų.

Taigi vieniems mokymasis kelia nerimą, kitiems džiaugsmą – tai yra žmogiškojo paradokso dalis. Žmogiškumas gyvuoja tarpusavio santykiuose, o nestabiliame pasaulyje tiems santykiams gali kilti grėsmė (Jarvis, 2001).

Socialine atskirtimi vadinama tokia žmonių grupės padėtis, kai jos nariai visai neturi arba turi ribotas galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime. Tai universali, politinė, kultūrinė, ekonominė kategorija ir kiekvienu atveju įvairios dimensijos yra ganėtinai susipynusios. Gana paplitęs įsitikinimas, kad socialinę atskirtį patiria išimtinai skurdžiai gyvenantys žmonės, tačiau iš tikrųjų ir turtingi, aukšto socialinio statuso atstovai gali būti atskirti, pavyzdžiui, jiems nepagrįstai priskiriami negatyvūs bruožai (Targamadžė, 2010).

Socialinės atskirties veiksniai vienaip ar kitaip veikia daugumą visuomenės: moteris, pensininkus, neįgalius asmenis, kai kurias etnines mažumas, kalinius, ŽIV infekuotuosius ir t.t. Socialinė atskirtis priklauso ir nuo valstybės turtingumo – kas laikoma atskirtimi, pavyzdžiui, Švedijoje, galbūt pagal Lietuvos ypatumus nėra atskirtis – socialiniai ekonominiai sąlyginio ir absoliutaus skurdo kriterijai gerokai skiriasi. Apskritai socialinės atskirties terminas yra daugiausia sietinas su liberalios demokratijos ir gerovės valstybėmis, kuriose rūpinamasi suteikti nesaugiems individams ir grupėms socialinių galimybių. Tai sudėtingas uždavinys, nes būtina atsižvelgti į modernaus socialinio konflikto dimensiją: siekiama ir suteikti galimybių, ir kartu išlaikyti ekonominį augimą.

Galimi objektyvūs ir subjektyvūs socialinės atskirties veiksniai. Objektyvūs veiksniai nuo pavienių žmonių ir socialinių grupių mažai priklauso. Tai, pavyzdžiui, pajamos, šalies pragyvenimo vidurkis, lėšos socialinei apsaugai, švietimui ir kitoms sritims. Lietuvoje

švietimui skiriama nedaug lėšų palyginti su ekonomiškai išsivysčiusiomis šalimis, bet tą dalį sunku kiek labiau padidinti dėl mūsų šalies ekonominių galimybių.

Subjektyviai socialinė atskirtis yra konstruojama kategorija. Tai reiškia, kad atsiranda žmonių, kurie suinteresuoti socialinės atskirties buvimu ir kai kada pateikia ją kaip realią, nors ji tėra tik menama. Tai reiškia, kad ne visos socialinės atskirties problemos tampa matomos, jeigu nėra atlyginama už jų iškėlimą, pateisinimą ir bandymą spręsti. Kitaip tariant, kai kada tikrosios problemos nėra matomos arba ne problemos jomis yra paskelbiamos, kai socialinė atskirtis yra daliai individų ar interesų grupių naudinga.

Žinios ir įgūdžiai sensta labai greitai, reikia jas gilinti, o dažnai net pakeisti persikvalifikuojant. Tad visi suprantame būtinybę mokytis visą gyvenimą. Svarbu ir kuo daugiau dėmesio skirti asmenybės sugebėjimų prisiimti atsakomybę, gyventi drauge, spręsti problemas ugdymui. Socialinę atskirtį patiriantys asmenys yra kažkada iškritę iš tradicinės švietimo sistemos, todėl išgyventos nesėkmės neigiamai paveikė šias jų kompetencijas:

- a) asmenines (menkas savęs pažinimas ir reprezentavimas);
- b) edukacines (silpni savarankiško mokymosi bei informacijos valdymo įgūdžiai);
- c) socialines (komunikacijos ir bendravimo įgūdžių trūksta tiems. Kurie neįsitraukė į jokią veiklą arba dirba nekvalifikuotą darbą);
- d) profesines (trūksta žinių ir įgūdžių) (Šutinienė, 2009).

Švietimas gali ne tik mažinti, bet ir didinti socialinę atskirtį. Daugiausia įtakos žmonių nelygybei turi jų kilmė ir aplinka. Pasak sociologo J. Colemono (1995) nelygybė, kurią sukuria namai, kaimynystė, bendraamžių grupės, išlieka, virsdama nelygybe, kurią žmonės patiria suaugusiųjų gyvenime. Švietimas yra vienas stipriausių veiksnių, padedančių peržengti šių sąlygų sukuriamas ribas ir siekti socialinės lygybės. Bet socialinė nelygybė reiškiasi ir per švietimo sistemą, mokykla kartais gali net sustiprinti ar įtvirtinti išorinių veiksnių skatinamą nelygybę (Šutinienė, 2009). Švietimo sistemoje ši nelygybė dažniausiai reiškiasi ne atvira segregacija, o vadinamaisiais slaptaisiais veiksniais. Pasak sociologo P. Bourdieu, išsilavinimas (ne tik formalia, bet ir įgytų žinių, dispozicijų, įgūdžių, įpročių prasme) didele dalimi atspindi šeimos, iš kurios žmogus kilęs, ekonominę ir socialinę padėtį, taip pat geografinio regiono kultūrinę aplinką (ją sudaro įvairiausi veiksniai – nuo regiono kultūros infrastruktūros iki žmonių su aukštuoju išsimokslinimu tankumo regione, konkrečių nuostatų skatinimo ar slopinimo artimiausioje socialinėje aplinkoje ir pan.) (Bourdieu, 1994). Ši artimiausios aplinkos socialinį bei kultūros „paveldą“ P. Bourdieu vadina paveldėtu socialiniu ir kultūriniu kapitalu.

Išsilavinimas yra vienas svarbiausių veiksnių įveikiant atskirtį. Atskirties mažinimas – bendras visuomenės reikalas, jo brandumo išraiška. Reikia dirbti su tomis tikslinėmis grupėmis, kurios patiria socialinę atskirtį (Targamadžė, 2010).

Žmogaus socialinę raidą, gyvenimo kokybę lemia trys esminiai rodikliai: sveikata, pajamos, išsilavinimas, o jie priklauso nuo politinių, ekonominių, socialinių, psichologinių, fizinių veiksnių. Išsilavinimas gali būti lemiamu veiksniu, kai reikia prisitaikyti keičiantis situacijai. Jei nors vienas rodiklis neatliepiamas, socialinė raida pažeidžiama, ryšiai su artima ir tolimesne socialine aplinka pradeda silpnėti arba visai nutrūksta, žmogus tarsi „iškrenta“ iš socialinio gyvenimo ir vyksmų, dalyvavo ar planavo dalyvauti. Pagrindinis pagalbos šaltinis tokią socialinę atskirtį patiriančiam žmogui, šeimai ar grupei yra bendruomenė – tradicinė kaimynystės bendruomenė arba bendrija, sukurta tam tikroms problemoms spręsti, tam tikriems poreikiams tenkinti, pavyzdžiui, sąjunga, kurios nariai dalijasi patirtimi ar mokosi naujų galimybių surasti išteklių ir padėti skurdo, atskirties pavojuje atsidūrusiems asmenims ar jų grupėms rasti išeitį, įveikti negandas, netekties krizes (Leliūgienė, 1997).

Dalijimasis patirtimi yra būtina idėjų sklaidos sąlyga. Lietuvoje jau yra pakankamai daug patyrusių suaugusiųjų švietimo institucijų ir organizacijų, gerai dirbančių stiprių bendruomenių, kurios gali ir nori dalytis patirtimi su tais, kurie tą veiklą pradeda. Gyva patirtis ir pavyzdžiai gali padėti išvengti klaidų, parodyti, kas efektyvu, priimtina, gali duoti impulsą naujoms iniciatyvoms. Ypač svarbu dirbant su socialinės atskirties grupėmis.

Žmonės dažnai ieško, kur pritaikyti savo sugebėjimus, žinias. Vieni tai daro aktyviau, kiti laukia, kol juos pastebės. Suaugusiųjų švietimo organizatorių, bendruomenių uždavinys – sudaryti galimybes tų žmonių gebėjimams atsiskleisti, parodyti, ką galima pasiekti, paskatinti savarankiškai veiklai.

Pereinant į žinių visuomenę, socialinė atskirtis tampa vis didesne problema. Šios problemos atsiradimą lemia įvairios priežastys, iš kurių galima būtų išskirti tokias:

- a) išaugęs žinių poreikis reikalauja iš žmogaus didesnių intelektualinių gabumų;
- b) žmonėms, užaugusiems sąstingiu, trūksta poreikio mokytis;
- c) mokymasis kainuoja ir mažas pajamas gaunantys asmenys ne visada gali pasinaudoti siūlomomis galimybėmis;
- d) nesugebėjimas įsijungti į bendruomenę taip pat lemia atskirtį (Sutron, 1999).

Yra ir daugiau priežasčių. O tai ir lemia didelę socialinės atskirties grupių įvairovę. Suaugusiųjų švietime galima būtų išskirti tokias grupes:

- a) neįgalieji;
- b) asmenys, laiku neįgiję pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo;

- c) asmenys, kurių kvalifikacija labai siaura arba jos visai neturintys;
- d) ilgalaikiai bedarbiai;
- e) vyresnio amžiaus žmonės;
- f) imigrantai ir tautinės mažumos;
- g) iš įkalinimo įstaigų grįžę asmenys;
- h) asmenys, grįžę į darbo rinką po ilgos pertraukos (Sutron, 1999).

Visos šios grupės turi sunkumų išgyventi ir išsilaikyti darbo rinkoje bei aktyviai dalyvauti bendruomenių gyvenime.

Dabartinė Lietuvos situacija rodo, kad išsilavinimo vertės suvokimas didėja. Tačiau, problemų yra daug ir valstybinių priemonių nepakanka padėčiai pakeisti. Visuomenės išsilavinimu turi rūpintis pati visuomenė, skatindama ir plėtodama tėvų švietimą, aktyviai veikdama bendruomenių ir institucijų lygiu. Socialinės atskirties grupių įtraukimu į mokymą(si), taip suteikiant šansą įsitvirtinti darbo rinkoje ir tapti aktyvesniems visuomeniniame gyvenime, turi susirūpinti mažiausios visuomenės segmentas – bendruomenės, tai yra žmonės, esantys arčiausiai pažeistų grupių, geriausiai juos pažįstantys ir darantys jiems įtaką (Dailidienė, 2003).

Vietos bendruomenėse didėja ir dėl sveikatos būklės ar šeimyninių aplinkybių socialiai atskirtų ar atsiskyrusių žmonių. Be prastos sveikatos ir skurdo, kitas ryškus socialinės atskirties rizikos veiksnys yra menkas išsilavinimas. Sparčiai vystantis technologijoms ir kintant šiuolaikinės visuomenės gyvenimo būdui tokie žmonės visiškai netenka galimybės pasinaudoti savo pilietinėmis teisėmis. Tokiems žmonėms būtina suteikti galimybę atrasti užslėptas stiprybes ir vertingą gyvenimo patirtį ir įgalinti juos būti lygiaverčiais bendruomenės nariais.

Suaugusiųjų švietimas nėra vien tik jaunimo švietimo sistemos tąsa. Jis leidžia, asmeniui apsisprendus ir pasiruošus, pradėti nuo bet kurio išsilavinimo lygio lavintis nauja kryptimi ir tą lavinimąsi tęsti. Šios sistemos paskirtis yra dvejopa. Viena, turint tą patį tikslą – asmenybės fizinių, dvasinių ir psichinių galių plėtotę, suaugusiųjų švietimas leidžia asmeniui plėtoti savo galimybes pasirinktoje profesinės veiklos srityje. Kita vertus, jis leidžia suaugusiam žmogui dėl visuomeninių aplinkybių arba dėl individualių paskatų keisti savo veiklos kryptį, profesiją. Pastaroji aplinkybė suteikia naują atspalvį suaugusiųjų švietimui – moralinį, suprantamą kaip visuomenės paramą asmeniui, negalėjusiam anksčiau pasirinkti profesijos pagal sugebėjimus ir polinkius. Jam sudaroma galimybė antrąjį kartą pasirinkti savo veiklos kryptį. Mažųjų Europos šalių, neturinčių didesnių gamtinių resursų, patirtis rodo, jog ypač svarbus yra profesinio suaugusiųjų švietimo paslankumas. Poreikis prisitaikyti prie nuolat kintančios ekonominės raidos ir tarpvalstybinis profesinis suderinamumas sąlygoja dažną asmenų profesinės veiklos krypties kaitą. Valstybės priedermė – remiantis suaugusiųjų švietimu, sudaryti

palankiausias sąlygas tokiai kaitai. Šiai kaitai reikia atitinkamo asmens bendrojo pasiruošimo, noro ir drąsos tai padaryti. Toks asmens ugdymas taip pat yra suaugusiųjų švietimo tikslas (Dailidienė, 2003).

Neformalusis suaugusiųjų švietimas apima visas į valstybės švietimo registrą neįtrauktas švietimo rūšis – bendrąjį lavinimąsi, jei jo apimtis nesudaro reglamentuoto modulio, pomėgių ugdymą, bendrą savišvietą. Tokį švietimąsi skatina tiek socialiniai poreikiai (kvalifikacijos tobulinimas, profesinės kompetencijos stoka), nepriklausomai nuo to, kas tą poreikį sužadino ar inicijavo, tiek ir asmens saviraiškos poreikis – profesinis lavinimasis, juridinis, politinis, kultūrinis švietimasis, pomėgių ugdymas ir pan. Neformalųjį švietimą teikia valstybinės ar nevalstybinės oficialiai įregistruotos švietimo įstaigos, klubai, bibliotekos, muziejai, sąjungos ir organizacijos.

Akcentuotinos dvi formalaus ir neformalaus suaugusiųjų švietimo dalys: tiesiogiai su darbo rinkos poreikiais susijęs suaugusiųjų mokymasis ir valstybės remiamų socialinių grupių švietimas. Pirmoji dalis – bedarbių mokymas ir dirbančiųjų mokymasis darbdavio iniciatyva – išsiskiria savo specifiniais tikslais (pirmiausia siekia kuo geresnio prisitaikymo prie darbo rinkos sąlygų) ir finansavimu. Bedarbių mokymąsi finansuoja darbo biržos, o darbdaviai apmoka jiems reikalingų darbininkų mokymąsi. Mokymasis gali būti formalusis ir neformalusis. Mokomasi pagal sutartis tarp darbo biržos, darbdavių ir švietimo įstaigų. Mokomasi valstybinėse ir nevalstybinėse švietimo įstaigose, tarp jų ir specializuotose perkvalifikavimo įstaigose konkurencijos pagrindu. Šioje suaugusiųjų švietimo srityje valstybė skatina visų tipų valstybinių mokymo įstaigų aktyvų dalyvavimą tiek ruošiant programas, tiek jas įgyvendinant. Antroji išskirtinė suaugusiųjų švietimo dalis – valstybės remiamų socialinių grupių švietimas. Tokioms grupėms priklauso invalidai, privalomosios karo tarnybos kariai, imigrantai, nuteisti asmenys. (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992).

Mokymosi visą gyvenimą paradigmoje suaugusiųjų mokymosi poreikių tyrimo problematikai skiriama vis daugiau dėmesio, siekiant padėti suaugusiesiems ne tik geriau adaptuotis darbo rinkoje, bet ir siekti autentiškų, giluminių asmeninių tikslų. Psichosocialiniai, socioekonominiai, kultūriniai ir net politiniai poreikiai yra neatsiejama kiekvieno individo kasdienos dalis, ir mokymosi poreikiai šių poreikių atžvilgiu turi būti pakankamai ištirti, apibendrinti ir paskelbti, siekiant teikti suaugusiesiems kokybiškas švietimo paslaugas (Zuzevičiūtė, 2006).

Kalbant apie suaugusiųjų mokymosi ypatumus, dėmesio nusipelno svarstymai apie savarankiškumą: prielaidas savarankiškam mokymuisi (saviugdai), būtinybę jį akcentuoti mokymosi procese. E. Lindemann (1971) vienas iš pirmųjų pažymėjo, kad suaugusiesiems būdinga vidinė motyvacija, nes jie žino apie savo mokymosi poreikius, jiems svarbu mokytis

savarankiškai, ir apie tai, kas svarbu gyvenimiškose situacijose, kurios sudaro turtingiausią mokymosi šaltinį. Suaugusiojo gyvenimas yra sudėtingas ir ilgas, todėl suaugusiajam skirtingais amžiaus tarpsniais būdingos skirtingos savybės, ypatumai, kuriuos būtina įvertinti (Jarvis, 2001).

Tik brandi asmenybė, sąmoninga savo savasties atžvilgiu, yra autonomiška. Autonomija yra vienas universaliausių ugdymo tikslų, tačiau, kai kurie jos aspektai yra per daug asmeniškai, kad jiems koku nors būdu galima būtų daryti įtaką. Autonomija nėra duotybė, ji yra brandžios asmenybės savybė (Jovaiša 2002). Žmogus yra socialinė asmenybė; vos gimęs žmogus yra bejėgis, nesitikima, kad kūdikis bus autonomiškas, pasirūpins savimi. Pasak tyrinėtojų (Rogers, 1969; Buber 1968; Smith, Pourchout, 1998), autonomiškai asmenybei būdingas aiškus žinojimas, kad ji yra atskirybė, kad gali funkcionuoti nepriklausomai nuo kitų žmonių valios, kad pati pasirenka gyvenimo tikslus, jų siekia ir tikrinasi rezultatus ir su kitais žmonėmis bendrauja laisva valia, derindama savo ir kitų poreikius bei tikslus.

Savarankiškumas mokantis gali būti dvejopas. Iš vienos pusės, pabrėžiama, kad svarbu yra padėti besimokantiesiems tapti savarankiškais, nes tai atveria kelius laisva valia pagrįstam savęs tobulinimui. Iš kitos pusės, manoma, kad kaip tik savarankiškumas yra esminė suaugusiojo savybė, kuria šis skiriasi nuo vaiko ir dėl kurio prasminga puoselėti andragoginį požiūrį, nes pedagoginio požiūrio suaugusiųjų auditorijoje nebepakanka. Šie du įsitikinimai yra susiję, tikint, kad suaugusiajam būdingas savarankiškumas, tikima, kad esminė mokymosi epizodų paskirtis šalia kompetencijų siekimo yra ir skatinimas atsiverti savo asmenybės esminėms savybėms, tarp kurių yra ir savarankiškumas, pasitikėjimas savo jėgomis (Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2006).

H. Milleris (2003) nustatė, kad dauguma suaugusiųjų į švietimą žvelgia labai prieštaringai. Jų motyvacija pirmiausiai susijusi su poreikiu išlaikyti turimus darbus ar išplėsti galimybes naujam darbui gauti. Jie tikisi praturtėti kaip asmenybės ir nori aktyviai dalyvauti, tačiau baiminasi pažeminimo ar iššūkio, viršijančio jų galimybes, todėl yra jautrūs ir pažeidžiami. Nors lemiamomis gyvenimo situacijomis laukia pagalbos ir paramos, abejoja, ar ji įmanoma. Tapatybės problemos yra dalis багаžo, kurį dalyviai atsineša į suaugusiųjų švietimo įstaigas. Biografinio vientisumo trūkiai – netikrumas ar darbo praradimas, šeimos santykiai ir galbūt politinės, kultūrinės, moralinės ar religinės nuostatos – reiškia, kad jie labai sunerimę dėl ateities ir socialinės tapatybės. Vaikystėje susikurta stabili tapatybė bei stiprus apsaugos mechanizmas šiandien trukdo lankstumui, kuris tapo būtinas. Taigi ankstesnė patirtis jau nepasiteisina, o švietimo įstaigose dominuoja modernus galimybių diskursas. Jaunystėje suaugusieji nesitikėjo, kad ateis laikas, kai neliks nieko neįmanoma – jie tiesiog mokėsi, tuokėsi, dirbo ir elgėsi pagal kitų asmenų lūkesčius. Dabar jiems staiga sakoma, kad viskas yra įmanoma ir kad sėkmė – tai jų asmeninės atsakomybės sritis. Bet tikrovėje ne viskas pasiekama, jų

perspektyvos yra abejotinos. Žmonės baiminasi, kad yra užimami švietimo įstaigose, nes nereikalingi darbo rinkai. Švietimo įstaigose į juos kreipiamasi kaip į atsakingus suaugusius asmenis, tačiau jie patenka ir į pažeidžiamo vaiko poziciją – jais rūpinasi ir stengiamasi per daug neapkrauti.

T. Koke (2005) taikliai pažymi, kad yra pavojų, slypinčių besimokančioje visuomenėje. Kuo daugiau žmonės naudoja įvairias sudėtingas technologijas, tuo labiau reikia kreipti dėmesį į neraštingumą ir pagrindinių įgūdžių trūkumą. Iškyla pavojus dalyvavimui bendruomenės gyvenime ir įsidarbinimui. Didėjančios investicijos į švietimą neskatina mokymosi tendencijų. Veiksminga mokymosi visą gyvenimą patirtis vis labiau atskiria mokymąsi nuo tradicinės mokyklos.

U. Beck (2000) pastebi, kad šiuolaikiniame pasaulyje mokantis visą gyvenimą galima ne tik socialinė integracija kiekvienam nariui mokantis, bet ir didesnė fragmentacija. Įtraukianti visuomenė veikia yra idealas ir siekiamybė, o ne pasiekta būklė. Šiandienos realija – socialinė aritmija (Castells, 1996), kurią charakterizuoja išaugę kompetencijos reikalavimai, tačiau retai ir darbo sąlygos gerinamos tokiu pačiu ritmu – žmogaus kompetencija naudojama intensyviau, tačiau autonomijos darbo vietoje nėra daugiau.

Pastebima, kad švietimo, besiremiančio vien artimiausių mokymosi poreikių tenkinimu, akcentavimas atskiram žmogui gali trukdyti siekti autentiškų siekių, viso gyvenimo planų, o per didelis profesijų standartizavimas – mažinti įvairių šalių tradicinių profesijų ypatumus.

Teresevičienė M. (1993) išskyrė tris pagrindinius suaugusiųjų mokymosi motyvus: socialinius, profesinius, individualius.

Mokymasis visą gyvenimą yra tarsi skėtis, po kuriuo turėtų vienyti įvairios mokymo ir mokymosi rūšys. Norint įgyvendinti mokymąsi visą gyvenimą, reikia, kad visi dirbtų drauge ir veiksmingai – tiek kaip individai, tiek kaip organizacijos.

Suaugęs žmogus jaučia, kad jis negali iki galo išreikšti savęs kaip asmenybės, neturėdamas pakankamų žinių, įgūdžių ir mokėjimų. Todėl jis eina mokytis toliau, dažnai svarstydamas, ar jam pagilinti specialybei reikalingas žinias, įgyti aukštesnę kvalifikaciją, ar ją pakeisti. Kartais suaugęs žmogus eina mokytis vien saviugdos tikslais, tenkindamas savo hobi, norą bendrauti su žmonėmis, užtaisyti tautos ir žmonijos istorijos žinių spragas ar tobulinti savo asmenybę. Pagaliau suaugęs žmogus gali jaustis menkavertis išsimokslinusių draugų akivaizdoje, todėl eina mokytis, skatinamas saugumo, pagarbos ir pažinimo poreikių.

Savo veiksmingumo vertinimas – tai žmogaus savigarbos ar savo vertės jausmas, kurį lemia tai, kiek žmogus jaučiasi gebas veiksmingai tvarkytis gyvenime. Atitikimas savo paties iškeltiems standartams padidina savo veiksmingumo jausmą, tuo tarpu nesėkmė pasiekti

šiuos standartus šį jausmą sumažina. Savo veiksmingumo vertinimo lygį veikia keturi informacijos šaltiniai: veiklos atlikimo lygis (jei anksčiau veikla buvo sėkminga, tai rodo mūsų gebėjimus ir kartu stiprina savo veiksmingumo suvokimą; tuo tarpu nesėkmės, ypač besikartojančios, mūsų veiksmingumo jausmą mažina); netiesioginis patyrimas (matymas, kaip sėkmingai kiti žmonės atlieka tam tikrą veiklą); žodinis įtikinėjimas ir kitų socialinė įtaka (pvz., pasakymas žmogui, kad jis turi pakankamai sugebėjimų pasiekti tai, ko nori, didina savo veiksmingumo jausmą); fiziologinis susijaudinimas (pvz., mūsų baimės lygis ar šaltakraujiškumas stresinėse situacijose, žmogus dažniau geriau vertina savo pajėgumą, kai nėra susijaudinęs ir įsitempęs) (Petrulytė, 2008).

Organizuojant suaugusiųjų švietimą Lietuvoje ir sudarant sąlygas visiems žmonėms mokytis be amžiaus, lyties, išsilavinimo ir užimtumo skirtumo, svarbu atsižvelgti į jų mokymosi motyvus ir pagal juos sudaryti atitinkamą mokymosi programą, atitinkamai nuteikti mokytoją (Beresnevičienė, 1995).

Įsidarbinimo sėkmė priklauso ne tik nuo objektyvių aplinkybių (asmens amžiaus, turimos profesijos paklausumo, darbo vietų pasiūlos ir kt.), bet ir nuo subjektyvių veiksmų, pirmiausia – nuo motyvacijos dirbti arba motyvacijos mokytis, įgyti naują arba tobulinti turimą profesiją, kvalifikaciją (Neverauskienė, Česnuitytė, 2009).

Suaugusiųjų mokymosi poreikius ir būdus juos tirti bei įgyvendinti analizavo Teresevičienė M. (2001; 2004), Juozaitienė R., Juozaitis A. (2002; 2004), Beresnevičienė B. (2002).

Asmens ir visuomenės, kurios įvaizdį aptinkame ir švietimo institucijose, santykis reikalauja gilesnės analizės. Jarvis (2001) teigia, kad šiame santykyje, orientuotame į mokymąsi, slypi paradoksas: „mokymasis yra individualus, o visuomenė yra organizacinė. Dėl to mokymasis privalo būti siejamas su šiuolaikinės visuomenės socialumu“ (p. 45 - 47). Tačiau visuomenė nesiūlo saugaus, tradicija pagrįsto ar jau kitų išbandyto kelio, atvirksčiai: „saugumas, įgyjamas laikantis nusistovėjusių šablonų, yra trapus ir kada nors žlugs. Užtuot padėjęs valdyti ateitį, jis pranašauja ateities baimę“ (Giddens, 2000m., p. 106). Šis autorius teigia, kad švietimo ir mokymosi kaitą lemia daugybė socialinių veiksmų, tarp kurių ypač ryškūs yra perėjimas nuo lokalumo globalumo link, nuo tradicijos prie universalumo, nuo gyvenimo šeimoje prie individualios gyvenimo trajektorijos. Gyvenimo restruktūrizacija veikia ne tik socialines institucijas, ji veikia ir individą, išstumdamą jį iš tradicinio gyvenimo būdo ir reikalaujama iš jo daugybės sprendimų ir apsisprendimų, kurie dažnai atspindi jo pasirengimą bei gebėjimą prisitaikyti prie naujų ir nuolat kintančių gyvenimo sąlygų. Mokymosi visą gyvenimą būtinybę diktuoja neišvengiamos globalizacijos, darbo pasaulio, mokslo žinių ir informacinių technologijų plėtros, vaikų ir jaunimo ugdymo problemų prielaidos.

Pokyčių yra kiekvienoje gyvenimo srityje: pvz., raidos pokyčiai, susiję su žmogaus amžiumi, statuso pokyčiai, geografiniai pokyčiai ir begalė kitų. Socialiniam gyvenimui visada būdinga kaita, bet kokia statikos forma yra retenybė, nes visuomenės ir žmonės egzistuoja laike. Vis tik, žmonės savo veiklas habitualizuoja ir dažnai su išoriniu pasauliu elgiasi lyg jis būtų statinis ir nekintantis. Tarp žmonių ir jų sociokultūrinės aplinkos yra tvirtas ryšys, todėl pokytis žmonėse ar jų aplinkoje pažeidžia bet kokią harmoniją. Taigi, atotrūkis tarp žmonių biografijų ir juos supančio sociokultūrinio pasaulio yra ne išimtis, o taisyklė (Linkaitytė, 2012).

Mokymasis yra reagavimas į kaitą, bet jis taip pat sukuria ją. Mokymasis yra prisitaikymo mechanizmas, nors ir pats gali jį sukelti, žmonės išmoksta būti saugūs. Kiekvienam žmogui labai svarbu rasti savo kelią gyvenime. Jam reikia rasti veiklą, kuri padėtų save realizuoti, pritaipiti visuomenėje ir joje gerai jaustis.

Anot R. Ališauskienės (2003), mokymosi visą gyvenimą motyvai turi stiprėti, nes turime mokytis gyventi sparčiai besikeičiančioje realybėje, o ne tik gėrėtis stabiliais, per amžius nekintančiais gamtos dėsniais, matematikos teoremomis arba anglų kalbos gramatika. Vis dėlto dabar sukaupti statistiniai duomenys byloja, kad suaugusiųjų tęstinis mokymasis Lietuvoje, palyginti su ES vidurkiu, nėra pakankamai išplėtotas.

Kaita šiuolaikinėje visuomenėje yra visaapimanti. Ji pasireiškia mokslinių ir technologinių pokyčių skatinamais didėjančiais reikalavimais kompetencijoms, taip pat gausėjančių mokymosi galimybių pasiūla. Taip kuriama besimokanti visuomenė.

Tačiau žmogus tampa savimi mokydamasis kiekvieną gyvenimo akimirksnį. Nuolat mokomės ir mokome, sprendžiame, kas mums svarbu ir kodėl šiems dalykams skiriame papildomą dėmesį. Suaugęs žmogus mokosi nuolat: mokosi būti savimi, sutuoktiniu, tėvu ar mama, dirbančiuoju. Dažnai suaugusiems net sunku įvardyti mokymusi, ką jie daro: manoma, tai yra natūrali raida, neišvengiamas gyvenimo kelias.

Mokymosi priežasčių yra kelios, tačiau visais atvejais mokymasis efektyvesnis tada, kai yra susijęs su autentiškais kiekvieno žmogaus esminiais tikslais, kai mokydamasis žmogus geriau pažįsta save, labiau savimi pasitiki ir save gerbia.

Kiekvienas žmogus, nepaisant jo socialinės padėties, turi turėti galimybę mokytis visą gyvenimą ir taip pagerinti savo gyvenimo kokybę ir prisitaikyti prie kintančių reikalavimų ir kintančios visuomenės.

4. ŠVIETIMO KOKYBĖ IR PRIEINAMUMAS

4.1. Švietimo kokybė

Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokytis yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniiais santykiais, šalies kultūros tradicijomis (Europos Komisijos baltoji knyga, 1995).

Pastaruoju metu vis dažniau sutinkama nuomonė, kad XXI amžius yra kokybės amžius, nes visi vartotojai visame pasaulyje tampa reiklesni, o kokybė tampa ne tik verslo, bet ir ekonominio stabilumo bei socialinės sėkmės veiksniumi (Stancikas, Bagdonienė, 2004). Visų sričių kokybė (tiek socialinių paslaugų, tiek technologijų, netgi žmogaus gyvenimo) tampa vienu iš svarbiausių nūdienos bruožų.

Pasauliui įžengus į XXI amžių, įvairių šalių visuomenės vis labiau siekia žinių kokybės, nes žinių visuomenėje nei kapitalas, nei gamtiniai ištekliai, nei darbas jau nebėra pagrindiniai. Ateityje svarbiausios liks tik žinios, kurios, deja, nebėra patikimos. Įgyjamų žinių vertė matuojama tuo, kiek jos padeda gyventi sparčiai kintančioje aplinkoje. Žinios keičiasi taip pat greitai kaip ir pati visuomenė, todėl kiekvienam tenka mokytis iš naujo. Tokiu būdu visuomenės mokymosi per visą gyvenimą koncepcija suponuoja mokymo paradigmos kaitą į mokymosi (Jankūnaitė, 2004).

Švietimui tenka lemiamas vaidmuo bemaž visuose šiuolaikiniuose visuomenės gyvenimo procesuose. Ugdymo sistema privalo išlavinti naujos kokybės žmogų, kuris gebės atsakyti į naujus socialinės realybės iššūkius, galbūt kurs naujas vertybių sistemas (Neifachas, 2004). Jau visuotinai teigiama, kad kokybiškas išsilavinimas – esminė visuomenės nuolatinio vystymosi ir bendros visuomenės gerovės prielaida (Šutinienė, 2009).

Švietimo ir išsilavinimo kokybę nuolat pabrėžia bei švietimo monitoringą vykdo įtakingos tarptautinės organizacijos ir programos: Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD), Europos Sąjungos statistikos tarnyba (EUROSTAT), Tarptautinė gamtamokslinio ir technologinio ugdymo organizacija (IOSTE), Tarptautinė švietimo rezultatų vertinimo asociacija (IEA), Jungtinių Tautų plėtros programa (UNDP) (Vilkonienė, 2007).

Kokybiškas ir visuotinai prieinamas švietimas – esminė bendros visuomenės gerovės prielaida. Tai – strateginis švietimo plėtros siekis, esminė UNESCO programos

„Švietimas visiems” nuostata. Siekiant naujos švietimo kokybės, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas naujų kompetencijų, naujo ekonominio, informacinio ir pilietinio raštingumo, įgūdžių ir nusiteikimo mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti įgytas kompetencijas ugdymui. Taip pat turi būti sudarytos galimybės besimokančiajam pačiam dalyvauti švietimo turinio, metodų ir struktūros nuolatiniame atnaujinime. Švietimas turi nuolat keistis, prisitaikyti prie kintančių visuomenės poreikių (Želvys, 2001)

Žinių, įgūdžių ir sąvokų, kurios įgyjamos mokykloje ar universitete, neužtenka visam gyvenimui. Mokymas ir švietimas suteikia žmogui galimybių prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos ir naujų technologijų. Šiuolaikinis gyvenimas teikia daugiau galimybių ir alternatyvų, bet kartu daugiau rizikos ir netikrumo. Šitokiame socialiniame pasaulyje aukščiausios kokybės prekė yra naujausia informacija, žinios ir įgūdžiai. Žmogui turi būti sudarytos sąlygos nuolat mokytis. Jis neturės mokymosi motyvų, jeigu mokymo ir švietimo kursų turinys ir metodai neatitiks jo poreikių, o įgytos žinios ir įgūdžiai nebus vertinami darbe. Todėl švietimo ir mokymo sistemos turi keistis ir suteikti galimybes žmonėms mokytis ir šviestis (Žemaitaitytė, 2007).

Visuomenė turi priprasti ir prisitaikyti prie poreikio nuolat tobulinti žinias (universiteto laipsnio įgijimas yra aktualus maždaug penkeriems metams) – nuolatinis patirties įgijimas ir galimybė asmenims ir organizacijoms nuolat mokytis ir tobulintis yra svarbiausia vertybė ateičiai. Tuo tikslu kokybiško visą gyvenimą trunkančio mokymo ir mokymosi galimybės (prieinamumas) yra būtinos visiems žmonėms, nepaisant jų užsiėmimo ir aplinkybių. Švietimas taip pat turi būti suderintas su nacionalinės kultūros ypatybėmis ir visuomenės socialinėms reikmėms. Dėmesys turi būti telkiamas į mokymosi metu vykstantį keitimąsi žiniomis, vertybėmis, įgūdžiais ir perspektyvomis tokiu būdu, kad būtų užtikrinami pragyvenimo šaltiniai ir padedama piliečiams gyventi darnų gyvenimą (Vilkinsonienė, 2007).

Vienas iš Švietimo sistemos principų yra tęstinumas – švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika; ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą.

Sparti žinių ir technologijų kaita verčia suaugusiuosius nuolat tobulėti, visą laiką mokytis. Žinių ir įgūdžių, kurios įgyjamos vaikystėje ir jaunystėje, nepakanka visam gyvenimui, tad žmogui būtina atnaujinti visa tai.

Mokymasis visą gyvenimą naikina skirtingų kartų amžiaus ribas, priverstinio išėjimo į pensiją būtinybę, nes žmogus, turintis profesinio ir visuomeninio gyvenimo patirtį, nenusileidžia žinių kokybe jaunam specialistui, dar nespėjusiam išsiugdyti strateginio mąstymo ar bendravimo su žmonėmis diplomatijos subtilybių. Mokymasis visą gyvenimą iš dalies sprendžia ir darbo jėgos stygiaus problemą: kiekviena visuomenė gali racionaliai naudoti šalia

esančių brandžių žmonių žinias ir gebėjimus, užuot juos negailestingai nurašius, užuot plačiai atvėrus vartus nemokytai svetimšalių darbo jėgai (Petkevičiūtė, 2001).

Švietimas turėtų tapti kiekvienos šalies prioritetine vertybe: jei jis organizuotas tikslingai, turi didesnės galios greitai ir reikšmingai lemti individualią bei nacionalinę plėtrą.

Suaugusiųjų švietimas sudaro galimybę besimokantiems dalyvauti kultūrinių, žiniasklaidos ir naujų technologijų institucijų veikloje tam, kad būtų užmegzti interaktyvūs ryšiai tarp žmonių bei kuriamas žmonių tarpusavio supratimas ir bendradarbiavimas tarp jų (Žemaitaitytė, Normantas, 2002).

Sudaryti mokymosi visą gyvenimą sąlygas kuo arčiau besimokančiųjų – jų bendruomenėse ir, kai tik įmanoma, suteikti informacinėmis kompiuterinėmis technologijomis aprūpintas patalpas.

Geriausias būdas, siekiant mokymosi visą gyvenimą, yra bendras darbas. Taip bus: kuriama visus narius įtraukianti visuomenė, suteikianti lygias aukštos kokybės mokymosi galimybes visą gyvenimą visiems žmonėms. Švietimas ir mokymas grindžiami pirmiausia ir daugiausia individų poreikiais bei reikalavimais; keičiami ir pritaikomi švietimo ir mokymo būdai; organizuojamas apmokamas darbas, kad žmonės galėtų mokytis visą gyvenimą ir planuoti, kaip suderins mokymąsi, darbą ir šeimos gyvenimą; siekiama aukštesnio švietimo ir kvalifikacijos lygio visose srityse, kad būtų garantuotas aukštos kokybės mokymas ir mokymasis, kad žmonių žinios bei įgūdžiai atitiktų besikeičiančius darbo vietų, darbdavio reikalavimus ir darbo metodus; žmonės visapusiškai skatinami ir ruošiami aktyviau dalyvauti visose šiuolaikinio bendruomenės gyvenimo srityse, ypač socialinio ir politinio, apimant ir europinį lygį (Europos Komisijos baltoji knyga, 1995).

Mokymasis visą gyvenimą yra pagrindinis dalykas, siekiant pilietiškumo, stiprinant visuomeninius ryšius ir didinant užimtumą ir gyvenimo kokybę (Europos Tarybos pirmininkavimo išvados, 2000). Mokant ir mokantis didžiausią dėmesį reikia skirti individams bei jų poreikiams.

Šiandien pastebimai linkstama prie daugiau integruotos politikos, vienijančios socialinius bei kultūrinius tikslus ir ekonominį mokymosi visą gyvenimą pagrindą (Kearns, 1999) Randasi naujų idėjų apie piliečių teises ir pareigas, apie visuomenės autoritetus. Vis daugiau žmonių nesivaržo reikalauti skirtingos individualybės ir skirtingo gyvenimo būdo. Šiuo metu labai reikia, kad priimami sprendimai būtų artimesni kasdieniam žmonių gyvenimui, kad juos vykdant dalyvautų kuo daugiau gyventojų. Dėl šių priežasčių vis daugiau dėmesio kreipiamą į modernizuotą visų lygių Europos visuomenių valdymą. Tuo pačiu metu padidėjo spragos tarp vyraujančios visuomeninio gyvenimo krypties ir tų, kurie atsidūrę ant ilgalaikio socialinio išskyrimo ribos. Švietimas ir mokymas tapo svarbesni nei bet kada anksčiau. Nuo jų

priklauso žmonių šansai įsitraukti į gyvenimą, jame dalyvauti ir kilti. Vis sudėtingesnis jaunų žmonių perėjimas nuo mokymosi prie darbo. Tai rodo, kas laukia įvairaus amžiaus žmonių ateityje. Užimtumas yra, be jokios abejonės, svarbiausias kokybiško gyvenimo ir mokymosi rezultatas. Tačiau visuomeninis aktyvumas reiškia daug daugiau nei apmokamas darbas. Mokymasis atveria kelius į patenkinamą ir produktyvų gyvenimą šalia asmens darbinės veiklos (Neverauskienė, 2009).

Dabar svarbiausia, kad kiekvienas išmoktų mokyti, prisitaikyti prie pokyčių ir naudotis informacijos gausybe. Darbdaviai nuolat reikalauja sugebėjimo mokyti ir sparčiai įgyti naujų įgūdžių, prisitaikyti prie naujų reikalavimų ir aplinkybių.

Esminis dalykas kiekvienam – kad šie gebėjimai būtų tvirti, bet tai tik mokymosi visą gyvenimą kontinuumo pradžia.

Mokymo sistemos turi prisitaikyti prie to, kaip keičiasi žmonių gyvenimas ir gyvenimo mokymasis šiandien. Tai ypač svarbu siekiant lyčių lygybės ir atsižvelgiant į aktyvėjančią „trečiojo amžiaus“ piliečių grupę. Mes vis dar mažai žinome, kaip skatinti efektyvią savišvietą, ir mažai dalijamės patirtimi apie tai, nepamiršdami, kad mokymasis yra pirmiausia socialinis procesas. Nepakeičiama mokymo esmė – ugdyti žmogaus sugebėjimą kurti ir naudoti žinias (Linkaitytė, Žilinskaitė, 2012).

Kultūrinė įvairovė yra išskirtinis Europos bruožas. Tam tikroms vietoms būdingos skirtingos savybės ir problemos, bet visos jos turi vienintelį skiriamąjį bruožą – vietą ir identiškumą. Žmonių bendruomenės ir regionai teikia pasitikėjimo ir sukuria visuomeninius ryšius. Šie resursai svarbūs, nes suteikia prasmę mokymuisi ir paremia pozityvius mokymosi rezultatus. Įvairios ir vietose prieinamos mokymosi visą gyvenimą galimybės padeda užtikrinti, kad žmonėms nereikės palikti savo namų ir išvykti mokyti. Jiems turi būti suteiktos tokios galimybės. Toks mobilumas pats savaime yra pozityvi mokymosi patirtis. Kai kurios grupės, pvz., neįgaliųjų, ne visada fiziškai gali judėti. Tokiais atvejais lygios mokymosi galimybės gali būti pasiektos, „atnešant“ mokymąsi besimokantiems. Kompiuterinės ir komunikacijų technologijos leidžia nebrangiai pasiekti išsibarsčiusius ir izoliuotus gyventojus – ne tik mokymosi, bet ir bendravimo tikslams, kuris palaiko bendruomenės identiškumą, nepaisant nuotolių. Visą parą ir nuolat prieinamos mokymosi paslaugos – įskaitant ir mokymąsi prisijungus prie informacinio tinklo – leidžia patogiai naudoti mokymosi laiką, nepaisant, kur besimokantys būtų konkrečiu momentu. Pabrėžiamas naujas požiūris į suaugusiųjų švietimą, kaip į gyvybiškai svarbų socialinį, ekonominį ir politinį visų žmonių raidos veiksnį (Hargreaves, (2006).

Tolesnis mokymasis tiek individualiu, tiek visuomeniniu požiūriais taps daug ką lemiančia ateities investicija. Individualiai mokyti visą gyvenimą yra kiekvieno žmogaus

užduotis. Tačiau jo negalima palikti vieno. Kiekvieną žmogų turi remti valstybė, įmonės, viešos organizacijos, sukurti žmogui palankias mokymosi sąlygas. Mokymasis turi būti prieinamas visiems asmenims.

Permainos informacinių technologijų srityje išplečia mokymosi galimybes iki neįsivaizduojamo masto. Europos mokymosi tinklų sąsaja leis lengvai pasiekti informaciją apie darbo pasiūlą ir mokymosi galimybes visoje Europoje, tai pagerins ir švietimo ir gyvenimo kokybę.

4.2. Švietimo prieinamumas

Švietimo prieinamumas pasidarė aktualus Europos Sąjungoje pastaraisiais dešimtmečiais, kai buvo atkreiptas dėmesys į jo neatsiejamą įtaką formuojant šalių socialinę, kultūrinę, ekonominę, ekologinę ir politinę padėtį. Švietimo prieinamumas stiprina kiekvienos šalies ar jos regiono intelektinį potencialą ir skatina įsilieti į ekonominio konkurencingumo erdvę ne tik Europos valstybių kontekste, bet ir tarptautiniuose forumuose. Ši dešimtmetį visos Europos Sąjungos narės, skatindamos užimtumo didinimą ir nedarbo mažinimą, pradėjo vykdyti švietimo valdymo decentralizavimą. Lietuvos Respublikoje, remiantis subsidarumo principu, diegiama švietimo decentralizacija ir atsakingas valdymas, perskirstytos mokyklų, savivaldybių ir valstybės funkcijos, padidinta savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą. Prioritetinė Lietuvos Respublikos švietimo pertvarkos kryptis – infrastruktūros tobulinimas, t. y. teikiamų švietimo paslaugų tinklo reorganizavimas ir optimizavimas, kuris leistų padaryti mokymąsi prieinamą (Mokymosi visą gyvenimą aptarimas Lietuvoje, 2001).

Lietuvoje, Vakarų Europos šalyse ir visame pasaulyje nuolat diskutuojama apie švietimą, jo įtaką žmogaus vertybėms ir švietimo strategijos bei politikos prioritetus. Vieni profesionalai ir visuomenės atstovai labiau akcentuoja universitetų kaip mokslo įstaigų, rengiančių specialistus, reikšmę švietimo sistemai, kiti sąmoningos asmenybės brandą pagrindinėje mokykloje, o dar kiti išskiria mokymosi visą gyvenimą svarbą, orientaciją į aktyvų pasaulio pažinimą užsiimant konkrečia kūrybine ar svarbia asmenybei veikla, kuri daro įtaką asmenybės vertybėms ir pozityviajai socializacijai. Tai visų piliečių indėlis į visuomenės žmoniškuosius resursus ir socialinį kapitalą. Kiekvienas žmogus turi turėti galimybę pagerinti savo gyvenimo kokybę ir turi turėti švietimo prieinamumą (Normantas, 1997).

Dabartinė visuomenė susiduria su daugeliu iššūkių, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su žmonių ugdymu, gerove ir valstybės ateitimi. Didėjanti demografinė krizė, augantis nusikalstamumas, plintančios socialinės ligos, grėsmingai aukštas nedarbo lygis – tai tik keletas akivaizdžiai matomų ir išmatuojamų visuomenės rodiklių, darančių įtaką žmonių dvasinių ir

intelektinių jėgų vystymuisi. Asmenybės ugdymas turi aprėpti ir harmoningai derinti fizinį, psichinį bei sociokultūrinį individo puoselėjimo aspektus.

Šiuo metu stiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą bei kokybę ir socialinę aprėptį savivaldybių teritorijoje.

Socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų, pabėgėlių, nesimokantiems mokykloje vaikams, bedarbiams, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, taip pat asmenims, kurie gydomi nuo alkoholizmo ir narkomanijos, ir prie visuomenės nepritampantiems asmenims švietimo prieinamumas užtikrinamas teikiant jiems socialines paslaugas ir švietimo pagalbą. Tikslines socialines ir švietimo programas vykdo Vyriausybė ir savivaldybės tiesiogiai arba per mokyklas. Šias programas gali rengti ir vykdyti nevyriausybinės organizacijos bei kiti juridiniai ir fiziniai asmenys. Garantuoti visuotinį ir nuolatinį mokymosi prieinamumą, kad būtų įgyjami bei atnaujinami įgūdžiai, reikalingi dalyvaujant žinių visuomenės gyvenime. Žmogus privalo suvokti savo tapatybę ir gyvenimo tikslą. Kai kurie šių įgūdžių – pavyzdžiui, skaitmeninis raštingumas, – yra tikrai nauji, tuo tarpu kiti – pavyzdžiui, užsienio kalbos, – tampa vis svarbesni didesniai skaičiui žmonių nei anksčiau. Visuomeniniai įgūdžiai – pasitikėjimas savimi, kryptingumas, nebijojimas rizikuoti – taip pat tampa vis svarbesni, nes iš žmonių tikimasi daug autonomiškesnio elgesio, negu praeityje (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011).

Padidinti investicijas į žmogiškuosius resursus, teikiant prioritetą pagrindiniam Europos turtui – žmonėms. Dabartinių investicijų per mažai, siekiant įgyti papildomų įgūdžių. Bedarbiai taip pat turi teisę į mokslą. Reikia vystyti veiksmingus mokymo ir mokymosi metodus, sudaryti sąlygas nuolatinio ir visaapimančio mokymosi kontinuumui. Kalbant apie kūrybinę visuomenę, kuriai mokymasis visą gyvenimą yra dar aktualesnis, keičiasi požiūris į tai, kas yra mokymasis, kur, kaip ir kuriems tikslams jis vyksta. Mes vis labiau tikimės, kad mokymo ir mokymosi metodai bei sąlygos prisitaikys prie gana prieštaringų interesų, poreikių ir reikalavimų. Kalbame ne vien apie individus, bet ir apie daugiakultūrės Europos visuomenės interesų grupes. Vadinasi, bus aiškiai linkstama į įvairių sektorių ir lygių mokymosi sistemas, orientuotas į vartotoją. Paversti individus aktyviais besimokančiaisiais – vadinasi, gerinti jau esamas ir plėtoti naujas sąlygas pasinaudoti kompiuterinių ir komunikacinių technologijų teikiamomis galimybėmis ir plačiais mokymosi kontekstais. Mokymosi kokybė ir rezultatai yra vertinimo pagrindas, įskaitant ir pačius besimokančiuosius.

Reikia tobulinti mokymosi ir jo rezultatų supratimą ir vertinimą, ypač neformaliojo ir informinio mokymosi srityse. Visų nuomonė bendra, kad šia prasme reikia daug daugiau nuveikti, siekiant apimti didesnę gyventojų ir darbo rinkos dalį. Aiškus pripažinimas – nesvarbu, kokia forma, – yra veiksminga priemonė motyvuoti „netradicinius mokinius“ ir tuos, kurie tam

tikrą laiko tarpą nebuvo aktyvi darbo jėga dėl nedarbo, šeimyninių priežasčių ar ligos. Naujos neformaliojo mokymosi sertifikavimo formos yra taip pat labai svarbios, plečiant pripažinimą, nepaisant besimokančiojo tipo.

Priartinti mokymąsi prie namų, sudaryti mokymosi visą gyvenimą sąlygas kuo arčiau besimokančiųjų, jų bendruomenėse, kur įmanoma, įrengiant kompiuterines technologijas.

Pastaraisiais metais vis įtakingesnė tampa regiono ir vietos valdžia, kai reikia daryti sprendimus ir teikti „žemiškas“ paslaugas. Švietimas ir mokymas yra viena politikos sritis. Daugelis žmonių nuo vaikystės iki senatvės mokosi vietoje. Vietos ir regiono valdžia kuria mokymosi visą gyvenimą infrastruktūrą, įskaitant rūpinimąsi vaikais, transportą, socialinės gerovės paslaugas. Todėl labai svarbu mobilizuoti regiono ir vietos valdžią paremti mokymąsi visą gyvenimą. Pilietinės visuomenės organizacijos ir asociacijos turi tvirtas šaknis vietose, taip pat daug žinių ir patirties apie bendruomenę, kurios dalis jos yra.

Ypač svarbus švietimo prieinamumas yra socialinę atskirtį patiriantiems asmenims. Jie turi turėti galimybę gauti kokybiškas ugdymo ir švietimo paslaugas, garantuoti visuotinį ir nuolatinį mokymosi prieinamumą, kad būtų įgyjami bei atnaujinami įgūdžiai, reikalingi dalyvaujant žinių visuomenės gyvenime ir taip mažinti socialinę atskirtį.

5. SOCIALINĘ ATSKIRTĮ PATIRIANČIŲ ŽMONIŲ POŽIŪRIO Į MOKYMAŠI VISĄ GYVENIMĄ TYRIMAS

5.1. Tyrimo metodika, organizavimas ir tyrimo imties charakteristika

1. Anketinė apklausa.

Tyrimo pradžioje buvo sudaryta anoniminė anketa. Anketą sudarė dvidešimt du uždaro ir atviro tipo klausimai. Siekiant išsiaiškinti socialinę atskirtį patiriančių asmenų požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą. Anketa buvo sudaryta iš keturių klausimų blokų: demografinių duomenų blokas, požiūris į mokymąsi ir mokslą klausimų blokas, mano svajonių mokymai klausimų blokas, laimė ir darbas klausimų blokas. Anketa sudaryta remiantis:

- Mokymosi visą gyvenimą aptarimas Lietuvoje. (2001). Vilnius.
- Mokymosi visą gyvenimą memorandumas. (2001). Vilnius.
- Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. (2004). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
- Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. (2008). Vilnius.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1991). Vilnius.
- Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija (1992). Vilnius.
- Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo programa, 2001–2004. (2001). Vilnius.
- Jarvis P. (2001). Mokymosi paradoksai. Thatcham, Berks, UK.

Anketos pavyzdys pateikiamas 1 priede.

● *Demografiniai duomenys.*

Demografinių duomenų bloku buvo siekiama atskleisti dienos stacionarą lankančių asmenų lytį, amžių, išsilavinimą, užimtumą.

● *Požiūris į mokymąsi ir mokslą.*

Šiuo klausimų bloku buvo siekiama išsiaiškinti respondentų požiūrį apie mokslo įtaką visuomenei; mokslinių žinių taikymą kasdieniame gyvenime; kritiškumą ir kruopštų tiesų tikrinimą kasdieniame gyvenime; vadovavimąsi mokslo idėjomis savo veikloje.

● *Mano svajonių mokymai klausimų blokas.*

Šiuo klausimų bloku buvo siekiama sužinoti, kokia mokymų trukmė yra geriausia respondentams, kuriomis savaitės dienomis; kokie mokymai juos domina; ar mokosi dabar; ar yra noras mokytis; kokie motyvai ir priežastys skatina juos mokytis.

● *Laimė ir darbas klausimų blokas.*

Šiuo klausimų bloku buvo siekiama išsiaiškinti, ar darbas suteikia laimės; įsivertinti savo laimės lygį dešimtbalėje sistemoje, kai dirba; kas darbe suteikia daugiausiai laimės; ar keistų darbą, jei tai suteiktų daugiau laimės; sužinoti apklaustųjų požiūrį, ar kuo ilgiau dirbantis žmogus yra laimingesnis; kokios profesijos žmonės, jų manymu, yra laimingiausi; sužinoti, ar bedarbiai, jų nuomone, yra laimingi žmonės.

2. Statistinė duomenų analizė.

Surinkti duomenys analizuojami, lyginami statistiniais *SPPS* ir *MC EXEL* kompiuterinių programų apskaičiavimais.

SPPS programa apskaičiuotas Chi- kvadrato kriterijus pagal Pirsono (*Pearson*) formulę. Skaičiuojamos reikšmės:

T - Value- Pearsono Chi- Square kriterijaus reikšmė,

df – laisvės laipsnių skaičius,

Asymp. Sig. (2-sided) – kriterijaus *p* reikšmė, kuria remiantis priimamas sprendimas:

- kai $p \leq 0,05$ – požymiai statistiškai priklausomi/ statistiškai reikšmingas skirtumas,
- kai $p \leq 0,01$ – požymiai yra labai aiškūs ir statistiškai reikšmingi,
- kai $p \leq 0,001$ – požymiai yra ypač reikšmingi statistiškai,
- kai $p > 0,05$ – požymiai yra statistiškai nepriklausomi, nereikšmingi (Pukėnas, 2011).

3. Tyrimo organizavimas ir respondentai.

Anketinė apklausa buvo atliekama 2012 m. rugpjūčio, rugsėjo mėnesiais Šiaulių psichiatrijos ligoninės dienos stacionare. Anketos respondentams buvo pateikiamos tiesiogiai. Respondentai turėjo galimybę atsakyti į anketos klausimus jiems patogiu laiku bei išvengti tyrėjo įtakos ir išsaugoti informacijos privatumą. Su respondентаis iš anksto buvo aptartas savanoriškas dalyvavimas tyrime, anketos konfidencialumas, atskirų duomenų viešinimas. Visi tyrime dalyvavę asmenys savanoriškai sutiko dalyvauti apklausoje.

Žmogus turi žinoti, kokios yra galimybės pagerinti savo gyvenimo kokybę. Labai svarbu ištirti žmonių nuomonę apie mokymąsi visą gyvenimą.

Atsižvelgiant į šią aktualią problemą, buvo pasirinkta Respublikinės Šiaulių ligoninės filialas Psichiatrijos ligoninės dienos stacionaras. Būtent ši įstaiga gali vadintis besimokanti organizacija. Įstaiga siekia kokybės, nebijo inovacijų, nuolat mokosi, bendradarbiauja su kitomis valstybėmis, dalinasi darbo patirtimi, organizuoja tarptautines

išvykas, konferencijas, projektus. Ligoninė dalyvauja apmokymų programoje su ligoninėmis iš Kaliningrado, Vokietijos, Švedijos, Suomijos.

Ligoninė teikia stacionarinę, reabilitacinę, konsultacinę, psichologinę, psichoterapinę, socialinę pagalbą Šiaulių apskrities ir kitų rajonų gyventojams.

Šiaulių psichiatrijos ligoninė teikia dienos stacionaro paslaugas suaugusiems. Į jį nukreipiami pacientai, kuriems reikalingas palaikomasis medikamentinis ir psichoterapinis gydymas, bendruomenės terapija, aktyvi socioterapija (socialinių įgūdžių įvertinimas ir atstatymas), užimtumo terapija. Paslaugas teikia personalo komanda: psichologai, psichoterapeutas, psichikos sveikatos slaugytojos, socialiniai darbuotojai, psichikos sveikatos slaugytojai užimtumui.

- Palaikomasis medikamentinis gydymas
- Psichoterapija (individuali ir grupinė)
- Psichosocialinė reabilitacija
- Namų (buitinių) darbinių įgūdžių atstatymas, mokymas:
 - asmeninių finansinių išteklių planavimas
 - individualus maisto gaminimas
 - maisto gaminimas grupėje
 - maisto pirkimas, meniu sudarymas
 - skalbimas ir drabužių priežiūra
 - mezgimas, siuvimas
 - piešimas, lipdymas
- Higienos įgūdžių atstatymas
- Bendravimo įgūdžių lavinimas
- Integruoto gyvenimo bendruomenėje bei laisvalaikio praleidimo įgūdžių lavinimas:
 - baseinas
 - soc. paslaugų centras
 - parodos
 - teatras
 - mokymas dirbti kompiuteriu
 - pokalbiai etikos temomis

Ligoninėje taikoma meno terapija, šeimos konsultavimas, psichoterapija, užimtumo terapija, biblioterapija, ergoterapija, šviesos terapija, muzikos terapija (pasyvioji ir aktyvioji terapija, krizių intervencija, palaikomosios mankštos terapija, palaikomoji terapija, psichogimnastika.

Krizių intervencija. Krizė – tai paciento reakcija į sunkią gyvenimo situaciją (netektys, skyrybos, darbo praradimas, pirmas patekimas į ligoninės stacionarą, negalė ir t.t.) kurioje nebesugebama pasinaudoti turimais problemų sprendimų įgūdžiais, nes jų nebepakanka situacijos suvokimui. Krizių intervencija – tai mėginimas padėti pacientui suvokti ir susitaikyti su situacija bei rasti naujus problemų sprendimo būdus.

Palaikomoji terapija. Tai – Ego f-jų atstatymas ir palaikymas (santykio su realybe gerinimas, afektų reguliavimas, simptomų mažinimas, savęs vertinimo palaikymas arba atstatymas, mokymas gyventi su liga ir simptomais). Siekiama išorinio elgesio pasikeitimo ir geresnės socialinės adaptacijos.

Psichogimnastika. Tai grupinė terapija, kurios metu žaidžiant bei atliekant įvairias užduotis, mokomės tobulinti bendravimo įgūdžius, išmokti pasakyti kaip jaučiamės, išgirsti, ką galvoja ir jaučia šalia esantis žmogus. Tikslas – mokytis naujų elgesio būdų, tobulinti bendruosius ir specialiuosius tarpasmeninio bendravimo mokėjimus ir įgūdžius, išmokyti įvardinti kilusius jausmus, įspūdžius.

Meno terapija. Grupinė terapija, kurios metu meninės saviraiškos pagalba siekiama išreikšti save, savo išgyvenimus, jausmus, taip pat bendravimo įgūdžių, pozityvaus keitimosi galimybių atskleidimas. Tikslas – bendravimo problemų, vidinių konfliktų, asmenybinio vystymosi etapų, pozityvaus keitimosi potencialo atskleidimas meninės saviraiškos pagalba.

Grupė orientuota į problemų sprendimą. Tikslas – grupės narių problemų, su kuriomis jie susiduria ligoninėje ir bendruomenėje, sprendimas.

Šviesos terapija. Dienos šviesos intensyvumą atitinkančia dirbtine šviesa siekiama gydyti sezoninius (žiemos) sutrikimus ir palengvinti didžiosios depresijos simptomus.

Biblioterapija. Grupinės terapijos užsiėmimas, kurio metu skaitant literatūros tekstus, skatinami grupės pokalbiai, apie kūrinio ir paciento gyvenimo sąsają.

Tikslai:

1. Stiprinti teigiamus iki ligos laikų prisiminimus.
2. Geriau pažinti save.
3. Stiprinti savigarbą.
4. Pagalba įžvelgiant savo pačių problemas.
5. Skatinti kūrybiškumo galias.

Ergoterapija. Ergoterapija – tai fizinės ir psichinės sveikatos gydymas per specifinę veiklą, siekiant maksimalaus lygio funkcinio nepriklausomumo visuose kasdienio gyvenimo aspektuose. Paciento galimybių atstatymas, palaikymas ar sutrikimo kompensavimas per tikslingą veiklą.

Tikslas – individualių ir grupinių užsiėmimų metu išmokyti sukonzentruoti dėmesį į konkrečią veiklą, lavinti suvokimą, mažinti koordinacijos sutrikimus, ugdyti savitarpio supratimą ir mokyti tolerancijos vienas kitam.

Ligoninės personalas suteikia kokybišką pagalbą, socialinę atskirtį patiriantiems asmenims. Klientus gydantys ir reabilituojantys specialistai jau ne vienerius metus dirba komandinio darbo principu.

Tyrimo medžiaga buvo renkama bendraujant su įstaigos vadovu, pavaduotoja, darbuotojais. Daugiausia buvo bendraujama su pacientais, jų nuomonė buvo svarbiausia.

Įstaiga buvo suinteresuota mano pasirinkta tema, nes ligoninės darbuotojai dalyvauja tarptautiniame projekte „Mokymasis visą gyvenimą“. Šį projektą organizuoja bendradarbiaujant kartu su Suomijos medikais.

Respondentai. Tyrime dalyvavo dienos stacionarą lankantys ir užsiėmimuose dalyvaujantys asmenys. Apklausos pradžioje buvo išdalinta 214 anketų, iš kurių buvo gražinta 198. Pagrindiniai kriterijai, kuriais remiantis buvo pasirinkti tyrimo dalyviai: tai, kad jie dalyvauja įvairiuose užsiėmimuose, terapijose ir siekia atstatyti savo socialinius gebėjimus ir mažinti socialinę atskirtį.

Pateikiant duomenų analizę, pastebėti tam tikri skirtumai, taigi, duomenys pateikiami amžiaus ir lyties aspektais.

Kaip tyrimo imtis apibūdinama lytiškumo aspektu, parodyta 1 lentelėje.

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (skaičiais, %)

Lytis	Respondentai (skaičiais)	Respondentai (%)
Moteris	139	70, 2
Vyras	59	29, 8

Įvertinant respondentų imtį pagal lytį, akivaizdu, jog vyrauja moterys. Moterų dvigubai daugiau nei vyrų.

Kitas svarbus imties rodiklis šiame tyrime yra respondentų amžius. Gautus duomenis iliustruoja 2 lentelė.

Respondentų amžiaus grupės (skaičiais)

Respondentų amžiaus grupės	Respondentai (skaičiais)
20 – 30	19
31 – 40	70
41 – 50	73
51 – 60	34
61 – 70	2

Kadangi, respondentų amžius labai įvairus, tai jie buvo suskirstyti į grupes. Suskirsčius į grupes, paaiškėjo, kad didžiausią dalį respondentų sudaro nuo 41 iki 50 metų ir 31 – 40 metų asmenys. Mažiausiai yra nuo 61 iki 70 metų asmenų, jų yra tik du asmenys.

Suaugusiųjų mokymosi požiūriu visuomenė nėra vienalytė – vienos socialinės grupės mokosi daugiau, kitos – mažiau arba beveik visai nesimoko. Reikia atkreipti dėmesį į respondentų diferenciaciją pagal išsilavinimą, nes dėl išsilavinimo gali skirtis ir respondentų požiūris į mokymąsi ir esamą švietimo politikos situaciją. Duomenys apie respondentų išsilavinimą pateikiami 3 lentelėje.

Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (skaičiais, %)

Išsilavinimas	Respondentai (skaičiais)	Respondentai (%)
Pagrindinis	6	3,0
Nebaigtas vidurinis	7	3,5
Vidurinis	26	13,1
Profesinis	48	24,2
Aukštasis neuniversitetinis	79	39,9
Aukštasis universitetinis	32	16,2

Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma respondentų yra išsilavinę. Net 39,9 procentai respondentų turi Aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą. Gauti duomenys neparodė statistikai reikšmingų skirtumų ($t = 26,567$, $p > 0,05$) pagal respondentų išsilavinimą.

Svarbus aspektas yra respondentų užimtumas šiuo metu, nes šis reiškinys taip pat gali įtakoti respondentų požiūrį į tam tikrus dalykus. Gautus duomenis vaizduoja 4 lentelė.

Respondentų užimtumas šiuo metu (skaičiais)

Užimtumas	Asmenų skaičius
Dirbate pagal specialybę	39
Dirbate ne pagal specialybę	55
Studijuojate	22
Nedirbate	39
Ieškote darbo	36
Neturite poreikio dirbti	7

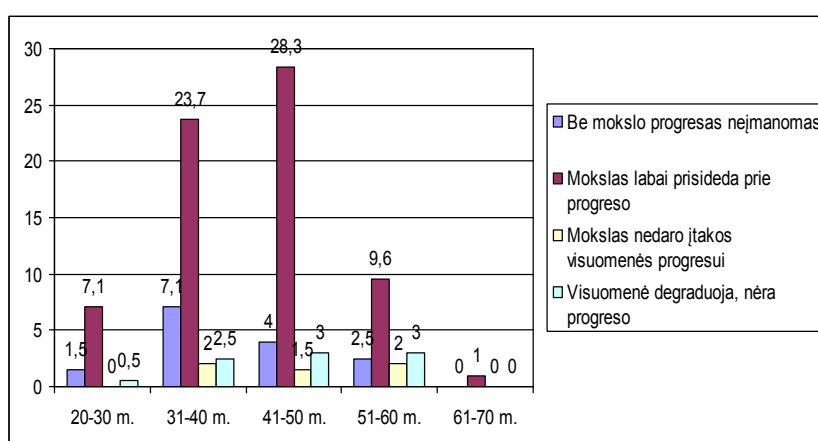
Paradoksalu, dauguma respondentų turi išsilavinimą, tačiau tyrimo duomenys parodė, kad nemaža dalis respondentų dirba ne pagal specialybę.

5.2. Tyrimo rezultatų analizė

Požiūris į mokymąsi ir mokslą

Suaugusiųjų mokymosi požiūriu visuomenė nėra vienybė – vienos socialinės grupės mokosi daugiau, kitos – mažiau arba beveik visai nesimoko.

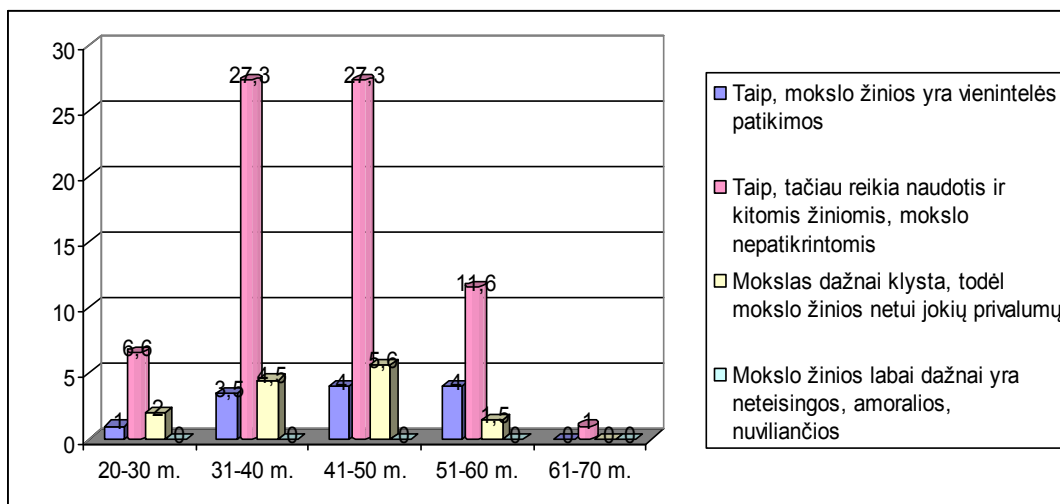
Nuolatinis suaugusio žmogaus mokymasis yra naudingas ir jam pačiam, ir visuomenei, kurioje gyvena. Asmeniui mokymasis padeda adaptuotis kintančioje aplinkoje, dalyvauti socialiniame gyvenime, sveikiau gyventi bei išlikti ekonomiškai saugiam, be to, teikia saviugdą džiaugsmo. Todėl labai svarbus yra teigiamas požiūris į mokymąsi ir mokslą. Tyrimo duomenis iliustruoja 1 pav.



1 pav. Respondentų nuomonė apie mokslo įtaką visuomenės progresui (%)

Dauguma respondentų mano, kad mokslas labai prisideda prie visuomenės progreso. Daugiausiai manančių, kad mokslas prisideda prie progreso yra tarp 31 – 40 metų ir 41 – 50 metų tiriamųjų. Statistikai reikšmingų skirtumų neaptikta ($t = 10,082$, $p = > 0,05$).

Suaugusieji ne visada susieja savo kasdienes ir mokymosi poreikius. Šio reiškinio priežastys gali būti įvairios: jie apskritai nemėgsta mokytis; tam tikrų dalykų mokymasis jiems atrodo per daug sudėtingas ir nemalonus; jie neįsivaizduoja, kad aktualias žinias galima pateikti įvairiais, ne tik akademiškais ir formaliais, būdais. Nuomonė apie žinių naudojimą pateikiama 2 pav.

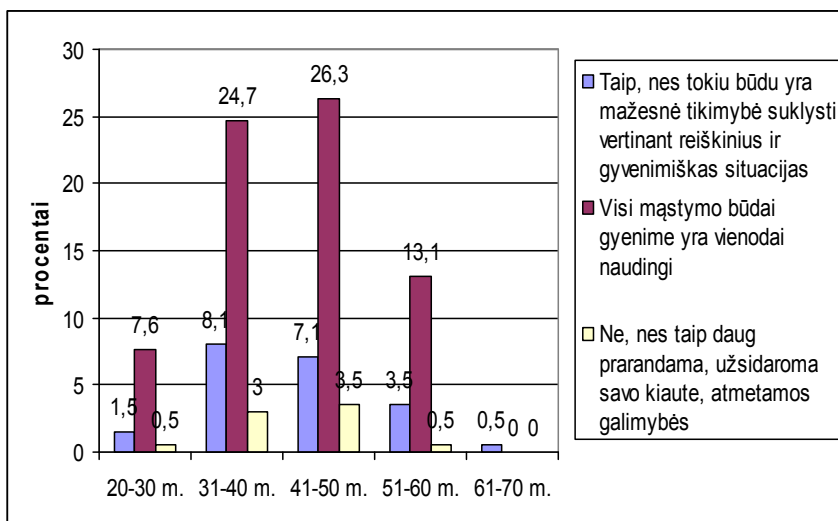


2 pav. Respondentų nuomonė apie mokslinių žinių naudojimą ir naudingumą kasdieniame gyvenime (%) (pagal amžių)

Nustatyta, kad 31 – 40 m. ir 41 – 50 m. tiriamieji mano, kad reikia naudotis ne tik mokslo žiniomis, bet ir kitomis, t.y. mokslo nepatikrintomis žiniomis. Gauti rezultatai nėra statistiškai reikšmingi ($t = 6,362$, $p = > 0,05$). Nei vienas tiriamųjų nemano, kad mokslo žinios yra neteisingos, amoralios, nuviliančios. Taigi, tai rodo, kad respondentams yra svarbios ir naudingos mokslo žinios kasdieniame gyvenime, tačiau jie neatmeta ir kitų, mokslo nepatikrintų žinių.

Be kritiškumo žmogus turbūt suprastų, kad jo gyvenimas neteikia jam laimės ir kad kažkas yra negerai, bet nesugebėtų suprasti kodėl. Jis nemokėtų iš šalies pažvelgti į savo gyvenimą, palyginti jo su kitais ir surasti priežastis, kurios nulemia tokį jo gyvenimą. Kiekvienas žmogus jo kažkiek turi. Kitaip jis negalėtų priimti savarankiškų sprendimų, pasirinkti to, kas jam geriausia. Toks mąstymas yra įgimta žmogaus savybė, tačiau, kaip ir dauguma įgimtų savybių, laikui bėgant jis gali arba stiprėti arba numenkti. Turbūt akivaizdu, kad tai naudingas dalykas,

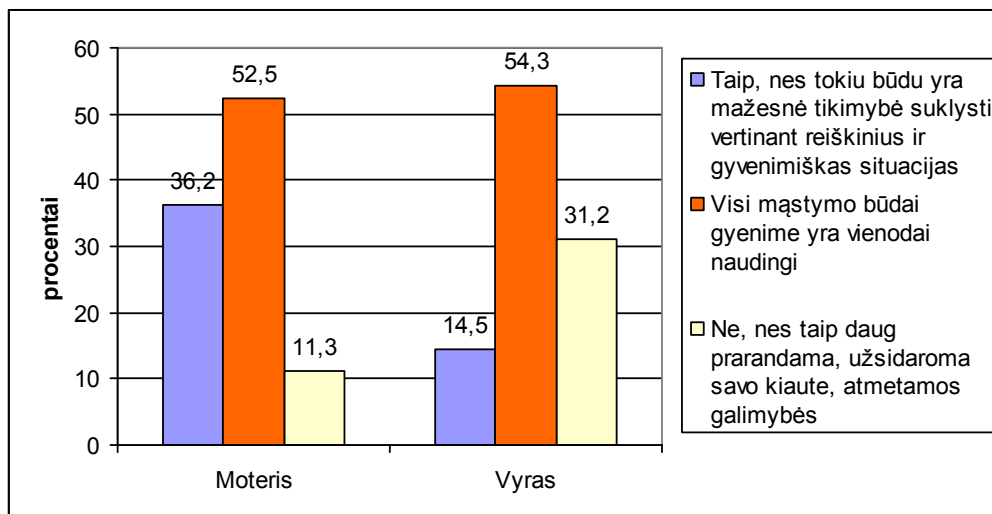
bet norėčiau detaliau paaiškinti jo naudą. Tad, atsižvelgiant į jo svarbą gyvenime, respondentams buvo pateikiamas klausimas susijęs su kritiškumu. Duomenys pateikiami 3 paveiksle.



3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes vertinant kritiškumą ir tiesų tikrinimą kasdiniame gyvenime (%)

Tyrimo duomenys parodė, kad respondentams, kurių amžius yra nuo 31 – 40 (24,7 %) ir 41 – 50 (26,3 %) metų visi mąstymo būdai yra svarbūs, jie nesiremia vien kritišku požiūriu kasdiniame gyvenime. Gauti rezultatai neparodė statistiškai reikšmingų skirtumų ($t = 6,129$, $p > 0,05$) tarp amžiaus grupių vertinant kritiškumą ir tiesų tikrinimą kasdiniame gyvenime.

Šis svarbus aspektas buvo tiriamas ir lyties aspektu. Gauti duomenys pateikiami 4 paveiksle.



4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį vertinant kritiškumą ir tiesų tikrinimą kasdiniame gyvenime (%)

Gauti rezultatai parodė, jog didesnis procentas moterų mano, kad visi mąstymo būdai gyvenime yra vienodai naudingi, ne vien kritiškumas ir tiesų tikrinimas ($t = 4,239$, $p = > 0,05$).

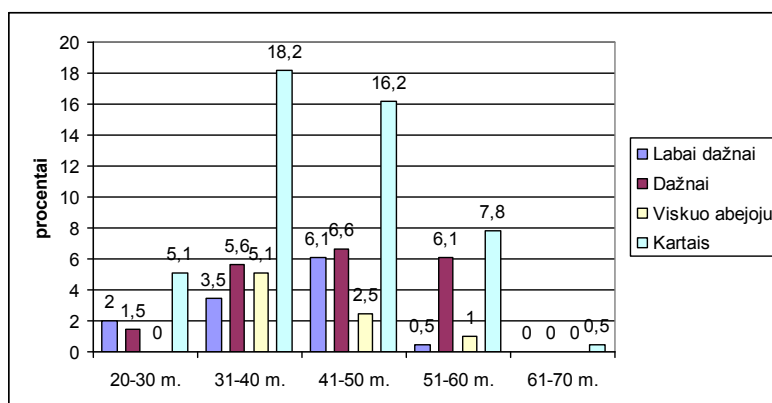
5 lentelė

Duomenų, apie respondentų vadovavimasi idėjomis savo veikloje, pasiskirstymas (%)

	Vadovavimasis idėjomis (%)	Labai dažnai	Dažnai	Kartais	Retai	L. retai
Amžius	20-30	1,0	1,5	6,1	1,0	0,0
	32-40	7,1	8,1	14,6	2,0	4,0
	41-50	5,6	9,1	16,7	2,5	3,0
	51-60	1,0	1,0	10,6	1,5	3,0
	61-70	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0

Respondentai nėra linkę vadovautis idėjomis savo veikloje. Didžioji dalis respondentų pasirinko, kad tik kartais vadovaujasi idėjomis savo veikloje. Gauti statistiškai reikšmingi duomenys ($t = 28,112$, $p < 0,05$) atsižvelgiant į respondentų pasirinkimą vadovaujantis idėjomis savo veikloje.

Labai svarbus reiškinys gyvenime yra kritiškas mąstymas, taigi respondentų buvo klausama, ar jie kritiškai vertinant gyvenimo įvykius, reiškinius, naują informaciją. Gautus duomenis iliustruoja 5 paveikslas.



5 pav. Respondentų nuomonė apie kritiškumą vertinant gyvenimo įvykius, reiškinius, naują informaciją (%)

Tyrimo duomenys atskleidė respondentų nuomonę apie kritiškumą vertinant gyvenimo įvykius, reiškinius, naują informaciją, kritiškumą jie renkasi tik kartais. Kiti vertinimą renkasi dažniau 41- 50 m. ir 51 – 60 m. tiriamieji. Duomenys nėra statistikai reikšmingi ($t = 21,264$, $p = > 0,05$).

Mano svajonių mokymai

Labai svarbu išsiaiškinti, kokia respondentų nuomonė apie mokymus, kurių jie norėtų, kiek galėtų tam skirti lėšų, koku laiku turėtų vykti ir kas labiausia domintų.

6 lentelė

Respondentų nuomonė apie mokymų laiko trukmę (skaičiais, %)

Mokymų trukmė	Respondentai (skaičiais)	Respondentai (%)
Iki 2 val.	71	35,9
Nuo 2-5val.	69	34,8
Nuo 6-8 val.	34	17,2
Daugiau nei 8 val.	7	3,5
Mokymai su nakvyne	3	1,5
2 dienų mokymai	14	7,1

Respondentai labiau linkę rinktis trumpesnę mokymų laiką, net 71 tiriamasis pasirinko 2 val. mokymų trukmę. Tačiau net 69 respondentai sutiktų, kad mokymų laikas būtų nuo 2 iki 5 val. Mažiausią susidomėjimo sulaukė mokymai su nakvyne, juos pasirinko tik 3 respondentai.

Gautus rezultatus galbūt nulėmė ir tai, kad šiems asmenims sunkiau išlaikyti dėmesį, kai kuriems sunku orientuotis kitame mieste, tai susiję su jų negalia, liga, specifiniais ypatumais. Ir tai turi įtakos jų socialinei atskirčiai.

Įdomu buvo sužinoti respondentų nuomonę apie savaitės dienas, kurios jiems būtų patogiausios mokymams. Duomenys pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė

Respondentų nuomonė apie tinkamiausią savaitės dieną mokymams (skaičiai, %)

Savaitės dienos	Respondentai (skaičiais)	Respondentai (%)
Pirmadienis	8	4,0
Trečiadienis	25	12,6
Ketvirtadienis	24	12,1
Penktadienis	93	47,0
Šeštadienis	48	24,2

Tyrimo duomenys parodė, kad respondentų nuomone, tinkamiausia diena mokymams yra penktadienis, tačiau nemaža dalis respondentų pasirinko ir šeštadienį. O netinkamiausia savaitės diena mokymams, tai pirmadienis.

Šios savaitės dienos jiems yra patogios, todėl, kad tomis dienomis jiems nevyksta užsiėmimai dienos stacionare. Tomis dienomis jie būna namuose, kadangi jiems reikia nuolatinio bendravimo, tai jie linkę būti užimti visas šešias savaitės dienas.

Vienas svarbiausių neformaliojo suaugusiųjų mokymosi veiksnių yra lėšos. Siekiant išsiaiškinti, kiek suaugusieji galėtų mokėti už savo mokymąsi, klausta, kiek jie galėtų skirti pinigų mokytis neformaliai. Gauti duomenys pateikiami 8 lentelėje.

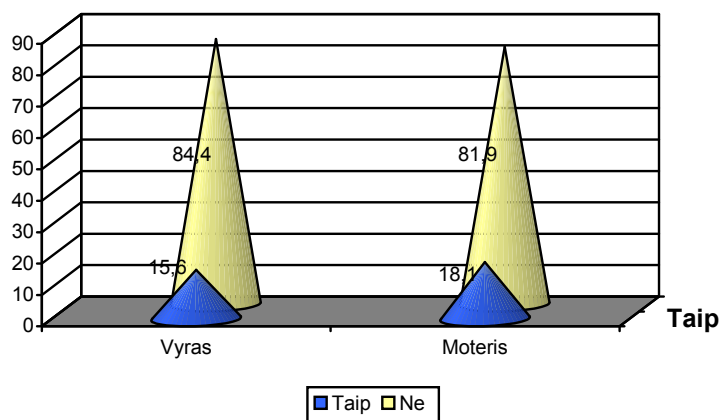
8 lentelė

Respondentų pasiskirstymas skiriant lėšas mokymams (skaičiais, %)

Suma (lt.)	Respondentai (skaičiais)	Respondentai (%)
Iki 20 lt.	71	35,9
Nuo 30-50 lt.	35	17,7
Nuo 60-100 lt.	22	11,1
Nuo 200-300	40	20,2
Nuo 400-600 lt.	26	13,1
Daugiau nei 600 lt.	2	2,0

Gauti rezultatai parodė, kad didžioji dalis respondentų linkę mokėti nedidelę sumą už mokymus, net 71 respondentas sutinka mokėti tik 20 lt. už mokymus. Tačiau nemaža dalis tiriamųjų linkę mokėti nuo 200 iki 300 lt. už mokymus.

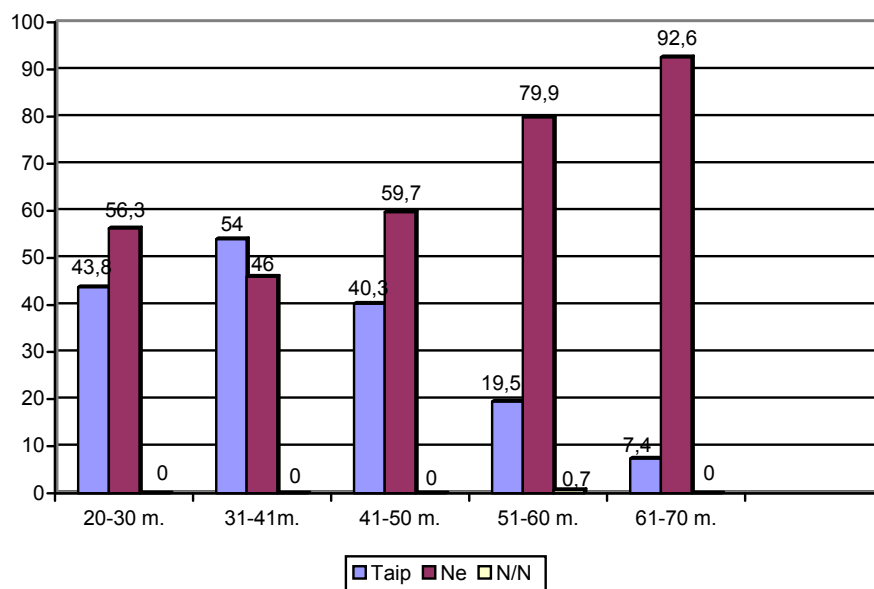
Suaugusiųjų švietimas sudaro galimybę besimokantiems dalyvauti kultūrinių, žiniasklaidos ir naujų technologijų institucijų veikloje tam, kad būtų užmegzti interaktyvūs ryšiai tarp žmonių bei kuriamas žmonių tarpusavio supratimas ir bendradarbiavimas tarp jų (Žemaitaitytė, Normantas, 2002). Respondentų buvo klausama, ar per paskutiniuosius metus jie kur nors mokėsi. Gauti duomenys pavaizduoti 6 pav.



6 pav. Duomenys apie mokymąsi per paskutinius metus (%)

Tyrimu nustatyta, jog per paskutinius metus tik nedidelė respondentų dalis kažkur mokėsi. Pastebėta, kad per paskutinius metus kiek daugiau mokėsi moterys, nei vyrai.

Sparti žinių ir technologijų kaita verčia suaugusiuosius nuolat tobulėti, visą laiką mokytis. Žinių ir įgūdžių, kurios įgyjamos vaikystėje ir jaunystėje, nepakanka visam gyvenimui, tad žmogui būtina atnaujinti visa tai. Suaugusiųjų noras mokytis pateikiamas 7 pav.



(N/N nusako respondentų grupę, kurie nežinojo arba nenorėjo atsakyti į klausimą.)

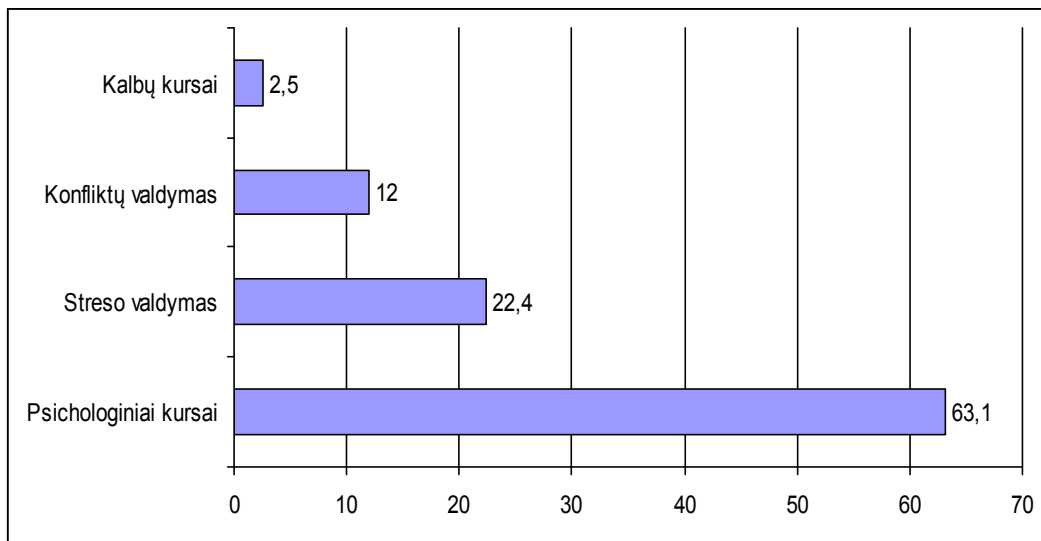
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal norą mokytis (%)

Taigi, nors ir suvokiamas poreikis tobulinti savo įgūdžius, gilinti žinias, tačiau tik nedidelė dalis respondentų realizuoja šį poreikį. Tyrimo duomenų analizė neatskleidė statistškai reikšmingų skirtumų ($t = 23,156$, $p > 0,05$) tarp nevienodo amžiaus suaugusiųjų noro mokytis. Pastebėta, jog asmenys nuo 31 iki 40 metų) labiau nori mokytis, nei jaunesnio amžiaus

respondentai nuo 20 iki 30 metų. Lyginant 31 – 40 metų ir vyresnio amžiaus 51 – 60 metų tiriamuosius, paaiškėjo, kad vyresni respondentai nelabai nori mokytis. O vyresni nei 60 metų respondentai nebenorėtų mokytis visai. Respondentų, kurių amžius nuo 31 iki 40 metų labiau linkę mokytis, nes jie siekia aukštesnės kvalifikacijos, jie linkę užimti geresnes darbo vietas ir yra labiau motyvuoti mokytis. Jie suvokia poreikį gerinti savo gyvenimo kokybę, nei jaunesni nuo 20 iki 30 metų respondentai. Vyresni, nei 30 metų tiriamieji suvokia, kad šiuolaikinio darbo pasaulio keliami reikalavimai žmogui sąlygoja būtinybę turėti tam tikrus gebėjimus bei savybes, įgalinančius atliepti tuos reikalavimus bei įveikti socialinių transformacijų laikotarpiu išskylančius barjerus.

Sparčiai plėtojantis informacinėms technologijoms, keičiasi žmonių veiklos bei jų bendravimo būdai, o kintantys procesai reikalauja aukštesnio intelekto lygmens, todėl žinių poreikis tampa vis aktualesnis. Mokymasis yra sudėtinga, įvairių gebėjimų reikalaujanti veikla. Mokymosi veiklos pobūdis ir rezultatai priklauso nuo daugelio aplinkybių: besimokančiojo gabumų, mokymosi patirties ir kt.

Siekiant sužinoti kokios srities mokymai labiausiai domina respondentus, buvo gauti tokie rezultatai, žiūrėti 8 pav.

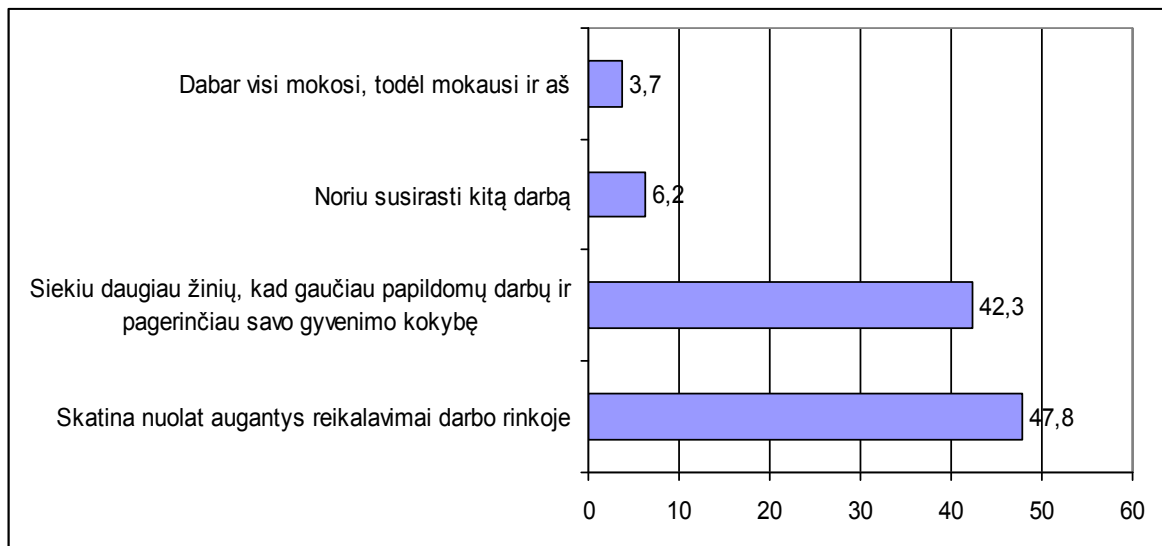


9 pav. Respondentų mokymo kursų pasirinkimas (%)

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad respondentai norėtų psichologinių kursų, tai net 63,1 procentas respondentų. Toliau jie rinkęsi streso valdymo kursus, tai 22,4 procentai. Mažiausiai respondentų parašė, kad norėtų kalbų kursų. Gautus duomenis nulėmė, tai, kad apklaustieji turi psichologinių problemų. Respondentams yra labai svarbu valdyti save psichologiškai, nes tai

jiems padeda neišsiskirti iš kitų, įsidarbinti, dirbti, bendrauti, Būtent psichologiniai kursai, streso valdymas, jiems padėtų geriau prisitaikyti visuomenėje ir mažinti socialinę atskirtį

Atotrūkis tarp mokymosi poreikių ir gyvenimo poreikių yra tais atvejais, kai suaugusieji nesuvokia, kad gyvenimo aplinkybės kinta, ir norint sėkmingai gyventi naujomis sąlygomis būtinos naujos kompetencijos. Kompetencijos – tai ne tik profesiniai tam tikros srities gebėjimai, bet ir universalios žinios, gebėjimai bei nuostatos, kurie kartais vadinami tiesiog bendruoju raštingumu. Dėl technologinės pažangos, gyvenimo būdo kaitos, globalizacijos ir tarptautinės darbo rinkų integracijos kompetencijų, būtinų šiuolaikiniam žmogui, sąrašas nuolat ilgėja. Ypatingas vaidmuo tenka motyvacijai, nes ji suteikia mokymuisi veržlumo, energijos, padeda pasirinkti kryptį Duomenys apie respondentų nuomonę, kas juos skatina mokytis, pateikiami 8 pav.



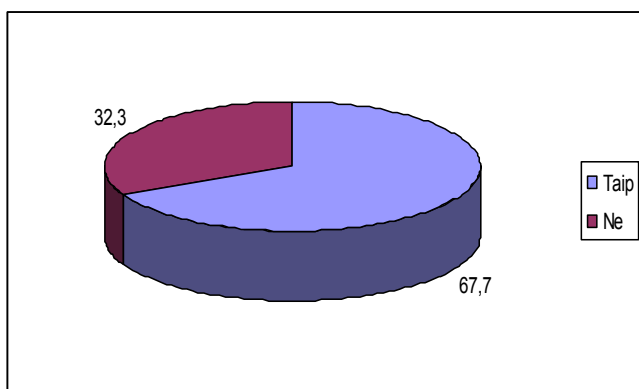
9 pav. Motyvai ir priežastys skatinantys mokytis (%)

Galima daryti prielaidą, kad suaugusiuosius mokytis skatina nuolat augantys reikalavimai darbo rinkoje. Jie supranta, kad reikia nuolat plėtoti turimas kompetencijas, įvaldyti naujas. Tačiau, siekia ir gauti naujų, kad pagerintų savo gyvenimo kokybę, gautų naujų darbų.

Teresevičienė M. (1993) išskyrė tris pagrindinius suaugusiųjų mokymosi motyvus: socialinius, profesinius, individualius. Tačiau tyrimo metu ryškėja, kad vis dėlto suaugusiųjų mokymąsi labiausiai skatina noras išlaikyti darbo vietą. Apibendrinant galima teigti, kad mokymosi motyvai gali įvairuoti, tačiau suaugusiesiems svarbiausios mokymosi priežastys yra tobulėjimas darbe, kad jį išlaikyti ir noras tobulėti, kad pagerinti savo gyvenimo kokybę, prisitaikyti prie kintančios visuomenės reikalavimų, darbo rinkos reikalavimų ir mažinti socialinę atskirtį.

Laimė ir darbas

Mokymasis visą gyvenimą iš dalies sprendžia ir darbo jėgos stygiaus problemą: kiekviena visuomenė gali racionaliai naudoti šalia esančių žmonių žinias ir gebėjimus. Mokymasis yra neatsiejamas nuo gyvenimo kokybės, tik mokydamasis žmogus gali save realizuoti ir būti laimingas. Duomenys apie respondentų laimę, kai jie turi darbą pavaizduoti 9 pav.



10 pav. Respondentų nuomonė apie laimę, kai turi darbą (%)

Siekiant išsiaiškinti respondentų nuomonę apie tai, ar darbas suteikia laimės, sužinojome, kad didžioji dalis respondentų, tai net 67, 7 procentai atsakė, jog darbas suteikia laimės.

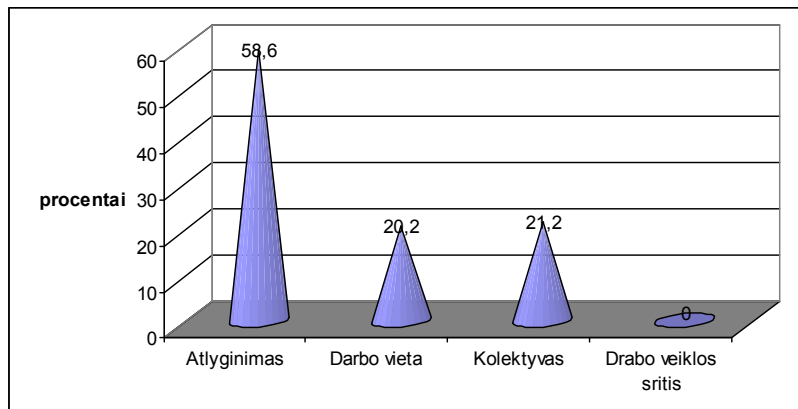
9 lentelė

Respondentų laimės lygio įsivertinimas (skaičiais, %)

Lygiai	Respondentai (skaičiais)	Respondentai (%)
2	1	0,5
4	9	4,5
5	5	2,5
6	7	3,5
7	19	9,6
8	100	50,5
9	52	26,3
10	5	2,5

Nepaisant respondentų padėties, kad patiria socialinę atskirtį, jie vis dėlto save laiko laimingais, net 50,5 procentai tiriamųjų pažymėjo 8 dešimtbalėje skalėje.

Labai svarbu, kad darbas žmogui būtų malonus ir mielas. Taigi, atsižvelgiant jo svarbą, respondentams buvo pateiktas teiginys, kas darbe suteikia daugiausiai laimės. Gautus duomenis iliustruoja 10 pav.

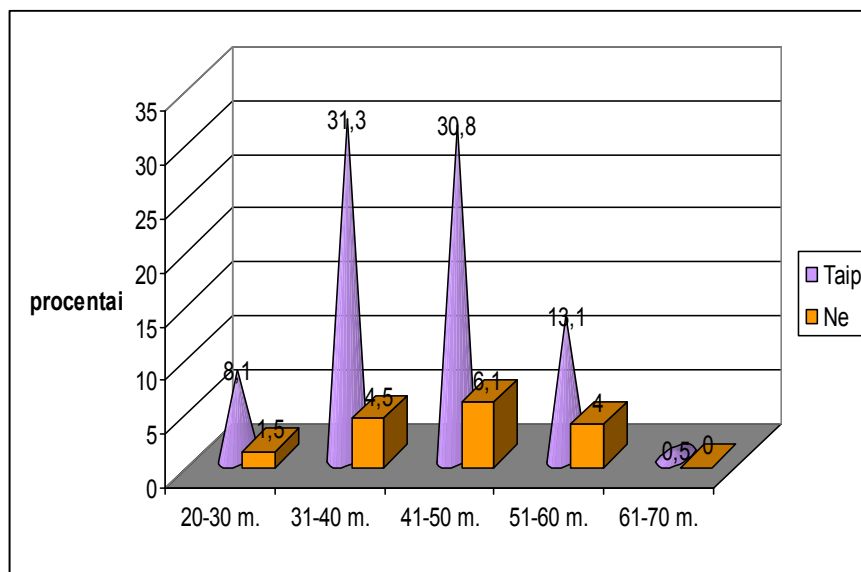


10 pav. Respondentų nuomonė apie tai, kas darbe suteikia laimės (%)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad respondentams didžiausią laimę darbe suteikia atlyginimas t.y. 58,6 procentai. Dar laimės suteikia ir kolektyvas, su kuriuo dirba t.y. 21,2 procentai. O visai laimės nesuteikia darbo veiklos sritis.

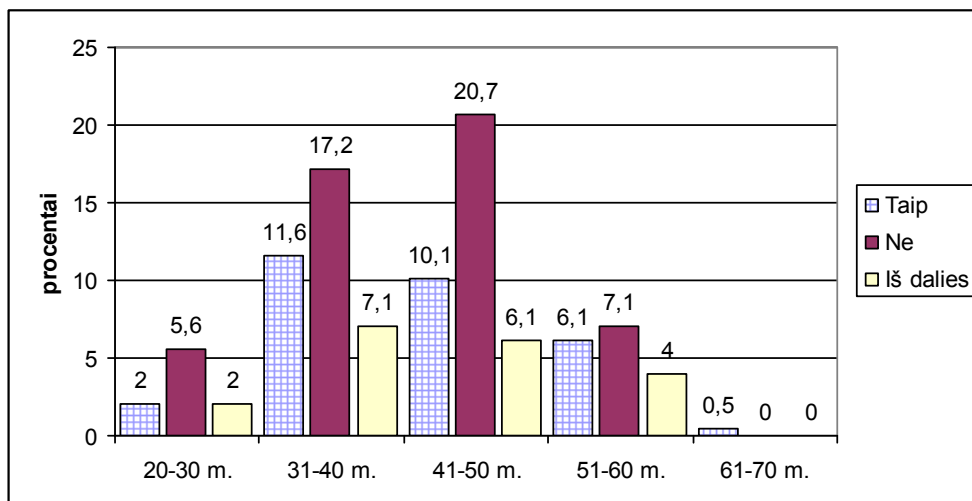
Akivaizdu, kad žmogui nesvarbu kokį darbą dirbti, svarbiausia, kad jis būtų gerai apmokamas. Tačiau žmogus nori ne tik uždirbti, bet ir būti gerbiamas bei vertinamas.

Labai svarbu, kad dirbamas darbas teiktų laimę. Nes tik tada žmogus gali gyventi kokybišką ir pilnavertį gyvenimą. Šiuo klausimu, gautus duomenis iliustruoja 11 pav.



11 pav. Respondentų nuomonė apie darbo keitimą, jei naujas darbas suteiktų daugiau laimės (%)

Gauti duomenys parodė, kad 31 – 40 m. ir 41 – 51 m. respondentai keistų darbą, jei jis atneštų jiems daugiau laimės. Duomenys statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė ($t = 2,198$, $p = > 0,05$) tarp amžiaus grupių.



13 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas vertinant teiginį: kuo žmogus ilgiau dirba, tuo jis laimingesnis (%)

Gauti rezultatai parodė, kad 31 – 40 metų respondentai mano, jog kuo ilgiau žmogus dirba, tuo jis laimingesnis, jiems nepritaria respondentai, kurių amžius 41 – 50 metų. Gauti rezultatai nėra statistiškai reikšmingi ($t = 5,439$, $p = > 0,05$). Žmogus jaučiasi laimingas tada, kai jį kažkas įvertina, pastebi, kai jis jaučiasi reikalingas, naudingas, kai jis nenustoja judėti.

Profesinė veikla – labai svarbi žmogaus gyvenimo dalis, todėl įdomu, kiek nuo to priklauso žmogaus laimės jausmas. Tad respondentų buvo klausiama apie laimingiausią profesiją, gauti duomenys pateikti 10 lentelėje.

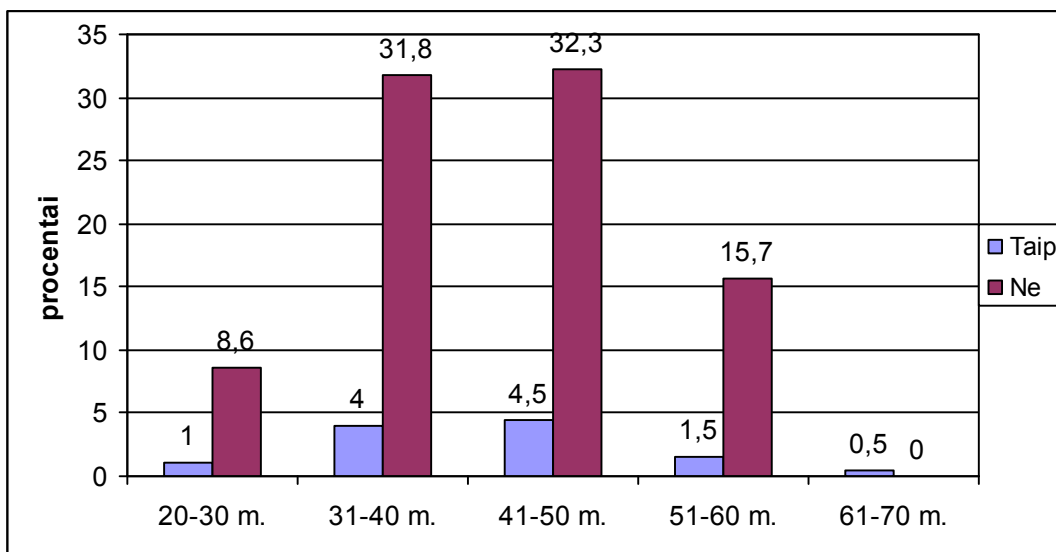
10 lentelė

Respondentų nuomonė apie laimingiausias profesijas (skaičiais, %)

Profesija	Respondentai (skaičiais)	Respondantai (%)
Policininkas	2	1,0
Dvasininkas	84	42,4
Ugniagesys	2	1,0
Rašytojas	30	15,2
Aktorius	43	21,7
Pedagogas	7	3,5
Gydytojas	30	20,6

Tyrimo duomenys atskleidė respondentų nuomonę, kad dvasininko profesiją turintis žmogus yra pats laimingiausias, taip mano net 84 respondentai (42,4). O patys nelaimingiausi yra policininko profesiją turintys žmonės. Statistiškai patikimų rezultatų skirtumų nėra ($t = 5,093$, $p = > 0,05$). Remiantis gautais rezultatais, pastebima, kad respondentams labai svarbus yra laisvės pojūtis, dvasiniai ir meniniai dalykai. Dvasininko ir aktorius profesijos daug kuo panašios. Dvasininkas, tai gerį skleidžiantis asmuo, o aktorius, tai laisvas, nepriklausomas ir menišką žmogus.

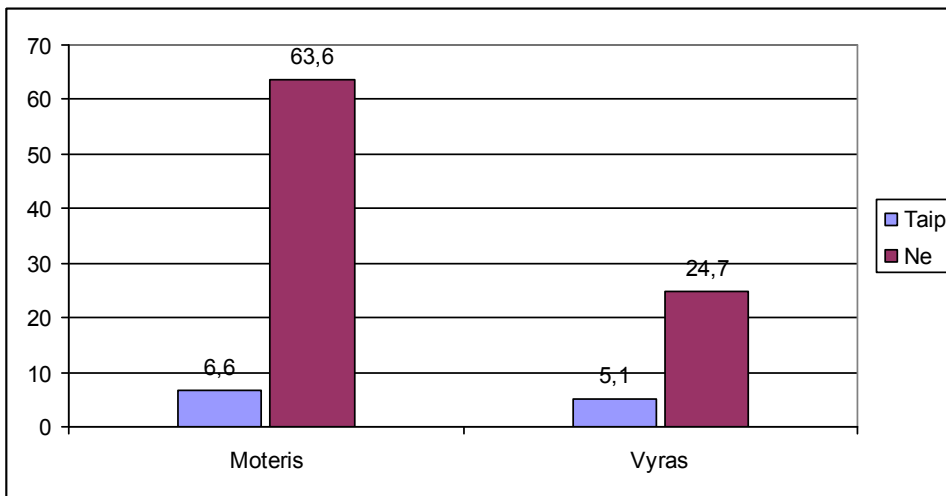
Darbo neturėjimas daro žmones nelaimingus, taip yra todėl, kad vienintelė jiems žinoma socialinė vertybė yra darbas. Jie nebeturi ką veikti, jiems nuobodu, visi jų socialiniai ryšiai nutrūko, nes darbas dažnai yra vienintelė galimybė susitikti su žmonėmis. Respondentų nuomonę šiuo klausimu galima matyti 13 pav.



14 pav. Respondentų nuomonė (pagal amžių) apie tai, ar bedarbiai laimingi žmonės (%)

Tyrimo rezultatai parodė, kad 41 – 50 metų respondentai mano, kad bedarbystė nesuteikia laimės. 41 – 50 metų respondentai mano, kad vis dėlto bedarbiai gali būti laimingi t.y. 4,5 %. Gauti duomenys neparodė statistiškai reikšmingų skirtumų ($t = 7,933$, $p = > 0,05$) tarp amžiaus grupių.

Pasitenkinimas darbu daro didelę įtaką gyvenimo kokybei, pasitenkinimui gyvenimu. Netekus darbo, prarandamos pajamos ir negaunama pasitenkinimo pačiu darbo procesu. Tai neabejotinai veikia gyvenimo kokybę. Darbas ir laimė pastebimai susiję. Teiginys, ar bedarbiai laimingi žmonės, buvo ištirtas ir lyties aspektu, žiūrėti 14 pav.



15 pav. Respondentų nuomonė (pagal lytį) apie tai, ar bedarbiai laimingi žmonės (%)

Tyrimo duomenys parodė, kad didesnę dalis moterų mano, kad bedarbiai yra nelaimingi t.y. 63,6 %. Taip pat didesnę dalis moterų nei vyrų mano, kad bedarbiai gali būti laimingi t.y. 6,6 %. Statistiškai reikšmingų skirtumų nepastebėta ($t = 2,328$, $p > 0,05$).

IŠVADOS

- Mokymasis visą gyvenimą tampa vis labiau paplitusia švietimo forma, padedančia suaugusiesiems prisitaikyti prie sparčios žinių kaitos, kintančių darbo rinkos sąlygų, įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti save kaip asmenybę, savo gyvenimo kokybę.
 - Suaugusiųjų neformalus mokymasis suvokiamas kaip profesinių žinių papildymas ir atnaujinimas, kaip asmenybės tobulėjimas, galimybių darbo rinkoje plėtra.
 - Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma dienos stacionarą lankančių asmenų turi aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą.
 - Tiriamieji turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, tačiau didžioji dalis respondentų vis dėlto nedirba pagal turimą specialybę.
 - Socialinę atskirtį patiriantys asmenys turi teigiamą požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą, dauguma respondentų mano, kad be mokslo progresas visuomenėje neįmanomas.
 - Suaugusiųjų motyvacija mokytis susijusi su amžiumi ir lytimi. Jaunesnio amžiaus tiriamieji išreiškė didesnę norą mokytis negu vyresnio amžiaus asmenys. Tačiau tarp šių grupių nuo 20 iki 30 metų ir grupės nuo 31 iki 40 metų, didesnę norą mokytis išreiškė pastarieji (t.y. asmenys nuo 31 iki 40 metų). Galima daryti prielaidą, kad suaugusiuosius mokytis skatina nuolat augantys reikalavimai darbo rinkoje. Jie supranta, kad reikia nuolat plėtoti turimas kompetencijas, įvaldyti naujas. Tačiau, siekia ir gauti naujų, kad pagerintų savo gyvenimo kokybę, gautų naujų darbų. Mokymosi motyvai gali įvairuoti, tačiau suaugusiesiems svarbiausios mokymosi priežastys yra tobulėjimas darbe, kad jį išlaikyti ir noras tobulėti, kad pagerinti savo gyvenimo kokybę.
 - Tyrimo duomenys atskleidė, kad respondentams didžiausią laimę darbe suteikia atlyginimas. Taip pat laimės suteikia ir kolektyvas su kuriuo dirba.
- ❖ Hipotezė pasitvirtino, socialinę atskirtį patiriantys žmonės turi teigiamą požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą, jie nori pagerinti savo gyvenimo kokybę, mažinti socialinę atskirtį ir neišsiskirti iš sparčiai besikeičiančios visuomenės.

REKOMENDACIJOS

- Užtikrinti, kad kiekvienam asmeniui būtų lengvai prieinama kokybiška informacija ir patarimai apie mokymosi galimybes visoje Lietuvoje per visą gyvenimą.
- Sudaryti mokymosi visą gyvenimą sąlygas kuo arčiau besimokančiųjų – jų bendruomenėse.
- Tobulinti suaugusiųjų švietimo specialistų rengimą ir kvalifikacijos tobulinimą bei įvesti suaugusiųjų švietimo dimensiją į visų pedagogų rengimą.
- Įkurti centrą, kuriame iš karto galima gauti patarimą, informaciją apie mokymosi galimybes bei tiekėjus ir užsiregistruoti į kursus.
- Vienoje vietoje sukaupti visą informaciją apie mokymosi visą gyvenimą galimybes.
- Skatinti įvairios socialinės padėties individų mokymosi visą gyvenimą poreikį, padėti, kad kiekvienam būtų prieinamos aukštos kokybės naujoviško mokymosi galimybės, ypač panaudojant informacines kompiuterines technologijas.
- Padaryti viską, kad mokymosi galimybės taptų kuo prieinamesnės bendruomenėms, kurios buvo izoliuotos dėl vietos ar kitų veiksnių.
- Reikia daugiau informacijos apie individualių piliečių mokymąsi formaliomis ir neformaliomis sąlygomis, taip pat tokią informaliają veiklą kaip savišvieta. Įgūdžiai gali būti įgyti įvairiais būdais, svarbu kontroliuoti įgūdžių tobulėjimą ir nykimą. Mes privalome mokėti įvertinti socialinius mokymosi rezultatus (pvz., su pilietybe, aplinkos ir vartotojų apsauga susijusius rezultatus), taip pat platesne prasme asmeninius ir su užimtumu susijusius rezultatus (pvz., pagrindiniai įgūdžiai, ekonominė gerovė, fizinė ir protinė sveikata, gerovė ir pasitenkinimas
- Reikia toliau tirti, kiek veiksmingai formaliojo švietimo sistemos sudaro sąlygas pagrindiniams įgūdžiams įgyti ir mokymosi kultūrai formuoti, šiuos tyrimus siejant su mokymusi visą gyvenimą.
- Garantuoti universalią ir nenutrūkstamą mokymosi galimybę, siekiant įgyti naujų įgūdžių ir atnaujinti senuosius, kurių reikės žinių visuomenėje.
- Padidinti investicijas į žmogiškuosius resursus, kad prioritetą įgytų brangiausias Europos turtas – jos žmonės.
- Kurti veiksmingus mokymo ir mokymosi metodus bei sąlygas mokymosi visą gyvenimą kontinuumui.
- Patobulinti būdus, kuriais suprantamas ir vertinamas dalyvavimas mokymesi ir rezultatai, ypač neformaliojo ir informinio mokymosi.

- Užtikrinti, kad kiekvienam būtų lengvai prieinama kokybiška informacija ir patarimai apie mokymosi galimybes visoje Europoje per visą gyvenimą.
- Sudaryti mokymosi visą gyvenimą sąlygas kuo arčiau besimokančiųjų – jų bendruomenėse ir, kai tik įmanoma, suteikti informacinėmis kompiuterinėmis technologijomis aprūpintas patalpas.
- Turėtų būti sudarytos mokymosi sąlygos įvairioms gyventojų grupėms (švietimo prasme ir socialiai nuskriaustiems, jaunimui ir t.t.).
- Kurti visus narius įtraukiančią visuomenę, kuri suteiktų lygias aukštos kokybės mokymosi galimybes visą gyvenimą visiems žmonėms. Švietimas ir mokymas grindžiami pirmiausia ir daugiausia individų poreikiais bei reikalavimais.
- Siekti aukštesnio švietimo ir kvalifikacijos lygio visose srityse, kad būtų garantuotas aukštos kokybės mokymas ir mokymasis, kad žmonių žinios bei įgūdžiai atitiktų besikeičiančius darbo vietų, darbdavio reikalavimus ir darbo metodus.
- Skatinti žmonės aktyviau dalyvauti visose šiuolaikinio bendruomenės gyvenimo srityse, ypač socialinio ir politinio, apimant ir europinį lygį.

LITERATŪRA

1. Bart L., Schindler K. H. (2001). *Socialinės elgsenos vadovas*. Šiauliai, Šiaurės Lietuva.
2. Beresnevičienė D. (1995). *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje*. Vilnius, Pedagogikos institutas.
3. Beresnevičienė, D. (2000). *Suaugusiųjų švietimo psichologiniai aspektai. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas.
4. Binkauskienė G., Misiūnas A. (2004). *Skurdo ir socialinės atskirties problema*. Lietuvos ekonomikos apžvalga. ISSN 1392 – 351X. Nr. 2, psl. 98 - 104.
5. Bourdieu P. (1994). *Distinction*. London.
6. Dailidienė V., Lukošūnienė V. (2003). *Švietimas ir socialinė atskirtis*. Vilnius, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
7. *Europos Tarybos pirmininkavimo išvados*. Lisabona. 5, 24 ir 25 paragrafai, p. 2 ir 8. (2000 m. kovo 23-24 d.)
8. *Europos Tarybos pirmininkavimo išvados*. Santa Maria da Feira, 33 paragrafas. p. 6 2000 m. birželio 19-20 d.
9. Giddens A. (1995). *Education and inequality. Sociology*. Cambridge: Polity press.
10. Goffman E. (1981). *Forms of Talk*. Oxford: Oxford University Press.
11. Goffman E. (1983). *The Interaction Order*. American Sociology Review 48.
12. Hargreaves A. (2006). *The long and short educational change, Education*. Kanada: Kanados švietimo asociacija.
13. Jackūnas Ž. (2006) *Lietuvos švietimo kaitos linkmės (1988-2005)*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
14. Jarvis P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Thatcham, Berks, UK.
15. Jarvis P. (2006). *Towards a comprehensive theory of human learning*. London: Routledge.
16. Jekslis B. (1929). *Lifelong education*. Anglija.
17. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
18. Jovaiša L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
19. Jucevičienė P. (1996). *Švietimo vadybos įvadas*. Kaunas: Technologija.
20. Jucevičienė P. (2007). *Besimokantis miestas: monografija*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
21. Kearns P. (1995). *VET mokymosi amžiuje: mokymasis visą gyvenimą visiems*. Australija: Nacionalinis profesinio mokymo tyrimų centras (NCVER).

22. Kočiūnas R. (1999). *Grupinė psichoterapija Lietuvoje*. Vilnius: Via recta.
23. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
24. *Lietuvos Respublikos Neformaliojo suaugusių švietimo įstatymas* (1998). Vilnius: Leidybos centras.
25. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (2011). Vilnius.
26. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (1991). Vilnius.
27. *Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija* (1992). Vilnius.
28. *Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo programa, 2001–2004*. (2001). Vilnius.
29. Linkaitytė G., Žilinskaitė L., Navickienė Ž. (2012) *Andragoginės studijos*. Ugdymo plėtotės centras.
30. Longworth, N. (2000). *Making Lifelong Learning Work: Learning Cities for a Learning Century*. London.
31. *Mokymas ir mokymasis – besimokančios visuomenės link*. (1995). Europos Komisijos baltoji knyga.
32. *Mokymasis visą gyvenimą ir visaapimantis mokymasis*. (2000). Nacionalinė švietimo agentūra. Stokholmas.
33. *Mokymosi visą gyvenimą aptarimas Lietuvoje*. (2001). Vilnius.
34. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. (2001). Vilnius.
35. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (projektas)*. (2003). Vilnius.
36. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija*. (2004). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
37. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija*. (2008). Vilnius.
38. Neverauskienė L., Česnuitytė V. (2009) *.Socialiai pažeidžiamos grupės darbo rinkoje: samprata, vertinimas, integracija*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
39. Normantas E. (1997). *Suaugusiųjų švietimas*. Hamburgo deklaracija.
40. Normantas E. (2003). *Nuolatinis mokymosi sistemos vystymas Lietuvoje*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
41. Petkevičiūtė N. (2001). *Žmogaus socialinė raida. Raštingumas ir žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo Liber. 122-129
42. Petrulytė A. (2008). *Suaugusiųjų mokymas ir konsultavimas*. Kaunas: Technologija.
43. Porait, F. (1991). *Savigarba*. Kaunas: Menta.
44. Pūkėnas K. (2011). *Kokybinių duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.

45. Richard F. (2004). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Perseus Books Group.
46. *Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas*. (2001). Vilnius: Pedagoginės psichologijos centras.
47. Sutron, C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: Specialiosios psichologijos laboratorija.
48. Šutinienė I. (2009). *Lygių galimybių įgyti išsilavinimą sąlygos*. [Žiūrėta 2012 – 08 – 25]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/reformos_d/file/ataskaita.doc.
49. Targamadžė V. (2010). *Socialinių darbuotojų veiklos kokybė: modeliai, apibrėžtis ir reglamentavimas, kokybės samprata*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
50. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
51. Vilkonienė M. (2007). *Bendrojo išsilavinimo kokybė: samprata, problematika, praktika*. Vilnius: Ciklonas.
52. Zuzevičiūtė V., Teresevičienė M. (2008). *Suaugusiųjų mokymasis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
53. Želvys R. (2001). *Švietimo vadybos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
54. Žemaitaitytė I. (2001). *Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip besikeičiančios visuomenės veiksnys*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
55. Žemaitaitytė I. (2007). *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
56. Žemaitaitytė I., Normantas E. (2002) Nuolatinis profesinis mokymasis neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr.(5), p. 128–135.

PRIEDAI



Tobulėjimas ir mokymasis vardan

šviesesnės ateities

Gerbiamasis (Gerbiamoji),

Šio tyrimo tikslas – detaliai iširti požiūrį į mokymąsi visą gyvenimą. Nuoširdžiai ir kruopščiai užpildę šią anketą, Jūs padėsite (pasitarnausite) mokslui. Remdamiesi šios apklausos duomenimis, pateiksime rekomendacijas kaip pagerinti socialinę atskirtį patiriančių žmonių mokymosi visą gyvenimą galimybes, kaip atverti ateities perspektyvą.

Susikaupkite, atidžiai perskaitykite anketoje pateiktus klausimus ir į juos visus atsakykite.

Šiaulių universitetas Edukologijos fakultetas

Aš, Rosita Račkauskaitė, Šiaulių universiteto II kurso magistrantė, atlieku mokslinį tyrimą, siekiant nustatyti mokymosi visą gyvenimą galimybes (socialinę atskirtį patiriančių žmonių). Užpildykite demografinę anketą ir toliau esančius klausimus. Anketa yra anoniminė ir tyrimo duomenys bus naudojami apibendrintai.

Tikiuosi, Jūsų, nuoširdžių atsakymų.

Tyrimo organizatoriai:
Šiaulių universiteto Edukologijos fakultetas. Mums galite rašyti E- mail: pegis111@gmail.com
Anketą parengė: magistrantė Rosita Račkauskaitė.

Demografinė anketa

Lytis (pabraukite) Vyras Moteris

Jūsų amžius (parašykite skaičiais).....

Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Nebaigtas vidurinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštasis neuniversitetinis (kolegija)
- Aukštasis universitetinis
- Kita
(parašykite).....

Šiuo metu Jūs:

- Dirbate pagal specialybę
- Dirbate ne pagal specialybę
- Dirbate užsienyje
- Studijuojate
- Nedirbate
- Ieškote darbo
- Neturite poreikio dirbti
- Kita:.....

Požiūris į mokymąsi ir mokslą

1. Kaip vertinate mokslo įtaką visuomenės progresui?

- Be mokslo progresas yra neįmanomas, iš esmės vien mokslas lemia progresą.
- Mokslas labai prisideda prie progreso, tačiau progresą lemia ir kiti veiksniai, pvz. moraliniai, dvasiniai, socialiniai.
- Mokslas nedaro įtakos visuomenės progresui.
- Mokslas trukdo visuomenės progresui.
- Visuomenė degraduoja, nėra jokio progreso.
- Kita:.....
.....

2. Kaip manote, ar naudinga yra naudoti mokslines žinias kasdieniame gyvenime?

- Taip, mokslo žinios yra vienintelės patikimos.
- Taip, tačiau reikia naudotis ir kitomis žiniomis, mokslo nepatikrintomis.
- Mokslas dažnai klysta, todėl mokslinės žinios neturi jokių privalumų lyginant su kitokiomis žiniomis.
- Mokslo žinios labai dažnai yra neteisingos, amoralios, nuviliančios, todėl geriau jomis nesinaudoti.
- Kita:.....
.....

3. Ar didelis kritiškumas ir kruopštus tiesų tikrinimas yra naudingas kasdieniame gyvenime?

- Taip, nes tokiu būdu yra žymiai mažesnė tikimybė suklysti vertinant reiškinius ir gyvenimiškas situacijas.
- Visi mąstymo būdai gyvenime yra vienodai naudingi.
- Ne, nes taip daug prarandama, užsidaroma savo kiaute, atmetamos galimybės.
- Kita:.....
.....

4. Ar Jūs dažnai vadovaujatės mokslo idėjomis savo veikloje?

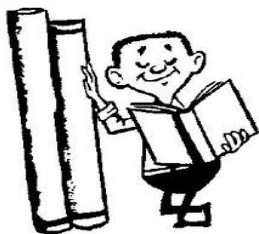
- Labai dažnai, nuolat stengiuosi rasti mokslinės informacijos apie reiškinį.
- Dažnai vadovaujuosi mokslu, bet ne visada.
- Kartais, vadovaujuosi pagal galimybes arba pagal nuotaiką.
- Retai, nekreipiu didelio dėmesio į tai, ar mano vertinimas yra mokslinis.
- Labai retai, beveik visai nesidomiu mokslu ir nemanau, kad jis yra svarbus, pasikliauju savo asmeniniu vertinimu.
- Niekada, manau kad mokslas yra kenksmingas ir klysta.
- Kita.....

5. Ar dažnai esate kritiškai vertindami gyvenimo įvykius, reiškinius, situacijas, naują informaciją?

- Labai dažnai, nuolat kuo kritiškiau vertinu reiškinius.
- Dažnai, stengiuos būti kritiškas ir abejoti.
- Viskuo abejoju.
- Kartais, pagal nuotaiką būnu kritiškas arba greitai priimu idėjas.
- Retai, dedu mažai pastangų į kritiką, labiau ieškau naujų žinių ir greitai jas priimu.
- Labai retai, esu visai nemotyvuotas būti kritiškas ir abejoti.
- Niekada, manau kritiškumas trukdo, riboja galimybes.
- Kita.....

Išauklėti kultūringą žmogų padeda dvi jėgos: menas ir mokslas. Abi šios jėgos susijungia knygoje.

M. Gorkis



Mano svajonių mokymai

1. Kokios trukmės turėtų būti mokymai?

- Iki 2 ak. val.
- Nuo 2 ak. val. iki 5 ak. val.
- Nuo 6 ak. val. iki 8 ak. val.
- Daugiau nei 8 ak. val.
- Mokymai su nakvyne
- Dviejų dienų mokymai
- Kita.....

2. Kuriais savaitės dienomis turėtų vykti mokymai?

- Pirmadienį
- Antradienį
- Trečiadienį
- Ketvirtadienį
- Penktadienį
- Šeštadienį
- Sekmadienį
- Kita.....

3. Kiek pinigų galėtumėte skirti mokymams? (Šalia parašykite už kokį laikotarpį)

- iki 20 Lt
- 30 - 50 Lt
- 60 - 100 Lt
- 200 - 300 Lt
- 400 - 600 Lt
- daugiau nei 600 Lt
- Kita.....

4. Ar per paskutinius metus Jūs kur nors mokėtės?

Taip

Ne

5. Ar Jūs norite mokytis?

.....

.....

7. Kokios srities mokymai Jus labiausiai domintų?

.....

.....

.....

8. Kokie motyvai ar priežastys skatina Jus mokytis?

.....

.....

.....



Mokslas yra besvertis. Brangenybė, kurią Jūs visada lengvai nešiojate.

(Kinų patarlė)

Laimė ir darbas



1. Jeigu turite darbą ar jaučiatės laimingi?

- Taip
- Ne

3. Įvertinkite savo laimės lygį dešimtbalėje sistemoje, kai dirbate. (1-esu nelaimingas, 10-esu labai laimingas)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

4. Kas Jūsų darbe, suteikia (suteiktų) daugiausiai laimės?

- Atlyginimas
- Darbo vieta
- Kolektyvas(bendravimas su žmonėmis)
- Darbo veiklos sritis
- Kita

5. Ar pakeistumėte darbą, jeigu žinotumėte, kad kitas darbas atneštų daugiau laimės?

- Taip
- Ne

6. Ar pritartumėte teiginiui, kad kuo ilgiau žmogus dirba, tuo jis yra laimingesnis?

- Taip
- Ne
- Iš dalies pritarčiau

7. Kokios profesijos žmonės iš išvardintų yra laimingiausi? (pažymėti tik 3 variantus)

- Policininkas
- Dvasininkas
- Ugniagesys
- Rašytojas
- Aktorius
- Pedagogas
- Gydytojas
- Kita.....

8. Ar bedarbiai laimingi žmonės?

- Taip
- Ne